

ΕΛΛΑΣ

ΗΤΟΙ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ.

Πρὸς

Χρῆσιν τοῦ Δημοτικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου.

ὑπὸ

ΓΕΡ. Π. ΒΑΝΔΩΡΟΥ

Νομαρχιακοῦ δημοδιδασκάλου Κεφαλληνίας
καὶ φοιτητοῦ τῶν Φυσικομαθηματικῶν.

« Ἀνθρωπίνην μάθησιν
» Φύσις, τέχνη καὶ ἱστορία
» συμπληροῦ ». Γ. Β.

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.

ΤΥΠΟΙΣ « Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. »

1883.

Η
ΒΑΔΑΞ

1883 400

ΗΤΟΙ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ.

Πρὸς

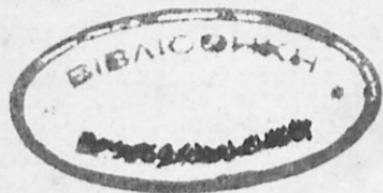
Χρήσιν τοῦ Δημοτικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ Σχολείου.

ὑπὸ

ΓΕΡ. Η. ΒΑΝΔΩΡΟΥ

Νομαρχιακοῦ δημοδιδασκάλου Κεφαλληνίας

καὶ φοιτητοῦ τῶν Φυσικομαθηματικῶν.

« Ἀνθρωπίνην μάθησιν
» Φύσιν, τέχνην καὶ ἱστορίαν
» συμπληροῦ ». Γ. Β.

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.

ΤΥΠΟΙΣ « Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. »

1883.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Ἡ ἀληθὴς ὕλική καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις παντὸς ἔθνους συνίσταται εἰς τὴν καθ' ὅλου γνῶσιν τῆς χώρας, ἣν τοῦτο κατέχει, ἧς ἄνευ θὰ ἀγῆται μοιραίως, μὴ γινῶσκον τοὺς παράγοντας τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς εὐημερίας αὐτοῦ.

Ποσάκις δὲν ἀκούομεν ἀνθρώπους παραπονουμένους κατὰ τῆς τύχης των, ὅτι κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς ἰσόβιον πενίαν καὶ δυστυχίαν, καίτοι ἐργαζομένους νυχθημερόν; Ἦσοι εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις δὲν προσέφερον τὸν ἑαυτῶν πλοῦτον, καὶ εἰς οὐδὲν κατέληξαν εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ τοῦναντίον ἔσχον τὸ ἀτύχημα νὰ γευθῶσι τοῦ πικροῦ ποτηρίου τῆς πτωχεύσεως; Ἡ τέλος πόσοι ἔχοντες θησαυρούς, ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των, πολλάκις δὲν κατατρύχονται καὶ δὲν στενάζουσιν ὑπὸ τὰς σκληρὰς ἀλύσεις τῆς κακουχίας καὶ τῆς στερήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων;

Καὶ πάντα ταῦτα τὰ δυσάρεστα προέρχονται ἐκ τῆς παντελοῦς ἀγνοίας τῶν ἀγαθῶν ἢ κακῶν προτερημάτων τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν οἰκοῦσιν, ἔνεκα τῆς ὁποίας τόσαι παραγωγικαὶ τῆς φύσεως δυνάμεις ἀργούσιν, ὑπάρχουσιν ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχον καὶ ὀρῶνται δι' ἀδιαφόρων καὶ ὡσεὶ κεκλεισμένων ὀφθαλμῶν.

Ἡ Γεωγραφία, ἥτις ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ, ὅπως ἐπιχύσῃ φῶς καὶ διαλύσῃ τὴν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπικαθημένην ὁμίχλην, δυστυχῶς παρ' ἡμῖν σμικρότατα, ἵνα μὴ εἴπωμεν μηδόλως, ἐπετέλεσε τὸ ἐπιβαλλόμενον αὐτῇ καθῆκον· διότι ἀπεχωρίσθη τῆς προόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὑπὸ τούτων προερχομένων ὠφελειῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῖς χρησιμοποιοῦσι ταύτας παντοῦ καὶ πάντοτε, καὶ περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ κατονομάζῃ τὰς πόλεις καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τούτων. Δὲν λέγομεν, ὅτι ἡ Γεωγραφία δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρῃ πόλεις καὶ κατοίκους, ἀλλ' ὅτι πρὸ τούτων πρέπει νὰ θέτῃ σκοπὸν τὴν γνῶσιν τῆς Φύσεως, Τέχνης καὶ Ἱστορίας τοῦ τόπου, περὶ τοῦ ὁποίου πραγματεύεται, νὰ διδάσκῃ τὸν τρόπον τῆς εὐρέσεως τῶν πρὸς εὐημερίαν τῶν ἀνθρώπων πόρων, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοικούντων τὴν χώραν λαῶν, τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν, νὰ ἐξυψοῖ τὰ ὑψηλὰ καὶ γενναῖα αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἄξιον τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς προορισμοῦ του.

Νομίζοντες, ὅτι δυνάμεθα ν' ἀναπληρώσωμεν μικρόν τι μέρος τῆς σπουδαίας ταύτης ἐλλείψεως, ἀπεφασίσαμεν τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης, περιλαβόντες ἐν αὐτῇ πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ μεταδοθῇ τοῖς παισὶν ἀνέτως, καὶ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν πρὸς ἀπό-

κτησιν περαιτέρω ἀναπτύξεως. Δὲν ἐπεμείναμεν δ' εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ τοὺς ὀρισμούς, ἀλλ' εὐθὺς ἤρ-
 χίσασαμεν τὴν Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος, ὑποθέτοντες, ὅτι αὐτὰ ἐδιδάχθησαν κατὰ τὰ πρῶτα
 τῆς μαθητείας ἔτη διὰ τῆς Τοπογραφίας καὶ
 Πατριδογραφίας, ὧν ἄνευ ἢ τῆς Γεωγραφίας
 διδασκαλία καθίσταται ἀλυσιτελής καὶ ἄτερπνος. Ἄ-
 νευ τῶν προκαταρκτικῶν τούτων μαθημάτων δὲν ἀ-
 ναπτύσσεται ἢ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀντίληψις καὶ ἢ
 διὰ ταύτης προαγομένη Φαντασία, ἢ μόνη ἀχώ-
 ριστος βοηθὸς πρὸς κατανόησιν τῆς Γεωγραφίας καὶ
 ἱκανὴ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν νοῦν τοῦ παιδὸς καὶ εἰς τὰς
 μᾶλλον μεμακρυσμένας χώρας, προσομοιάζοντος ταύ-
 τας πρὸς τὴν τῆς γεννήσεώς του. Ἄν ὁ παῖς δὲν ἀν-
 τελήφθῃ τοῦ ὄρους, λόφου, πεδιάδος, ἀκρωτηρίου,
 κόλπου κ.λ.π. τῆς ἰδίας πατρίδος, εἶναι ἄσκοπον καὶ
 μάταιον νὰ διδάσκηται περὶ τοῦ Οὐασκωνικοῦ καὶ
 τῶν Ἄλπεων, περὶ Ὠκεανῶν καὶ Ἡπειρῶν.

Ἐπεμείναμεν τόσον πολὺ εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνα-
 τὸν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν διαφορῶν ἀντικειμένων,
 ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Φυσικὴν Γεωγρα-
 φίαν, διὰ νὰ δώσωμεν ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν πραγμά-
 των εἰς τοὺς παῖδας καὶ νὰ μὴ πληρώσωμεν τούτους
 δι' ὀνομάτων μόνον. Διότι, ἵνα καταληφθῇ ἀντικείμε-
 νόν τι κατὰ βάθος, εἶναι ἀνάγκη νὰ παρασταθῇ τοῦ-

το εἰς τὸν παῖδα ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς ὄψεις καὶ μέρη καὶ ἐπισταμένως ἐξετασθῆ. Διὰ τοῦτο οἱ παῖδες ἐπίσης καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας μανθάνουσι τὰ εὐκόλα (ἀπλᾶ) καὶ τὰ δύσκολα, ἀρκεῖ νὰ ἐδιδάχθησαν ταῦτα πρεπόντως. Ἄλλ' ἐκ τοῦ ἄλλου, τί τὸ ὄφελος, ἂν ὁ παῖς μάθῃ μὲν τὰ ὄρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας του, δὲν ἠξεύρῃ ὅμως εἰς ποῖον κλίμα οἰκεῖ, ποίας μεταβολᾶς παρουσιάζει τοῦτο, ποίαν ἐπιρροὴν ἔχουσιν ἐπ' αὐτοῦ, τὰ ὄρη, αἱ βροχαί, οἱ ποταμοί, οἱ σεισμοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα; Θὰ ἐμάνθανε Γεωγραφίαν, ἐνῶ πράγματι θὰ ἠγνόει ἐντελῶς τὴν Γεωγραφίαν, δηλονότι τὸ μάθημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν ἑαυτῷ περικλείει πάσας τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, ὡς πραγματευόμενον περὶ τῆς γῆς καθόλου καὶ περὶ τοῦ οἰκοῦντος αὐτὴν ἀνθρώπου.

Τὸ πρῶτον κατερχόμενοι εἰς τὴν δημοσιότητα, ἐπικαλούμεθα τὴν εὐμενῆ ἀποδοχὴν τοῦ μικροῦ ἡμῶν πονήματος καὶ τὴν ἐπιεικῆ παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἐπίκρισιν. Ἡμεῖς διὰ τῆς δημοσιεύσεως παραθέτομεν λιτὸν δεῖπνον, ἀφίνοντες τοῖς ἀρμοδίοις τὴν παροχὴν πλουσίας τραπεζῆς.

Ἐν Ἀργυροπόλει, κατὰ Ἀπρίλιον 1883.

Ὁ συγγραφεὺς

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΑΝ. ΒΑΝΔΩΡΟΣ.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

---

§ 4. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ.

Οἱ Ἕλληνες, ἕνεκα διαφόρων αἰτιῶν καὶ τῆς ἀπερισχεψίας τῶν ἐκάστοτε κυβερνῶντων, ὑπέστησαν πολλάκις τὴν ποινὴν τῆς δουλείας ὑπὸ διαφόρων, τὸ πλεῖστον βαρβάρων λαῶν, τῶν ὁποίων οἱ τελευταῖοι καὶ ἰσχυρότεροι ἦσαν οἱ Τ ο ὕ ρ κ ο ι. Οὗτοι, κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν (1453), ἠδυνήθησαν σχεδὸν ἀνεμποδίστως νὰ κατακτήσωσιν ἐντὸς ὀλίγου πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν. Ἐνταῦθα ἔμειναν δεσπόμενοι, τυραννοῦντες, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες πάντα τὰ ἱερά καὶ ὅσα τῶν προγόνων ἡμῶν, ἱκανὸν χρόνον (τέσσαρας αἰῶνας). Οἱ Ἕλληνες εἰργάζοντο καὶ ὑπέφερον ὅλας τὰς δυστυχίας καὶ γενοχωρίας, διὰ νὰ ἀπολαμβάνωσιν οἱ κύριοι τῶν ἀκόπως τὰ πρὸς τὰ ζῆν χρειώδη. Οὕτως ὑπέφερον οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες πᾶν ὅ,τι σκληρὸν καὶ βάρβαρον δυνήθη νὰ ἐννοήσῃ τις, μέχρις οὗ ἀνεφάνησαν ἄνδρες με-

ταξὺ τούτων, οἵτινες, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ βλέπωσι τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν ἀδελφῶν των, ἀπεσύρθησαν εἰς ξένας χώρας καὶ ἐκεῖ εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδας αὐτῶν Ἑστίας. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ῥήγας ὁ Φεραίος, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Κοραΐς καὶ λοιποί.

Καὶ ἐπ' αὐτῆς δὲ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ὑπῆρχον πρὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται, οἱ ἥρωες τῆς νέας ἐποχῆς. Οὗτοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὰς αἰσχροτήτας καὶ βιαιοπραγίας τῶν τυράννων, ἀπεσύροντο εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐκεῖ ἔζων ἐλευθέρως. Ἐντεῦθεν πολλάκις ἤρχοντο πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐν τοῖς χωρίοις οἰκούντων καὶ καταπιεζομένων ὁμοφύλων των καὶ συνεπλέκοντο μετὰ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἐκ τούτου λοιπὸν ὑπῆρχε πρὸ ἐτῶν ἀφορμὴ, ὅπως ὑπάρχη παρὰ τοῖς Ἑλλησι τάξις ἀνθρώπων ἐτοίμη εἰς πᾶσαν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος, καὶ ἱκανὴ (διότι ἦτο ἐξοικειωμένη μὲ τὰς μάχας) νὰ παραβλάπτῃ τὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Τὸ σύνθημα ἐδόθη, καὶ ἡ Ἐπανάστασις ἤρχισε τὴν 25ην Μαρτίου 1821, ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀπὸ τὰ βορειότατα μέχρι τῶν νοτιωτάτων μερῶν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ἐπανάστασις διήρκεσεν 7 ἐλόκληρα ἔτη καὶ κατὰ ταῦτα ὑπέφερον οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνασκολοπήσεις καὶ λεηλασίας καὶ πυρκαϊὰς κ.λ.π.

ἀνεδείχθησαν δὲ διάφοροι ἥρωες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, οἳ οὐ Κολοκοτρώνης, Μάρκος Βότσαρης, Καραϊσκάκης κ.λ.π., Μιαούλης, Κανάρης, Τομπάζης καὶ ἄλλοι πολλοί, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐδοξάσθησαν καὶ ἀπεθανατίσθησαν. Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος (τῇ μεσολαβήσει τῆς Εὐρώπης) ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὄσων ὑπέφεραν, ἐδόθη ἡ Ἐλευθερία εἰς μικρὸν μέρος μόνον τῆς Ἑλλάδος, τὸ νῦν Ἑλληνικὸν Βασίλειον μετὰ παρέλευσιν 430 περίπου ἐτῶν δουλείας.

§ 2. ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκομεν, φθάνει ἀπὸ Ν. πρὸς Β. 4 μοίρας (α) (ἀπὸ 36—40) καὶ ἀπ' Ἄν. πρὸς Δ. μοίρας 7 (ἀπὸ 17—24).

Τὰ ἀνατολικά, μεσημβρινὰ καὶ δυτικά ὅρια αὐτοῦ εὐρίσκονται ἐν τῇ θαλάσῃ, ἧτις περιλαμβάνει πρὸς Ἄν. μὲν τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, (β) τὰς ὀνομαζαμένας Κυκλάδας

(α) Μοῖρα εἶναι μέτρον ἐκτάσεως, περιέχον 60 θαλάσσια μίλια Ἀγγλικά. Ἐπὶ δὲ τοῦ χάρτου τὸ μεταξὺ δύο παραλλήλων ἢ μεσημβρινῶν κύκλων ἀπόστημα δύναται νὰ ᾖ ναι μίση ἢ καὶ περισσοτέρων μοιρῶν.

(β) Θάλασσα εἶναι μεγάλη καὶ βαθεῖα ἕκτασις ὕδατος ἁλμυροῦ, ἧτις μακρόθεν φαίνεται χρώματος κυανοῦ. Πέλαγος μικροτέρα θάλασσα, ἧτις ἂν περιέγῃ καὶ νήσους πολλὰς, ὀνομάζεται Ἀρχιπέλαγος. Νῆσος δ' εἶναι ξηρὰ ὅπως οὖν μεγάλη περιβρεχομένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης.

καὶ Σποράδας. Πρὸς μεσημβρίαν δὲ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου Θαλάσσης Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα, καὶ πρὸς Δ. τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ἐμπεριεχομένας ἐν τῷ ὁμωνύμῳ πελάγει. Τὰ πρὸς βορρᾶν ὁμῶς ὄρια εἶναι ἀκριβέστερον ὠρισμένα, ποῦ μὲν διὰ ποταμῶν (ὡς ἐν Ἠπείρῳ), ποῦ δὲ διὰ τῶν κορυφῶν ὀρέων καὶ ποῦ διὰ τεχνητῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ὀρίζουσιν ἄνθρωποι ἐπίτηδες ἐκεῖ στελλόμενοι. Τοιαῦτα τεχνητὰ συνήθως εἶναι ἢ τάφροι ἢ λίθοι, ὅπως οὖν μεγάλοι, δεικνύοντες τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν τὸ ὄριον ἀκολουθεῖ. Οὕτω συμβαίνει κατὰ τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ βόρεια ὄρια ἡμῶν, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦσι κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν Ἄραχθον, ἔπειτα στρέφονται πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Πηνειοῦ καὶ τέλος, ἐξακολουθοῦντα τὸν ἄνω βραχίονα αὐτοῦ, ἀπολήγουσιν ὀλίγον ὑψηλότερον τῶν ἐκβολῶν του. Αἱ χῶραι τοῦ γείτονος κράτους, αἱ συνορεύουσαι μὲ τὰς ἡμετέρας, εἶναι δυτικῶς μὲν ἡ Ἠπειρος, βορειῶς δὲ ἡ Μακεδονία καὶ μέρος τῆς Θεσσαλίας, χῶραι καθαρῶς Ἑλληνικαί, ἀλλὰ μὴ δυνηθεῖσαι ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν χειρῶν τῶν ξένων.

Σημ. 1. Ἀνατολή λέγεται τὸ μέρος, ὅθεν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος· Δύσις, τὸ εἰς ὃ δύνει (βασιλεύει). Βορρᾶς, τὸ καταντικρὸν τοῦ ἔχοντος ἐστραμμένην τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς ἀνατολὰς καὶ Νότος ἡ Μεσημβρία τὸ τοῦτου ἀντίθετον.

Σημ. 2. Ἐν τῷ χάρτῃ τὸ Β. καίται κατὰ τὸ ἄνω μέρος, τὸ Ἄν. πρὸς τὸ δεξιόν, τὸ Μεσ. ἢ Ν. πρὸς τὸ κάτω καὶ τὸ Δ. πρὸς τ' ἀριστερὸν τοῦ παρατηροῦντος. Τὰ σημεῖα ταῦτα δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωνται μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς φύσεως. Εὐκολώτατα δ' εὐρίσκονται διὰ τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως τοῦ ἡλίου ἢ Σελήνης καὶ διὰ τῆς Μαγνητικῆς βελόνης (μπούσουλα). Ἐνταῦθα ἀναγκαιότατον εἶναι νὰ εὑρεθῇ καὶ γνωσθῇ ἡ θέσις τοῦ Πολικοῦ Ἀστέρου καὶ τοῦ ἀστρισμοῦ τῆς Μικρᾶς ἄρκτου, εἰς ἣν οὗτος ἀνήκει. Ἐχει δ' αὕτη σχῆμα . . . † τοῦ γράμματος λ πλαγίως κειμένου, καὶ κατὰ τὸ ἄκρον τῆς εὐρᾶς τῆς κατὰ τὸ σημεῖον † καίται ὁ πολικὸς ἀστήρ. Οὗτος εὐκόλως γνωρίζεται, ἕνεκα τῆς λαμπρότητός του καὶ διότι εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ οὕτω νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὀρίζεται ἡ θέσις τοῦ Βορρᾶ.

Σημ. 3. Ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσιν ὄρη, ποταμοί, πεδιάδες, δάση κ.λ.π., διὰ τοῦτο σημειοῦνται δι' ὠρισμένων συμβόλων. Οὕτως οἱ μὲν ποταμοὶ δι' ἐλικοειδῶς πολυκάμπτων μελανῶν ἢ κυανῶν γραμμῶν (ὁμοίων μὲ σκελετὸν δένδρου)· τὰ ὄρη διὰ σκιερῶν φολίδων, ἢ ἔκτασις καὶ ὁ μέλας χρωματισμὸς τῶν ὁποίων δηλοῖ τὸ μέγεθος καὶ ὕψος τοῦ ὄρους. Ὅσω μείζων ἢ ἔκτασις καὶ βαθύτερος ὁ μέλας χρωματισμὸς, τόσω τὸ ὄρος εἶναι μείζων καὶ ὑψηλότερον ἄλλων, ἥττον κεχρωματισμένων. Οἱ ὑπωσδήποτε ὄρεινοί τόποι σημειοῦνται διὰ φολίδων ἀραιῶν καὶ ἐλαφρῶν, ὅπου δ' αὐταὶ ὅλως διόλου ἐλλείπουσι καὶ τὸ μέρος φαίνεται λευκόν, ἐκεῖ ἐννοεῖται ὅτι εἶναι πεδιάς. Αἱ λίμναι καὶ τὰ παράλια φαίνονται διὰ τοῦ κυ-

ανού αὐτῶν χρωματισμοῦ. Ἐν ἰδῆς που βέλος τόξου, μαρτύριον ὅτι ἐκεῖ συμβαίνει ρεῦμα, τὸ ὁποῖον κινεῖται ὕπως ἡ αἰχμὴ τοῦ βέλους δεικνύει, ἤτοι κατὰ τὴν φορὰν Β α.

Ποῖα τὰ ἐν τῇ Θαλάσσει ὄρια τῆς Ἑλλάδος; Πῶς χωρίζεται πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Τουρκίας;

Πῶς εὐρίσκομεν τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος; Πῶς ἐπὶ τῶν χαρτῶν σημειοῦνται τὰ ὄρη, πεδιάδες, ποταμοί, θάλασσαί, λίμναι; κ.λ.

§ 3. ΦΥΣΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.

Εὐθὺς ὡς παρατηρήσει τις ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον, θέλει ἰδεῖ, ὅτι τοῦτο συνίσταται ἐκ τριῶν διακεκριμένων μερῶν, ἤτοι ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων τῶν δύο Ἀρχιπελάγων. Ἡ Πελοπόννησος ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ πρώτου κατοικήσαντος αὐτὴν Πέλοπος. Ἀποχωρίζεται δὲ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τῆς βαθείας εἰσχωρήσεως τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς δύο βορείους πλευράς τῆς καὶ ἐνοῦται μόνον διὰ στενῆς ταινίας γῆς (ισθμοῦ) μετὰ τῆς λοιπῆς χώρας· σχῆμα δ' ἔχει φύλλου πλατάνου ἢ ἀνωθροπίνης χειρὸς ἀνοικτῆς. Τὸ σχῆμα τῆς Στ. Ἑλλ. (Ῥοῦμελης) δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τραπεζοειδές. Αἱ νῆσοι δὲ τῶν ἀρχιπελάγων φαίνονται διεσπαρμέναι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀκανονίστως· ἀνὸς μετὰ

προσοχής εξέτασθη ἡ θέσις αὐτῶν θέλει εὔρεθῆ, ὅτι αὐταὶ δὲν εἶναι τεμάχια ξηρᾶς ἔρριμμένα ἐν τῇ θαλάσῃ, ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὅτι ἀνάγονται εἰς σειράς. Αἱ τοῦ Αἰγαίου σχηματίζουν τρεῖς σειράς, ἐκάστη τῶν ὁποίων φαίνεται προέκτασις τῶν ὀρέων τῆς ἠπειρωτικῆς χώρας. Ἡ ἀνατολικὴ τούτων εἶναι ἐξαχολούθησις τῆς νήσου Εὐβοίας, ἡ δυτικὴ, προέκτασις τοῦ Σουνίου, (ἀκρωτηρίου τῆς Ἀττικῆς) καὶ ἡ μέση ἀποτελεῖ τὴν τρίτην, ἣτις ἀπολήγει πρὸς Β. εἰς τὰ μεταξὺ τῆς Εὐβοίας καὶ Ἀττικῆς νησίδια. Ἡ Εὐβοία καθαρῶς φαίνεται ὡς βιαίως ἀπὸ τῆς Στερεᾶς ἀποσπασθεῖσα.

Αἱ πρὸς Δ. Ἰόνιοι νῆσοι ἀποτελοῦσι μίαν συνεχῆ σειράν, ἀκολουθοῦσαν γραμμὴν παράλληλον τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος. Παρατηρητέον ἐνταῦθα, ὅτι πᾶσαι αἱ νῆσοι εἶναι τὸ πλεῖστον ὀρεινὰ καὶ ὅτι τὸ μέγιστον αὐτῶν ὕψος εὐρίσκεται ἀκριβῶς περὶ τὸ κέντρον (μέσον) ἐκάστης.

Λοιπόν, τὸ Ἑλλ. βασίλειον συνίσταται ἐκ τῆς Στ. Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἀνάγονται εἰς τρεῖς σειράς, ὧν ἐκάστη φαίνεται προέκτασις τῶν ὀρέων τῆς ἀντικρῦ ξηρᾶς· αἱ δὲ τοῦ Ἰονίου ἀποτελοῦσι γραμμὴν παράλληλον τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος.

§ 4 ΚΟΛΠΟΙ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΥΤΩΝ.

Τὸ σχῆμα ἐν γένει τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀκανόνει-

στον, παρουσιάζον έσοχάς και έξοχάς. Τάς έσοχάς ταύτας πληροί χυνομένη εις αúτας ή θάλασσα. Αί έσοχαί καλοῦνται Κ ό λ π ο ι· διότι ή ξηρά περι- κλείει τήν θάλασσαν, όπως ή μήτηρ τό τέκνον έντός τών βραχιόνων της.

Έκαστος τών κόλπων τούτων έχει και ίδιον όνομα, τó όποιον έλαβεν είτε εκ της χώρας της περι- κλειούσης τούτον, είτε εκ του όνόματος πόλεως κει- μένης παρ' αúτῳ. Ούτως έχομεν άρχόμενοι από του Β. Αν. τά έξής όνόματα τών κόλπων.

Η α γ α σ η τ ι κ ό ς, έχων σχήμα πεταλοειδές και λαβών τó όνομα εκ της παρ' αúτῳ εκτισμένης τó πάλαι πόλεως « Παγασαί » νῦν Βόλος. 'Ο κόλπος οúτος έχει άρκετόν βάθος και δύνανται νά πλέωσι τά πλοία εν αúτῳ άνευ φόβου προσαράξεως. Παρουσιάζει δ' εις τόν εισπλέοντα λαμπράν θέαν, ένεκα της καλλιεργείας της γῆς και τών ύπαρχουσών διαφόρων κωμῶν κατά τά πλάγια τών βουνών. Νοτιώτερον τούτου εύρίσκεται ό Μ α λ ι α κ ό ς, όνομασθείς οúτω εκ της χώρας τών Μαλιών, τήν όποίαν βρέχει. Οúτος σχε- τικῶς είναι πολú μικρότερος του πρώτου και άβαθέσε- ρος, ένεκα της εκάστοτε εν αúτῳ ύπό τών όρέων και του ποταμού Σπερχειου χυνομένης ιλύος, ήτις κα- θιστά τούτον όλοέν άβαθέστερον. 'Η έδῶ θάλασσα είναι τόσον άβαθής, ώστε, όταν συμβαίνη θαλασσο- ταραχή, λαμβάνει χρώμα χωματώδες, διότι ταρασ-

σεται ὑπὸ τῶν κυμάτων ὁ πυθμὴν. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ τὰ πλοῖα, μὴ δυνάμενα νὰ πλησιάσωσι τὰς ἀκτὰς, ἴστανται πολὺ μακρὰν. Ὁ Σαρωνικός, κείμενος μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ Πελοποννήσου καὶ περιέχων τὴν Αἴγιαν, Σαλαμίνα, Πόρον κ.λ.π., νήσους τερπνὰς καὶ εὐκραεῖς, εἰς τὰς ὁποίας κατὰ τὸ θέρος μεταβαίνουν οἱ πλοῦσιοι Ἀθηναῖοι, ὅπως ἀποφεύγωσι τὰ ἡλιακὰ καύματα.

Ὁ Ἀργολικός, ὁ Λακωνικός καὶ ὁ Μεσσηνιακός, κείμενοι εἰς τὸ ἀνατολικὸν καὶ νότιον τῆς Πελοποννήσου καὶ ὀνομασθέντες ἐκ τῶν περιλαμβανουσῶν αὐτοὺς χωρῶν. Ὁ Κυπαρισσίακός καὶ ὁ τῶν Πατρῶν, κείμενοι εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ λαβόντες τὰ ὀνόματα ἐκ τῶν ἐν τοῖς μυχοῖς τῶν κειμένων ὀμωνύμων παραλίων πόλεων. Ἀμέσως μετὰ τὸν τῶν Πατρῶν ἀρχίζει τὸ πρῶτον λίαν στενὸς κατὰ τὴν θέσιν Καστέλια (φρούρια Ῥίου καὶ Ἀντιρρίου), εἶτα δὲ εὐρυνόμενος ὁ μέγιστος τῶν κόλπων τῆς Ἑλλάδος, ὁ Κορινθιακός, περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῆς Στερίας καὶ τῆς Πελοπ. καὶ ἀπολήγων εἰς τὴν ὀμώνυμον Κόρινθον. Τέλος εἰς τὰ Β. Δ. εὐρίσχεται ὁ Ἀμβρακικός, ἐπικληθεὶς οὕτως ἐκ τῆς Ἀμβρακίας πόλεως, νῦν Ἄρτης, ὅστις ἔχει στενοτάτην εἴσοδον, ὠχυρωμένην ἔνθεν μὲν ὑπὸ τοῦ φρουρίου Ἀκτίου (Πούντας), ἐκείθεν δὲ ὑπὸ τῶν τῆς Πρεβέζης. Εἰς

τὸ ἐσωτερικὸν εὐρύνεται, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ ἔχει ὑφάλους τινὰς καὶ πρὸς τὰ ἄκρα τενάγη. Οἱ ὑφαλοι οὗτοι καθιστῶσι τὸν ἀμέριμνον ἐν αὐτῷ πλοῦν ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς πρώτην φορὰν ναυτιλλομένους. Ἐν αὐτῷ προσέτι χύνονται δύο ποταμοί, οἵτινες σχηματίζουν εἰς τὴν Β. αὐτοῦ παραλίαν ἕλη. Ὁ κόλπος οὗτος ἀνήκει εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἡ εἴσοδος εἶναι ἐλευθέρα.

Κόλπος εἶναι ἐσοχὴ τῆς ξηρᾶς, πληρουμένη ὑπὸ θαλάσσης—ἔχει δὲ ἕκαστος τούτων καὶ ἴδιον ὄνομα. Ποιοὶ σχηματίζονται εἰς τὸ ἀνατολικόν, ποιοὶ εἰς τὸ νότιον καὶ ποιοὶ εἰς τὸ δυτικόν; Τοὺς ἀνατολικούς σχηματίζει τὸ Αἰγαῖον, τοὺς δὲ δυτικούς καὶ νοτίους τὸ Ἴόνιον πέλαγος.

§ 5 ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΩΝ ΚΟΛΠΩΝ.

Αἱ ἀκταὶ τῆς περιβαλλούσης τοὺς κόλπους ξηρᾶς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βραχῶδεις καὶ κρημνώδεις ὑπώρειαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὑψηλῶν ὀρέων. Αὗται ἐμποδίζουν τὴν ἐπὶ πλεόν εἰσχώρησιν τῆς θαλάσσης, ἀποτελοῦσαι φραγμόν. Πολλάκις ὅμως τὰς ἀκτὰς ἀποτελοῦσι καὶ εὐφοροὶ χαμηλαὶ πεδιάδες, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν κατωφέρεια εἶναι ἀνεπαίσθητος. Τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ τοῦ Ἄλμυροῦ, Μεσσηνίας, Κορίνθου καὶ Ἄρτης, ἐξ ὧν αἱ δύο τελευταῖαι εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλους καὶ λοιπὰ

εἶδη φυτῶν, τὰ ὅποια διὰ τοῦ χλοεροῦ αὐτῶν χρώματος παρέχουσιν εὐχάριστον θέαν εἰς τοὺς παραπλέοντας. Αἱ πεδιάδες ἐπειδὴ εὐρίσκονται πάντοτε εἰς χαμηλὰ μέρη καὶ περικλείονται πανταχόθεν ὑπὸ ὀρέων, διαρρέονται ἀπὸ τὰ ἐκ τούτων κατερχόμενα καὶ ποταμοὺς σχηματίζοντα ὕδατα. Ταῦτα εἰσβάλλουσιν εἰς τοὺς παρὰ τὰς πεδιάδας κόλπους, καὶ σχηματίζουσιν ἐν αὐταῖς τὰς ἐπικινδύνους διὰ τοὺς ναυτίλους ἀνωμαλίας τοῦ πυθμένος, ὡς ἐν τῇ προηγουμένη § εἶπομεν διὰ τοὺς κόλπους Μαλιακὸν καὶ Ἀμβρακικόν. Ἐν τοῖς κόλποις γίνεται ἡ ἀλιεΐα τῶν ἰχθύων καὶ ὀστράκων, χρησίμων εἰς τὰς καθ' ἡμέραν ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ πυθμὴν τῶν κόλπων εἶναι διάφορος ὡς πρὸς τὸ βάθος καὶ τὸ ποιὸν τῶν καλυπτόντων τοῦτον γαιωδῶν στρωμάτων συνήθως ὅμως πρὸς τὰς χαμηλὰς ἀκτὰς καὶ τὰ μέσα κατέχεται ὑπὸ χώματος γονίμου καὶ ἄμμου, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸν βόρβορον (βοῦρκον)· αἱ ἀπόκρημνοι δὲ κατωφέρεται ἐξακολουθοῦσι τὴν αὐτὴν σχεδὸν φορὰν καὶ ὑπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τὰς βραχῶδεις ἀκτὰς εἶναι καὶ βαθυτέρα ἢ θάλασσα.

Εἰς τοὺς μυχούς τῶν κόλπων ἢ ὀλίγον ὑψηλότερον κεῖνται πόλεις, αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου πρὸς τὸ ἐπίεσακτον διὰ τῆς ταχυτέρας συγκοινωνίας. Εὐρίσκονται δὲ προσέτι καὶ εἰς ὑπήνεμα μέρη, μὴ προσβαλλόμενα

τόσον ευκόλως υπό τῶν μανιωδῶν τῆς θαλάσσης κυμάτων. Οἱ κόλποι πρὸς τούτοις εἰσχωροῦντες πολὺ βαθέως εἰς τὴν ξηράν, χρησιμεύουσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν κατοίκων τῶν ἐνδοτέρων μερῶν, ἔνεκα τῆς ευκόλου ἐπικοινωνίας τούτων μετὰ τῶν ξένων. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται, ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἰσάγεται λίαν ταχέως εἰς τὰς πολυσχιδεῖς χώρας, ἐνῶ τούναντίον εἰς τὰς μὴ τοιαύτας.

Αἱ περιβάλλουσαι τοὺς κόλπους ἀκταὶ εἶναι συνήθως βουνώδεις, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πεδιναί. Τὰ ἐκ τῶν ὀρέων ὑπὸ τῶν ὑδάτων συρόμενα χώματα σχηματίζουσιν ἐντὸς τῶν κόλπων ἀνωμαλίας. Ἐν τούτοις γίνεται ἡ ἀλεισία ἰχθύων καὶ ὀστράκων· ἔχουσι δὲ διάφορον βάθος κατὰ τὰ διάφορα αὐτῶν μέρη. Εἰς τοὺς μυχοὺς τούτων κτίζονται καὶ αἱ πόλεις, χρησιμεύουσαι εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἐνδοτέρων μερῶν.

§ 6. ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ Η ΑΚΡΑΙ.

Οἱ κόλποι περαιοῦνται, ὡς γνωστὸν ἐνθεν καὶ ἐνθεν ὑπὸ ξηρᾶς, ἄλλοτε μὲν ὀρεινῆς, ἄλλοτε δὲ πεδινῆς. Αἱ πεδιναὶ ἀκταὶ κεῖνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων, ἐνῶ αἱ ὀρειναὶ ἐκτείνονται πολὺ μακρὰν εἰς τὴν (ἀνοικτὴν) θάλασσαν, ἐν εἶδει γλωσσῶν. Αἱ προεκτάσεις αὗται τῆς ξηρᾶς εἰς τὴν θάλασσαν καλοῦνται Ἄ κ ρ α ι ἢ Ἄ κ ρ ω τ ῆ ρ ι α. Ταῦτα συνήθως εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημα, βυθίζο-

μενα σχεδόν κατακορύφως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζοντα τὴν ἀκτὴν αὐτῶν βαθεῖαν.

Ἐπειδὴ ταῦτα προεκτείνονται, ὑφίστανται πάσας τὰς προσβολὰς τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης, τὰ ὅποια διὰ τῆς ὀρμητικῆς τῶν πλήξεως ἐπεκτείνονται καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ παρασύρουσι πᾶν ὅ,τι εὐκίνητον καὶ εὐθραυστον ἐπὶ ταύτης ὑπάρχει· διὰ τοῦτο καὶ οἱ πρόποδες (βάσεις) τῶν ἀκρωτηρίων εἶναι γυμνοί, ξηροὶ καὶ ἐσχισμένοι, σχηματίζοντες χαράδρας καὶ λάκκους κατὰ τοσοῦτον μείζους, καθ' ὅσον ἡ συνιστώσα τὸ ἀκρωτήριο ὕλη εἶναι μᾶλλον εὐθραστος ἢ σκληρά. Τὰ κύματα, πλήττοντα μετὰ μεγίστης ὀρμῆς τὰ ἀκρωτήρια, τρίβουσι σὺν τῷ χρόνῳ τὰ κάτω εὐθραυστα μέρη καὶ οὕτω σχηματίζουσι τὰ σπήλαια. Ταῦτα ἐφ' ὅσον μεγαθύνονται καθίστανται ὀλιγώτερον στερεὰ καὶ τὸ ὑπερκείμενον βάρος τὰ καταρρίπτει· οὕτω δ' ἡ θάλασσα διαβιβρώσκουσα κατ' ὀλίγον τὰς ἀκτὰς εἰσχωρεῖ ἐντὸς τῆς ξηρᾶς καὶ σχηματίζει τοὺς ὀρμίσκους, οἵτινες εἶναι τόσον περιζήτητοι εἰς τοὺς ναυτίλους ἐν καιρῷ τρικυμιῶν. Πολύλακίς ὡς ἀκρωτήριο χρησιμεύει καὶ ὀλόκληρον ὄρος κατάφυτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ δασῶν.

Τὰ κύματα προσκρούοντα ἐπὶ τῶν βράχιων σχηματίζονται εἰς βανίδας, αἵτινες παρασυρόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πλήττουσι μεθ' ὀρμῆς καὶ κοιλαίνουσι βαθμηδὸν τὰς πέτρας ἐν εἶδει λεκανῶν. Αἱ λεκάναι

αὐται πληροῦνται θαλάσσης, ἥτις ἐξατμιζομένη ἀπαφίνει τὸ μαγειρικὸν ἄλας, τὸ τοσοῦτον χρήσιμον εἰς τὰς καθ' ἡμέραν ἀνάγκας ἡμῶν καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου τοσαῦτα χρήματα εἰσπράττονται. Τὰ μέρη ἐνθα σχηματίζεται τὸ ἄλας, ὀνομάζονται Ἀλυκαί.

Εἰς τὰ ἀκρωτήρια ἔχουσι θέσει Φάρους (φανούς), ἵνα διακρίνωσιν οἱ πλείοντες ὅτι ἐκεῖ που εἶναι ξηρὰ καὶ νὰ προφυλλάσσωνται, πρὸς δε καὶ ἵνα προσδιορίζωσι τὴν ἐν τῇ θαλάσῃ θέσιν των τὰ πλοῖα ἐν καιρῷ νυκτός καὶ μάλιστα χειμερινῆς. Ἐπειδὴ τὰ ἀκρωτήρια εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὴν ἄμεσον προσβολὴν τῆς θαλάσσης, διὰ τοῦτο ὑφίστανται καὶ πολλὰς ἐπικινδύνους τρικυμίας, ἕνεκα τῶν ὁποίων κατέστησαν ὀνομαστά τινα τῶν παρ' ἡμῖν ἀκρωτηρίων, ὡς ὁ Καφηρεύς, ὁ Μαλέας καὶ ὁ Ἄραξος.

Τί εἶναι ἀκρωτήριον; — Ἐπειδὴ πλήττονται ταῦτα ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἶναι κατὰ τὰ κάτω μέρη των γυμνὰ καὶ ἐσχισμένα. Φθειρόμενα ταῦτα πολὺ σχηματίζουν τὰ σπήλαια, τὰ ὁποῖα πάλιν κρημνίζονται, ὅταν καταστῶσιν ἀρκετὰ μεγάλα, ὥστε νὰ μὴ δύνωνται νὰ βαστάσωσι τὸ ὑπερκείμενον βᾶρος. Αἱ ἀλυκαὶ σχηματίζονται ἐπὶ τούτων, ἕνεκα τῆς ἐξατμίσεως τῆς θαλάσσης, ἥ ὁποία ὑπὸ τῶν κυμάτων ρίπτεται εἰς τὰς πλησίον λεκάνας. Τὰ ἀκρωτήρια προσβάλλονται πολὺ ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν· ἐπὶ τούτων δ' ἔχουσι θέσει τοὺς φάρους.

§ 7. ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΚΡΩΤΗΡΙΩΝ.

Ἡ Ἑλλάς, ἐπειδὴ εἶναι ὄρεινὴ καὶ πολυσχιδῆς χώρα, ἀπολήγει εἰς πλείστα ἕσα ἀκρωτήρια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχει ἴδιον ὄνομα καὶ ἰστορίαν. Ἐκ τούτων ἐπισημότερα εἶναι 1) τὸ Τρίκερι, εἰς τὴν δεξιὰν ἀκτὴν τῆς εἰσόδου τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Ὄνομάθη οὕτω ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ κειμένου βμωνύμου χωρίου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἀφρολόγητον. Ἀπὸ τὸν ὀρμίσκον τοῦ Τρίκερι ἀναβαίνουν εἰς τὸ χωρίον διὰ λίαν ἀνωφεροῦς καὶ δυσβάτου ὁδοῦ. Νοτιώτερον τούτου καὶ εἰς τὰ Β. Ἄν. τῆς νήσου Εὐβοίας εἶναι 2) τὸ Ἀρτεμίσιον, ἐπίσημον διὰ τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ναυμαχίαν τῶν Ἑλλήνων· εἶχε δὲ καὶ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Εἰς τὴν Β. Δ. ἄκρην τῆς αὐτῆς νήσου εἶναι 3) τὸ Κήνιαιον, ἀπέχον ὄχι πολὺ ἀπὸ τὴν πρὸς Δ. κειμένην Στερεάν Ἑλλάδα. Τὸ στενὸν τοῦτο τῆς θαλάσσης περιλαμβάνει νησιδιά τινα πετρώδη καὶ ἀκατοίκητα ὀνομαζόμενα Λιθάδες· ἐπὶ τοῦ μεγαλειτέρου δὲ τούτων ὑπάρχει καὶ φανὸς διὰ τοὺς πλείοντας. 4) Ὁ Καφηρεὺς εἰς Ν. Α. τῆς Εὐβοίας, λίαν βραχῶδες καὶ τρικυμῶδες ἀκρωτήριο, ἐπίσημον διὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχῆ ἀποβάσαν ναυμαχίαν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἀπαντᾶται δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ναυτῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάβο-ντόρος. 5) Εἰς τὰ Ν. τῆς Ἀττικῆς τὸ Σούνιον ἢ κοινῶς Κάβο-Κο-

λῶναις. Ἐπὶ τούτου εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχεν ἄχυρόν φρούριον καὶ ναὸς τῆς Σοῦνιάδος Ἀθηναίης, οὗτινος λείψανα σώζονται ἤδη. Ἐκ τούτου ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν ὁ Αἰγεύς, ὑπὸ λύπης κυριευθείς, καὶ οὕτω ὠνομάσθη τὸ πέλαγος Αἰγαῖον. Τοῦτο κεῖται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Σαρωνικοῦ, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ παραπλεύσῃ τις θέλει φθάσει εἰς ἕτερον ἀκρωτήριο 6) τὸ Σκύλλαιον, τὸ ὁποῖον εἶναι προέκτασις τῶν Ἀργολικῶν ὄρέων καὶ ἀντικρῦ του κεῖται ἡ νῆσος Ὑδρα, περιώνυμος διὰ τὰς ναυμαχίας τῶν κατοίκων τῆς ἐν τῷ ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας ἱερῶ ἀγῶνι.

Εἰς τὸ Ν. Ἄν. τῆς Πελοποννήσου ἔρχεται 7) ὁ Μαλέας, ὃν ἀπόκρημον καὶ πλήρες σπηλαίων. Εἰς τὰ σπήλαια ταῦτα διαιτᾶται ἤδη μοναχός τις ἀποζῶν ἐκ τῶν τροφίμων, ἅτινα ἐπίτηδες ἀφίνουσιν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς οἱ πλείοντες, ὅταν ἦναι γαλήνη. Ἐνταῦθα συμβαίνουν μεγάλαι τρικυμῖαι καὶ θαλάσσια ρεύματα ἐπιφοῦα εἰς τοὺς πλείοντας· διὰ τοῦτο τὸ πάλαι ὑπῆρχε καὶ φράσις δηλοῦσα τὸν μέγαν κίνδυνον « Μαλέαν δὲ κάμψας, ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε ». Ὀλίγον βορειότερον τούτου ἤρξαντο ἤδη ἐξορυττόμενα ὠραῖα μέλανα μάρμαρα. 8) Τὸ Γαίναρον, τὸ νοτιώτατον τῆς Ἑλλάδος· σχηματίζεται ἐκ τῶν ὄρέων τοῦ Ταυγέτου καὶ ἐκεῖ ὅπου ἀπολήγει σχηματίζει διάφορα μεγάλα σπήλαια· διὸ καὶ

οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ ἦτο ἡ Πύλη τοῦ Ἄδου. Ἐξάγονται ἐξ αὐτοῦ διάφορα ἐρυθρὰ μάρμαρα, ἀλλ' ὄχι καὶ καλῆς ποιότητος. Τὸ Ταίναρον μετὰ τοῦ Μαλέου περικλείουσι τὸν Λακωνικὸν κόλπον. 9) Ὁ Ἀκρίτας εἰς τὰ Ν. Δ. τῆς Μεσσηνίας, χαμηλὸν ἀκρωτήριο, σχηματίζον μετὰ τοῦ Ταϊνάρου τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. 10) Τὸ Κ α τ ά κ ω λ ο ν (ἰ χ θ ῦ ς), ἐφ' οὗ κεῖται ἡ νέα, ἐμπορικὴ καὶ εὐλίμενος πόλις Κ α τ ά κ ω λ ο ν. Οὐ μακρὰν τούτου πρὸς τὸ Β. Δ. ἔρχεται τὸ ἀκρωτήριο 11) Κ υ λ ῆ ν η, ἐφ' οὗ εἶναι καὶ ὁμώνυμος κόμη, ἔχουσα πολλὰς ἰαματικὰς πηγὰς, ὠφελιμωτάτας εἰς τοὺς νοσοῦντας ἐκ δυσθεραπέυτων ἀσθενειῶν. 12) Ἄ ρ α ξ ο ς ἢ Π ά π α ς, κ α ἰ Κ α λ ό γ ρ η α, δύο λίαν ταπεινὰ ἀκρωτήρια, πλησιέστατα πρὸς ἀλλήλα καὶ κείμενα κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν. Ἐνταῦθα γίνεται ἡ ἄγρευσις ἀφθόνου ποσοῦ ἰχθύων. 13) Ῥί ο ν κ α ἰ Ἄ ν τ έ ρ ρ ι ο ν, κείμενα ἀπαντικρὺ ἀλλήλων, τὸ μὲν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸ στενότατον μέρος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου· ἔχουσι δ' ἀμφότερα κατὰ τὸ παράλιον Βενετικὰ φρούρια, χρήσιμα νῦν εἰς φυλακὰς τῶν βαρυποίνων. 14) Τέλος εἰς τὰ Β. Δ. τῆς Στ. Ἑλλ. εὐρῆται τὸ Ἄ κ τ ι ο ν ἢ Π ο ῦ ν τ α, ἀντικρὺ τῆς Πρεβέζης, κατὰ τὴν εἰς τὸν Ἀμβραχικὸν εἴσοδον. Ἐπὶ τούτου εὐρίσκειται καὶ ὠραῖον φρούριον, δεσπό-

ζον τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου καὶ τῆς Πρεβέζης.

§ 8 ΟΡΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τὸ πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἑλλάδος κατέχεται ὑπὸ ὄρέων, ἅτινα διασχίζουσι ταύτην ποικιλοτρόπως καὶ σχηματίζουσι τὰς κοιλάδας καὶ μικρὰς ἢ μεγάλας πεδιάδας. Παρατηρεῖται δ' ὅτι τὰ ὄρη ταῦτα σχηματίζουσι σειράς, αἵτινες ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἰσὶν αἱ ἑξῆς. 1) Ἡ τοῦ Ὀλύμπου, ἔχουσα πολλὰς κορυφάς, ὧν ἐπιστημότεραι εἶναι ὁ Ὀλυμπος, ἡ Ὄσσα (Κίσσαβος) καὶ τὸ Πήλιον. Ἐπὶ πάντων τούτων ἔξων πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἀτρόμητοι Ἄρματωλοὶ καὶ Κλέφται, οἱ ὁποῖοι μεγάλως ἐζημίουν τοὺς τυράννους τῶν Τούρκους. Ὁ Ὀλυμπος εἶναι τὸ ὑψηλότερον τῶν προρρηθέντων, αἱ δὲ κορυφαί του ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅτι ἔφθανον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐχρησίμευον ὡς κατοικία τῶν θεῶν των. Μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ὄσσης κεῖται ἡ στενὴ κοιλάς τῶν Τεμπῶν (Καραλῆ Δερβέν), ἣν διέρχεται ὁ μέγιστος τῆς Ἑλλάδος ποταμὸς ὁ Πηνειός.

2) Ἡ τοῦ Πίνδου, μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. Ἡ σειρά αὕτη σχηματίζει πολλὰς κορυφάς, αἵτινες βαίνουσι κλιμακωτῶς, ἤτοι ἀπὸ χαμηλοτέρων εἰς ὑψηλοτέρας. Ἐπὶ τῶν ὄρέων τούτων διατηρῶνται διάφορα ἄγρια ζῶα, ἤτοι ἄρκτοι, λύκοι, ἔλα-

φοι κ. λ. Μεταξὺ Πίνδου καὶ σειρᾶς Ὀλύμπου περιλαμβάνεται ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς, ἡ μεγίστη πασῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ σειρά τοῦ Πίνδου προχωροῦσα πρὸς Ν. διακλαδίζεται καὶ σχηματίζει 5 διακεκριμένας σειράς, καὶ δὴ 3) τῆς Ὀρθροσ, ἣτις ἔχει τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ Δ. πρὸς Ἀν. καὶ λήγει εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Παγασητικοῦ, ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Τρίκερι. Νοτιώτερον ταύτης ἔρχεται 4) ἡ σειρά τῆς Οἰτης, διευθυνομένη ἐπίσης ἀπὸ Δ. πρὸς Ἀν. μέχρι τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, ἐκεῖθεν δὲ στρεφομένη πρὸς τὰ Ν. Α. καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν παραλίαν, λήγει παρὰ τὸν Εὐριπον, ἥτοι εἰς τὸ στενότατον μέρος τῆς θαλάσσης, τῆς μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Στερεᾶς. 5) Τρίτη σειρά ἀπὸ τοῦ Πίνδου ἀρχομένη, διασχίζουσα πᾶσαν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ Σουνίου ἀκρωτηρίου, εἶναι ἡ τοῦ Παρνασσοῦ.

Εἰς τὸ Δ. τέλος τῆς Στ. Ἑλλ. μέρος ὑπάρχουσιν αἰλοῖπαι δύο, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία, 6) ἡ Ἀκαρνανική, ἀκολουθεῖ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀκαρνανίας, ἀρχομένη ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου καὶ λήγουσα εἰς τὸ Ἄκτιον. Πρὸς Ἀν. ταύτης καὶ πρὸς Δ. τῆς τοῦ Παρνασσοῦ ἔρχεται 7) ἡ τελευταία σειρά, ἡ Αἰτωλική, ἣτις ἀρχίζει ἀπὸ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἀπολήγει πρὸς Ν. κατὰ τὸ Ἀντίρριον.

Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἐπιφανείας κατέχεται ὑπὸ

πεδιάδων, τὰς ὁποίας περικλείουσιν αἱ προρρηθεῖσαι
σειραὶ τῶν ὄρέων.

Ἐκ τούτων μανθάνομεν, ὅτι τὰ ὄρη διασχίζουσι
τὴν Ἑλλάδα κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, ὅτι εἰς
ταῦτα ἀπεσύροντο οἱ ἐπαναστάται κατὰ τῶν Τούρ-
κων καὶ ὅτι ἀνάγονται εἰς σειρὰς, ἐκ τῶν ὁποίων δι-
ακρίνονται ἡ τοῦ Ὀλύμπου καὶ Πίνδου. Ἡ δὲ σειρά
τοῦ Πίνδου χωροῦσα πρὸς Ν. διακλαδιζεται καὶ σχη-
ματίζει τὰς σειρὰς τῆς Ὀρθρου, Οἴτης, Παρνασσοῦ
καὶ Αἰτωλικῶν· τὰ δὲ Ἀκαρνανικὰ ἀποτελοῦσιν ἰ-
δίαν σειράν.

§. 9. ΟΡΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.

Καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐπίσης καταλαμβάνεται ὑπὸ
πλείστων ὄρέων ὑψηλοτέρων ἢ χαμηλοτέρων, τὰ ὁ-
ποῖα ὅμως δύνανται ν' ἀναχθῶσιν εἰς σειρὰς καὶ κυ-
ρίως εἰς 4 διακεκριμένας ἀλλήλων, αἱ τρεῖς τῶν ὁ-
ποίων ἀκολουθοῦσι τὰ παράλια τῆς Χερσονήσου.

1.) Ἡ πρώτη ἢ Βορεία, ἀρχίζουσα ἐκ Δυσμῶν,
προχωρεῖ παραλίως καὶ ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν
τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ποῦ μὲν πλησιάζουσα εἰς
τὴν θάλασσαν καὶ τότε σχηματίζει ἀκρωτήριον, ὡς
τὸ Ῥίον, ποῦ δὲ ἀπομακρυνομένη καὶ τότε σχηματί-
ζει πεδιάδα, ὡς τὴν Κορινθιακὴν. Αἱ κυριώτεραι κο-
ρυφαὶ ταύτης εἶναι τὸ Π α ν α χ α ἶ κ ὸ ν πρὸς Ἀν.
τῶν Πατρῶν, ὁ Ὠ λ ε ν ο ς, τὸ Ἀ ρ ο ἄ ν ι ο ν καὶ

ἡ Κυλλήνη, ἀρχετὰ ὑψηλὴ κορυφή, φαινομένη καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Πρὸς Ἀν. τῶν ὄρέων τούτων καὶ συνέχεια τῆς αὐτῆς σειρᾶς εἶναι τὰ Ἀργολικά, ἅτινα κλιμακωτῶς προχωροῦντα διασχίζουσι τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον καὶ λήγουσιν εἰς τὸ Σκύλλαιον ἀκρωτήριον, ἀντικρὺ τῆς νήσου Ἰδρας. 2) Ἡ δευτέρα σειρά ἀρχεταὶ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἀκολουθεῖ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τελειώνει εἰς τὸν Μαλέαν. Ἐπιδεικνύει δὲ κορυφὰς πρὸς νότον τῆς Κυλλήνης τὸ Ἀρτεμίσιον, τὸ Παρθένιον καὶ τὸν Πάρωννα, ἀπόκρημνον καὶ πετρῶδες ὄρος.

3) Ἡ τρίτη παραλία σειρά εἶναι ἡ δυτικὴ, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα καὶ φθάνουσα μέχρι τοῦ Ὠλένου πρὸς βορρᾶν. Κορυφὰς ἔχει τὴν Ἰθώμην, πάλαι ὀχυρὰν θέσιν τῶν Μεσσηνίων κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Βορειότερον ταύτης τὸ Τετράγιον καὶ τὴν Φολόην, κατοικίαν τῶν Κενταύρων, οὓς κατέστρεψεν ὁ Ἡρακλῆς. Ἡ Φολόη διὰ τῶν πολλῶν αὐτῆς κορυφῶν ταπεινοῦται ὁλοὴν κλιμακωτῶς καὶ ἀπαλήγει εἰς τὴν πρὸς δυσμὰς ταύτης κειμένην (ἱερὰν) πεδιάδα τῆς Ἡλίδος.

4) Ἡ τετάρτη δὲ καὶ τελευταία σειρά, ἡ καὶ Μέση καλουμένη, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Ταίναρον καὶ προχωρεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς Β. ἀκολουθοῦσα οἶαν καὶ αἱ ἐκατέρωθεν αὐτῆς παράλιοι οἰκοὶ διεύθυναι. Ἐ-

χει κορυφῆς τὸ Ταύγετον, τὸ ὁποῖον εἶναι γιο-
νοσκεπὲς καὶ κατάφυτον ὑπὸ ἐκτεταμένων δασῶν.
Πρὸς Β. τούτου τὸ Μαίναλον ἢ Τρίκορφα,
ἐπὶ τοῦ ὁποίου πολέμων ἔδειξε τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς
στρατηγικῆς του ἰκανότητος ὁ Θεόδωρος Κολοκο-
τρώνης.

Λοιπὸν ἐν Πελοποννήσῳ διακρίνομεν τέσσαρας
σειρὰς ὁρέων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς ἀκολουθοῦσι
τὰς τρεῖς παραλίους αὐτῆς πλευράς, ἡ δὲ τετάρτη
(μέση) ἀπὸ Β. πρὸς Ν. διευθυνομένη χωρίζει τὴν
χερσόνησον εἰς δύο τμήματα καὶ ἀπολήγει κατὰ τὸ
ἀκρωτήριο Μαλέαν. — Τὰ ὀνόματα τῶν ὁρέων τού-
των εἶναι ποῖα ; ...

§ 10. ΟΡΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα πλὴν τῆς Στ. καὶ τῆς Πελοπ.
ἀνήκουσι καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου
πελάγους, ἀποτελοῦσαι τὸ τρίτον μέρος αὐτῆς. Πᾶ-
σαι αἱ νῆσοι φαίνονται ὅτι, ἂν τὰς πλησιάσῃ τις
πρὸς τὰς ἀπέναντί των ἀκτὰς, δύνανται νὰ ἐφαρμώ-
σωσιν εἰς ταύτας σχεδὸν ἀκριβῶς, ἀφίνουσαι μόνον
ἐλάχιστα χάσματα, ὡς ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Ὑδρα πρὸς
τὰς ἀπέναντί των ξηράς, ἡ Ζάκυνθος καὶ Κεφαλλη-
νία πρὸς ἀλλήλας καὶ οὕτω καθεξῆς. Τὰ δὲ ἐπ' αὐ-
τῶν ὄρη ἀκολουθοῦσι διείθυσιν, οἷαν καὶ τὰ λοιπὰ
τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως εἰς τὴν Εὐβοίαν, τὴν με-

γίστην τῶν νήσων, παρατηροῦμεν μίαν σειράν ὄρέων τοῦ Πηλίου.

Τὰ καλύπτοντα τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νήσου ὄρη ἔχουσι ὑψηλὰς κορυφὰς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. 1) Τὸ Τελέθριον, ὅπερ ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριο Κήναιον. 2) Τὸ Κανδύλιον, παράλιον, ἀπότομον, ὑψηλὸν καὶ κατάφυτον ὄρος ὑπὸ διαφόρων ἀγρίων δένδρων. Τοῦτο εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, διότι πάντοτε ἐκεῖ συμβαίνουσι ρεύματα ἀέρος ἐπίφοβα. 3) Τὴν Δίρφυν, τὴν ὑψηλοτέραν τῆς νήσου κορυφήν, εὐρισκομένην ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον καὶ πρὸς Ἄν. τῆς Χαλκίδος. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι πλήρες πηγῶν. Καὶ τέλος πρὸς Ν. 4) Τὴν Ὀχην, ἥτις σχηματίζει δύο ἀκρωτήρια τὸν Καφηρέα καὶ τὸν Γεραιζόν. Ἡ σειρά αὕτη, διακοπτομένη ὀλίγον ὑπὸ τῆς Θαλάσσης, ἐξακολουθεῖ εἶτα διὰ τῆς Ἄνδρου καὶ τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐπισκεπάζουσα ταύτας.

Τὰς Ἴονίους νήσους καλύπτει πάλιν μία σειρά ὄρέων, ἔχουσα τὴν ἰδίαν (ἀπὸ τοῦ Β. Δ. πρὸς τὸ Ν. Α.) διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς παραλίου σειρᾶς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς νήσου Κεφαλληνίας, καλουμένη Αἶνος ἢ Μεγάλοβουνό, ὄρος κατασκέπαστον ἐκ δάσους ἐλάτης. Τὰ δὲ ἐπὶ τῆς νήσου τῶν Κυθήρων ὄρη ἀνάγονται εἰς τὰ τοῦ Πάρωνος τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ γενικῶς ἐπὶ τῶν νήσων παρατηρούμενον εἶναι τὸ ξηρὸν τοῦ ἐδάφους, τὸ ἐρυθρὸν τούτου χρῶμα καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ὀρέων ἐπικάλυψις τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἐπιφανείας των, τοῦθ' ὅπερ ἐμποδίζει τὸν σχηματισμὸν μεγάλων πεδιάδων καὶ ποταμῶν.

Οὕτω φαίνεται, ὅτι καὶ τὰ τῶν νήσων ὄρη ἀνάγονται εἰς σειράς, ἐχούσας, ὡς ἔγγιστα, τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπὶ τῆς ἀντικρῦ των ξηρᾶς ὀρέων. Ἐπὶ τῆς Εὐβοίας διακρίνονται τέσσαρες κύριαι κορυφαί. Τὰς δὲ Ἰονίους νήσους κατέχει μία συνεχῆς σειρά, τῆς ὁποίας ἡ ὑψηλότερα κορυφὴ Αἶνος ὑψοῦται ἐπὶ τῆς Κεφαλληνίας. Εἶναι δὲ αἱ νῆσοι πᾶσαι βουνώδεις καὶ ἐστερημέναι μεγάλων ὀπωσοῦν πεδιάδων.

§ 44. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΡΕΩΝ ΚΑΘΟΛΟΥ.

Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ πλεῖστον ὑψηλά, ἀπέκρημα καὶ γυμνά· διότι τὰ ἐπ' αὐτῶν δάση κατεκάρησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ μάλιστα ἐπὶ τουρκοκρατίας. Αἱ κλιτύες (πλάγια) τῶν ὀρέων ἐχουσι κλίσιν συνήθως μεγάλην καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ῥίζαν (πρόποδας), ὅτε παρουσιάζουσι σχῆμα στέγης οἰκίας. Ἐπὶ τῶν ὀρέων ὑπάρχουσι οἱ διάφοροι λίθοι ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς Πεντέλης, Πάρου καὶ Τήνου τὸ (λευκὸν ἢ τεφρωδὲς) μάρμαρον, ἐπὶ τοῦ Πάρωνος τὸ μέλαν κ. λ. ἀλλοῦ ἐξίγεται ὁ ἀσβεστόλιθος, ὁ πυ-

ρίτης, ὁ πορώδης, ὁ σχιστόλιθος (α) καὶ λοιπὰ εἶδη.
Τὰ μέρη, ἐξ ὧν ἐξάγονται οἱ λίθοι, ὀνομάζονται
λατομεῖα.

Ἄλλ' ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὀρέων συνήθως ἀποτελεῖται ἐκ χόματος· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει παρουσιάζεται τὸ ὄρος κατάφυτον ἐκ διαφόρων εἰδῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται, ὅτι κατέχουσι πάντοτε τὰ τοῦ αὐτοῦ εἶδους τὸ αὐτὸ ὕψος τοῦ ὄρους, Δηλονότι τὰ ὑψηλότερα καὶ τὰ μᾶλλον ψυχρότερα μέρη τὰ κατέχουσι καὶ τὰ μᾶλλον ἄγρια δένδρα· αἶον, ὄρυς, πρίνος, πεύκη κ. λ. Τὸ μέρος, εἰς ὃ ὑπάρχουσι πολλὰ δένδρα ὀνομάζεται ὁ ἄ σ ο ς. Ἐντὸς τῶν δασῶν ὑπάρχει πληθὺς ζῶων ἀναγκαίων πρὸς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μεταξὺ τούτων εὐρίσκονται ἐνίοτε καὶ ἄγρια ὡς ἡ ἀλώπηξ, ὁ λύκος, ὁ ἀγριοχοῖρος, ἡ ἔλαφος, ἡ ἰκτίς (κουνάδι) καὶ ἄλλα. Ὁ ἀγριοχοῖρος καὶ ἡ ἔλαφος τρώγονται, τὸ κρέας τῶν μάλιστα εἶναι νοστιμώτατον.

Τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων προσβάλλει καὶ καταλαμβάνει ἐν πρώτοις ἡ χιών, ἣτις ὀλίγον προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω καὶ φθάνει — κατὰ μέγιστα ψύχη — μέχρι καὶ τῆς θαλάσσης· ἀλλ' ἐπερχομένου τοῦ ἔαρος, ἄρχεται αὕτη νὰ τήκηται (λυώνη) ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Εἰς τινὰ ὁμως ὄρη καὶ κατὰ τοὺς με-

---

(x) Καλὸν εἶναι· νὰ δειχθῶσι πάντα τὰ εἶδη τῶν λίθων.

γίστευς τοῦ θέρουσ καύσωνασ ἢ χιῶν δὲν τήκεται καὶ τότε τὸ ὄροσ ὀνομάζεται χι ο ν ο σ κ ε π έ ς. Εἰσ τὰ ὕψη ὑπάρχει δρόσος μεγαλητέρα ἢ εἰσ τὰ χαμηλά μέρη, καὶ διὰ τοῦτο εἰσ τὰ ὄρη ἢ χλόη ἀναφαίνεται, ὅταν ἀρχίζη νὰ ἐκλίπη ἔνεκα τῆσ ζέστυσ εἰσ τὰσ πεδιάδασ : τότε δὲ καὶ οἱ ποιμένες ἀναβαίνουσιν ἐκεῖ, ἵνα εὐρίσκωσι τροφήν διὰ τὰ ποίμνιά των. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον (τῆσ θερμότητοσ) εἶναι μόνον οἱ πρόποδεσ τῶν ὀρέων καλλιεργημένοι, ὅπου τὰ φυτὰ ἀντέχουσι καὶ εὐδοκιμοῦσι.

Λοιπὸν περὶ τῶν ὀρέων τῆσ Ἑλλάδοσ μανθάνομεν γενικῶσ, ὅτι εἶναι ὕψηλά καὶ ἀπόκρημα· ὅτι ὅπου τὸ ὄροσ εἶναι χωματῶδεσ ἐκεῖ σχηματίζεται καὶ δάσος, ἐντὸσ τοῦ ὁποῖου ζῶσι διάφορα ζῶα ἡμερα καὶ ἐνίοτε καὶ ἄγρια. Προσέτι ὅτι τούτων μόνον οἱ πρόποδεσ καλλιεργοῦνται ἐπιμελῶσ καὶ ὅτι, ἐνῶ τὸν χειμῶνα εἶναι σκεπασμένα ὑπὸ τῆσ χιόνοσ, τὸ θέροσ, ἔνεκα τῆσ χλόησ, μεταβάλλονται εἰσ βοσκητήρια τῶν ποιμνίων.

§ 12. ΝΑΠΑΙ ΚΑΙ ΚΟΙΛΑΔΕΣ.

Τὰ πλευρά τῶν ὀρέων ἔνεκα τῆσ ἀνωμαλίας των σχηματίζουσι μερικὰσ κατωφερείασ, αἱ ὁποῖαι κλείονται πάλιν ὑπὸ ἄλλων ὕψωμάτων τοῦ αὐτοῦ ὄρουσ, ἀλλὰ χαμηλοτέρων τῆσ κορυφῆσ του. Τὰ τοιαῦτα μέρη, ἐὰν μὲν ἦναι μικρὰσ ἐκτάσεωσ καλοῦνται ν ἐ-

καί, ἂν δὲ μεγαλητέρας, κοιλάδες. Καί αἱ νάπαι καί αἱ κοιλάδες εἰσὶν ἐστρωμέναι ὑπὸ παχέος χώματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσονται ἐκεῖ καὶ τὰ μέγιστα δένδρα τῶν βουνῶν, τὰ χρήσιμα διὰ τὴν ξυλείαν τῶν τε οἰκοδομῶν (δοκοὶ) καὶ τῶν πλοίων (ἱστοί). Τὰ δένδρα ἐδῶ ἀναπτύσσονται πολὺ ταχέως, διότι τὰ μέρη εἶναι ὑπὴνεμα, ἀρκετὰ ὑγρά, ἕνεκα τῶν ὑπὸ τῆς βροχῆς συσσωρευομένων ὑδάτων, καὶ διότι τὸ χώμα εἶναι ἀρκετὰ εὐφορον, ἕνεκα τῆς κατ' ἔτος σχηματιζομένης κόπρου ἐκ τῶν καταπιπτιῶντων καὶ σηπομένων φύλλων τῶν δένδρων. Ἐνῶ ὅμως τὰ δένδρα ταῦτα ἔχουσιν ὅλα τὰ προσόντα διὰ ν' ἀναπτυχθῶσι, στεροῦνται ὅμως τῆς σκληρότητος, διότι δὲν προσεβλήθησαν ὑπὸ ἰσχυρῶν ρευμάτων ἀνέμων καὶ δὲν ἐθερμάνθησαν ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

Καί αἱ κοιλάδες αὐταὶ οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἢ νάπαι· παρουσιάζουσιν ὅμως τὴν ἐξῆς διαφορὰν, ὅτι εἶναι μεγαλητέραι τῶν ναπῶν, περικλείονται ὑπὸ δύο βουνῶν παραλλήλων πρὸς ἀλλήλα καὶ δὲν σκεπάζονται ὅλως διόλου ἀπὸ δένδρα. Ἐπειδὴ δὲ ἔχουσιν ἔκτασιν ὅπως δὴποτε μεγάλην, διὰ τοῦτο τὰ ρέοντα ὕδατα εὐρίσκουσι καιρόν, ὅπως σχηματίζωσι ρύσκα, ὅστις συνήθως διασκορπίζει ἐπὶ τῆς κοιλάδος γάλικας. Πλησίον εἰς ὅλας τὰς κοιλάδας ὑπάρχουσι χωρία, οἱ κάτοικοι τῶν ὁποίων καταγίνονται εἰς τὸ νὰ καλλιεργῶσι τὴν γῆν φυτεύοντες καὶ σπείροντες αὐτήν,

καθώς επίσης και εις την ποιμενικήν, βόσκοντας τῶν ποιμνιᾶ των εις τὰ πλησίον κείμενα βουνά.

Κατὰ τὰ ἄνω ῥηθέντα αἱ νάπαι διαφέρουσι τῶν κοιλάδων κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ κατὰ τὸ ὅτι αἱ μὲν πρῶται περιέχουσι μικρὰ δάσκη, αἱ δὲ δευτέραι εἶναι καλλιεργημέναι. Ὁ χοῦς ἀμφοτέρων εἶναι ἐπιτιθειότατος διὰ καλλιέργειαν καὶ διὰ τοῦτο πλησίον εἰς ταύτας κεῖνται κῶμαι.

§ 13. ΒΡΟΧΑΙ, ΠΗΓΑΙ

Τὰ ἐπὶ τῆς γῆς διάφορα ὕδατα ἐξατμιζόμενα μεταβάλλονται εἰς ἀτμοὺς (ἀοράτους), οἱ ὅποιοι ἀνυψούμενοι εὐρίσκουσι ψυχρὸς ὅπερ τοὺς συμπυκνοῖ καὶ οὕτω σχηματίζονται τὰ νέφη, τὰ ὅποια πάλιν, ὅταν βαρύνωσι πολὺ, καταπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς σταγόνας καὶ τότε λέγομεν « βρέχει ».

Τὸ ὕδωρ τοῦτο, πίπτει ἐπὶ τῆς γῆς, ἄλλο μὲν κυλίεται πρὸς τὰ κάτω, παρασύρον ὅλα τὰ ἐλαφρὰ σώματα· οἶον, ἄχυρα, ξυλάρια, χοῦν, τὰ ὅποια ἀποθέτει εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη καὶ σχηματίζει οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ τὰς νάπας καὶ κοιλάδας : ἄλλο δὲ χώνεται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, προχωροῦν πρὸς τὰ κάτω καὶ τότε λέγομεν « τὸ ἔπιεν ἢ γῆ ». Ἀλλὰ πολλάκις τὸ ὕδωρ τοῦτο, καθὼς διέρχεται τὰ διάφορα στρώματα τοῦ ὄρους, ἀπαντᾷ κάποτε στρώμα ἢ ἐκ χώματος σκληροῦ, ἢ ἐκ λίθου, ἢ ἐκ σιδήρου,

ἢ ἐκ θείου κ.λ. τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ διαπεράσῃ καὶ τότε μένει ἐκεῖ (εἰς τὸ βάθος) λιμνάζον τὸ ὕδωρ. Ἄλλ' ἀδιακόπως διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων βροχῶν φθάνει εἰς τὸ ἴδιον μέρος καὶ ἄλλο ποσὸν ὕδατος, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ διώξῃ τὸ πρῶτον καὶ νὰ καταλάβῃ τοῦτο τὴν θέσιν του. Τότε τὸ ὕδωρ, πιεζόμενον ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ νέου, ζητεῖ ἐξοδὸν νὰ φύγῃ, καὶ ἐπιτυγχάνει τοιαύτην, ὅταν διατρυπᾷ τὸ μαλακώτερον μέρος τοῦ βουνοῦ, σχηματίζον ὀπήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξέρχεται (ἀναβλύζει) πολὺ ἢ ὀλίγον καὶ οὕτω εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος σχηματίζεται π η γ ἤ.

Αἱ π η γ α ἰ σχηματίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κάτω εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων· ἔχουσι δὲ ὕδωρ διάφορον, ἄλλη ἄλμυρόν, ἄλλη ἀσβεστοῦχον, ἄλλη καθαρὸν, ἄλλη σιδηροῦχον καὶ καθεξῆς. Τὰ νερὰ ταῦτα, πλὴν τῆς πόσεως, εἶναι πολὺ χρήσιμα εἰς πολλὰς ἀσθενείας καὶ διὰ τοῦτο διορίζονται ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς λουτρὰ εἰς τοιαύτας πηγὰς, ὡς γίνεται εἰς τὴν Κυλλήνην (Γλανρέντζαν), Ἰπάτην, Αἰδηψὸν καὶ ἄλλαχοῦ.

Ἡ βροχὴ λοιπὸν σχηματίζεται διὰ τῆς πτώσεως τῶν νεφῶν τῶν ὑπὸ τῆς ἐξατμίσεως τῶν ὑδάτων σχηματισθέντων. Τὸ ὕδωρ τῶν βροχῶν εἴτε κυλίσταται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ παρσύρει διάφορα μικρὰ σώματα, εἴτε εἰσδύει εἰς ἱκανὸν βάθος ἐντὸς τῆς γῆς· ὅτε δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐξέρχεται ἐκ τινος ὀπῆς, τότε λέ-

γομεν ὅτι ἐκεῖ εἶναι πηγὴ. Αἱ πηγαὶ εἶναι διάφορα
ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ὕδατος· τινὲς δὲ αὐτῶν
ἐκρέουσι ιαματικά ὕδατα.

§ 14. ΠΕΔΙΑΔΕΣ.

Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἑλλάδος,
τὸ μὴ κατεχόμενον ὑπὸ ὄρέων εἶναι π ε δ ι ν ὀ ν.

Πᾶσαι αἱ πεδιάδες περικλείονται πανταχόθεν ὑπὸ
ὄρέων, ἢ φθάνουσιν ἐνίοτε εἰς τὴν θάλασσαν, ἔχουσαι
καὶ μικράν τινα κλίσιν, διὰ τὴν ῥέωσι τὰ ὕδατα καὶ
ὄχι μὴ σχηματίζονται ἑ λ η. (α) Αἱ πεδιάδες κα-
τέχονται ὑπὸ παχέος στρώματος χροῦ, προχωροῦντος
εἰς ἰκανὸν βάθος· καὶ φαίνεται, ὅτι ἐσχηματίσθησαν
ἐκ τῶν προσχώσεων, τῶν γινομένων ὑπὸ τῶν κατ'
ἔτος βροχῶν, αἵτινες παρασύρουσι πάντα τὰ ἐπὶ τῶν
ὄρέων ὑπάρχοντα χρώματα καὶ τὰ ἀποθέτουσιν εἰς τὰ
χαμηλὰ μέρη, οἷά εἰσιν αἱ πεδιάδες· ἐπίσης ἄλλαι ἐ-
σχηματίσθησαν ἐξ ἀποξηρανθεισῶν λιμνῶν.

Τὸ ἔδαφος τῶν πεδιάδων εἶναι εὐφορώτατον, δι-
ότι λιπάζεται διὰ τῶν κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ὄρέων κα-
τερχομένων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν λιπασμάτων (κό-
πρου). Ἔνεκα δὲ τούτου καλλιεργούμεναι παράγου-
σιν ἀφθόλους σίτους, καπνοὺς, δημητριακοὺς καρπούς,
σταφίδας, ἀμπέλους κλ. Ἡ καλλιέργεια ἐν αὐταῖς

(α) Βαλτιώδη μέρη.

γίνεται δι' ἀρότρων ζωοκινήτων, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων· τὰ ὄργανα ὅμως τῆς γεωργικῆς εἶναι δυστυχῶς παρ' ἡμῖν ἄγνωστα καὶ διὰ τοῦτο δαπανώμεν πολλὴν ἐργασίαν καὶ ἔξοδα, ἀπολαμβάνομεν δὲ ὀλίγα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ἢ εἰς τὰ ἀγονώτερα μέρη τῶν πεδιάδων ὑπάρχουσι τὰ χωρία, διὰ νὰ μὴ καταλαμβάνωσι μέρος καλλιεργήσιμον. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων καταγίνονται πάντες εἰς τὴν γεωργίαν· εἶναι δὲ ἄνθρωποι φιλήσυχου, εἰρηνικοί, ὅπως καὶ ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κατοικοῦσι, καὶ ἐργατικοί. Αἱ πεδιάδες κατὰ τὴν ἀνοιξιν (ἔαρ), ἐκ τινος ὑψώματος θεωρούμεναι, ὁμοιάζουσιν ὠραῖον τεχνητόν τάπητα. Τὰς πεδιάδας πάσας διαρρέουσι ποταμοί· ἐν αὐταῖς δ' ὑπάρχουσι καὶ αἱ λίμναι.

Ἐκ τούτων λοιπὸν μανθάνομεν, ὅτι αἱ πεδιάδες κλείονται ὑπὸ ὀρέων καὶ ἔχουσι μικρὰν κλίσιν, διὰ νὰ ῥέωσι τὰ ὕδατα· ἐσχηματίσθησαν δὲ εἴτε ἐκ προσχώσεων, εἴτε ἐξ ἀποξηρανθεισῶν λιμνῶν. Τὸ ἔδαφος τῶν εἶναι εὐφορώτατον καὶ παράγουσιν ἐν ἀφθονίᾳ σίτον, καπνοὺς κλ., μολονότι καλλιεργοῦνται ἀτελῶς. Οἱ κάτοικοι ἔχουσι κτίσει τὰς κώμας τῶν εἰς τὰ ἀγονώτερα μέρη καὶ εἶναι φιλήσυχου.

§ 13. ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΕΔΙΑΔΩΝ.

Ἡρὸς Β. ἔχομεν τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα,

ἐκτεινεμένην ἀπὸ Πίνδου μέχρις Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης, καὶ ἀπὸ Καμβουνίων ὀρέων μέχρι τῆς Ὀρθουσι. Εἶναι ἡ μεγαλητέρα Ἑλληνικὴ πεδιάς. Χωρίζεται δὲ διὰ τινων διαμέσων χαμηλῶν ὑψωμάτων εἰς δύο, τῆν τῶν Τρικκάλων καὶ τῆν τῆς Ἀαρίσσης. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη εἶναι σχεδὸν διπλάσια τῆς δευτέρας καὶ εὐφορωτέρα· τὸ γῶμα αὐτῆς εἶναι μέλαν καὶ παχύτατον. Ἐὰν εὐρίσκηται τις εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, νομίζει ὅτι εἶναι ἐντὸς μεγάλης θαλάσσης καὶ μόλις βλέπει πολὺ μακρὰν τὰς κορυφὰς τῶν περικυκλόντων ταύτην ὀρέων κυανοχρόους, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως. Ἡ δευτέρα, ἡ τῆς Ἀαρίσσης, εἶναι διίγον τι μικροτέρα καὶ στενωτέρα· τὸ γῶμα αὐτῆς εἶναι ἐρυθρὸν βαθὺ καὶ ὀλιγώτερον παροχρωγικόν. Καὶ οἱ δύο οὗτοι πεδιάδες εἶναι κεκολυρμέναι ὑπὸ πλήθους χωρίων καὶ διορρέονται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸ Αἰγαῖον διὰ τῆς μεταξύ τοῦ Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης κοιλάδος τῶν Τεμπῶν. Ἀμφοτέρας τὰς πεδιάδας διέρχεται τις χωρὶς ἢ ἀπαντήσῃ οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον λίθον, ἔστω καὶ ὡς λεπτοκάρυον μέγαν. Ἔνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν λίθων οἱ ὄρομοι εἶναι κατεσκευασμένοι ἐκ γώματος καὶ διὰ τοῦτο τὸν χειμῶνα ἡ πορεία καθίσταται δυσκολωτάτη. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς πεδιάδας σπανιώτατα ἀπαντῶνται δένδρα.

Εἰς τὸ μέρος τῆς Ἠπέιρου εἶναι ἡ πεδιάς τῆς

Ἄρτις, ἀνήκουσα ὄλη εἰς τὴν Τουρκίαν, μολο-
 νότι τὰ ἐν αὐτῇ λαμπρότατα κτήματα εἶναι τῶν ἐ-
 λευθέρων Ἀρτινῶν. Πρὸς Ν. τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλ-
 που καὶ πρὸς Ἄν. τῶν Ἀκαρνανικῶν ὄρεων ἐκτείνε-
 ται ἡ μεγάλη Ἀκαρνανιακὴ πεδιάς, ἥτις ἐνοῦ-
 ται μὲ τὴν τοῦ Ἀγρινίου (Αἰτωλικήν)· παράγει
 δὲ αὐτὴ σιτηρά, ἰδίως ἀραβόσιτον καὶ κάλλιστον κα-
 πνόν καὶ νομαδικὰ ζῶα.

Μεταξὺ τῆς Ὀρθρους, Οἴτης καὶ Μαλιακοῦ ἐκ-
 τείνεται ἡ ἐπιμήκης Λαμιακὴ πεδιάς. Νοτιώτερον
 ταύτης καὶ μεταξὺ τῆς Οἴτης καὶ τῆς σειρᾶς τοῦ
 Παρνασσοῦ ἔρχεται ἡ στενὴ καὶ εὐφορὸς Λεβαδι-
 κὴ πεδιάς (Ὀρχομενοῦ), περιλαμβάνουσα καὶ τὴν
 Κωπαίδα λίμνην. Ἀνατολικῶς τοῦ Κιθαιρώνα
 ἔρχονται δύο πεδιάδες, χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων δια-
 μικοῶν ὑψωμάτων, ἡ Πλαταϊκὴ καὶ βορειότερον
 ἡ Θεβαϊκὴ, ἀμφοτέραι ὠραταὶ καὶ εὐφοροὶ, παρά-
 γουσαι ἐν ἀφθονίᾳ σῖτον, οἶνον, ἔλαιον καὶ ἐν ὑπερ-
 βολῇ μεγάλα ἐρυθρὰ σπύτια (παντζάρια) κατάλληλα
 διὰ τὴν κατασκευὴν ζαχαρέως. Τέλος μεταξὺ τῆς
 σειρᾶς τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς θαλάσσης σχηματί-
 ζονται, ἡ Ναυπακτικὴ πρὸς Δ. τοῦ Ἀντιρρί-
 ου· ἡ Ἐλευσινιακὴ καὶ Μεγαρικὴ ἀντικρῶ
 τῆς Σαλαμίνος καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν Λεκανο-
 πέδιον, γῆ ἀγονοῦ, ξηρὰ καὶ λεπτόγυως, μεταξὺ

τοῦ Πάρνηθος, Παντέλης, Ὑμηττοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου.

Αἱ πεδιάδες λοιπὸν κατέχουσι τὰ μεταξὺ τῶν ὀρέων χαμηλὰ μέρη καὶ διαρρέονται ὑπὸ μικρῶν ἢ μεγάλων ποταμῶν. Πᾶσαι καλλιεργοῦνται καὶ παράγουσιν οἴνους καὶ δημητριακοὺς καρποὺς κ. λ. λαμβάνουσι δὲ τὰ ὀνόματά των ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῶν κειμένων πόλεων. Εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς . . . . .

§ 16. ΠΕΔΙΑΔΕΣ ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣῳ ΚΑΙ ΝΗΣΟΙΣ.

Ἄπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Σαρωνικοῦ ἀρχίζει ἐκτεινομένη πρὸς Δ. ἡ Κορινθία κή πεδιάς, πλατυτέρα μὲν κατὰ τὸν Ἰσθμὸν, στενοτέρα δ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς Δ. Ἡ πεδιάς αὕτη εἶναι κατάφυτος ὑπὸ σταφιδῶνων καὶ ἀμπελώνων· εἶναι δὲ παραλία, ἔχουσα παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ ὠραία χωρία. Αὕτη διακόπτεται ὑπὸ τινος κλάδου τῶν Ἄροανίων, φθάνοντος μέχρι τῆς θαλάσσης. Δυτικώτερον ὁμοῦς ταύτης ἔρχεται ἄλλη πάλιν κατάφυτος, παραλία καὶ εὐφορος πεδιάς, ἡ τοῦ Αἰγίου, ἧτις, ἐπίσης διακοπτεμένη ἐν τῇ πορείᾳ της ὑπὸ τοῦ Ῥίου, ἀφίνει νὰ σχηματισθῇ ἐντεῦθεν ἡ ἐπίσης ὠραία καὶ στενὴ πεδιάς τῶν Ηατρῶν, ἧτις ἀκολουθοῦσα τὴν παραλίαν, ἐνοῦται μὲ τὴν πλατεῖαν καὶ σταφιδοφόρον πεδιάδα τῆς Ἡλίδος (Γαστούνης), κειμένης με-

ταξὺ Ἰονίου πελάγους καὶ τῶν δυτικῶν ὄρεων τῆς Πελοποννήσου. Αὕτη κατὰ τὸ βόρειον μέρος εἶναι ἀρκετὰ πλατεῖα, ὅσον δὲ προχωρεῖ πρὸς νότον στενοῦνται, μέχρις οὗ τελευτᾷ κατὰ τὸ μεσημβρινὸν μέρος τοῦ Τετραγίου εἰς τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον.

Μεταξὺ τῆς δυτικῆς καὶ μέσης σειρᾶς καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου σχηματίζονται δύο πεδιάδες, μία ὑψηλὴ πρὸς Β. ἢ τῆς Μεγαλοπόλεως, καὶ μία ταπεινὴ πρὸς Ν. ἢ τῆς Μεσσηνίας, μεταξὺ τῆς Ἰθώμης, Μεσσηνιακοῦ καὶ Ταυγέτου. Πρὸς Ἄν. τοῦ ὄρους τούτου εἶναι ἡ Λακωνική, φθάνουσα μέχρι τῆς θαλάσσης. Πρὸς Β. ταύτης ἔρχονται κλιμακωτῶς δύο ὑψηλαὶ πεδιάδες, θεμιμέναι ἢ μία βορειότερον τῆς ἄλλης, ἢ τῆς Μαντινείας καὶ Τεγέας, καὶ ἡ τοῦ Ὀρχομενοῦ. Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου σχηματίζεται τέλος ἡ Ἀργολικὴ, παράγουσα ὠραίους οἴνους· εἶναι δ' αὕτη κατὰ τὰ ἀνατολικά παράλια ἀμμώδης, ἀνώμαλος καὶ ἄγονος.

Ἐπειδὴ αἱ ἐκτάσεις τῶν νήσων εἶναι μικραὶ, διὰ τοῦτο σχηματίζονται ἐπὶ τούτων τόσον μικραὶ πεδιάδες, ὥστε δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι μᾶλλον κοιλάδες. Ἐπὶ τῆς Εὐβοίας ὁμοίως, ὅπου εἶναι ἔκτασις ἀρκετὴ, σχηματίζονται παρὰ τὴν παραλίαν χαμηλαὶ τενες πεδιάδες, ὡς ἡ τῆς Ἐρετρίας εἰς τὴν ὑπώρειαν τῆς Ὀχρῆς, ἢ τῆς Χαλκίδος παρὰ τὴν ὀμώνυμον

πόλιν καὶ ἡ τοῦ Ξηροχωρίου (Ὀρεῶν) κατὰ τῆ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριον. Ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων μόνον ἡ Ζάκυνθος εἶναι ταπεινὴ, ἔχουσα καὶ ἀρκετὰ μεγάλην πεδιάδα, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς της, φιλοκάλως καλλιεργημένην.

Οὕτως αἱ ἐν Πελοπ. καὶ νήσοις πεδιάδες ἔχουσι τὰ ὀνόματα πόλεων ἢ χωρῶν κειμένων πλησίον εἰς ταύτας. Ἐκ τούτων ἡ Κορινθιακὴ, ἡ τοῦ Αἰγίου, ἡ τῶν Πατρῶν καὶ ἡ τῆς Ἥλιδος δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἀποτελοῦσι μίαν συνεχῆ στενὴν παραλίαν πεδιάδα. Αἱ ἐπὶ τῶν νήσων εἶναι μικραί, καὶ τοιαῦται διακρίνονται ἐπὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Ζακύνθου.

Σημ. Ἐκ πασῶν τῶν πεδιάδων στατίδα παράγουσι μόνον αἱ βόρειοι καὶ αἱ δυτικαὶ τῆς Πελοποννήσου, ἡ περὶ τὸ Μεσολόγγιον γῆρα, τὸ νότιον μέρος τῆς Λευκάδος, ἡ Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος καὶ πλεον οὕ.

§ 17. ΠΟΤΑΜΟΙ.

Τὰ ὑπὸ τῶν βροχῶν καταπίπτοντα ὕδατα, ρέοντα πρὸς τὰ κατώτερα μέρη σχηματίζουσι δρόμον, ὅστις εἶναι μίᾳ τέρρος, καὶ τῇ καλουμένη, αἱ πλευραὶ τῆς ὁποίας λέγονται ὄχθαι. Τὸ εἰς τὴν κοιτὴν τρέχον ὕδωρ καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὸ θέρος ἀκαταπαύστως ὀνομάζομεν ποταμόν. Τοιοῦτοι ποταμοὶ εἶναι πολλοί, αἱ μεγαλύτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Πηνειὸς εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οὗτος πηγάζ-

ζει ἐκ πάντων τῶν ὀρέων τῆς Θεσσαλίας, δεχόμενος δὲ καὶ πολλοὺς παραποτάμους καὶ ῥύακας, ὁποτελεῖ σύμπλεγμα ἐν εἴδει δικτύου καὶ καταλαμβάνει πᾶσαν τὴν πεδιάδα. Διαβαίνοσι τούτον ἐπὶ γεφυρῶν τῶν μὲν λιθίνων, τῶν δὲ ξυλίνων. Ὁ ὀρόμος του δὲν εἶναι μέγας, φαίνεται ἥρεμος καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Τὰ ὕδατά του, ἂν καὶ θολὰ, χρησιμεύουσιν ὅμως δι' ὅλης τῆς οἰκιστικῆς ἀνάγκης καὶ πρὸς πόσιν. Ἐντὸς αὐτοῦ ἀγρεύουσιν ἰχθύας διαφόρου μεγέθους καὶ ἰδίως ἐγγέλεις (χέλυα), ἀλλὰ πάντες εἰσὶν ἀνούσιοι.

Ὁ Σπερχειὸς, ὅστις δέχεται τὰ ὕδατα τῆς Ὀρθρος καὶ Οἴτης, πρέχων διορρεῖ τὴν Λαμιανὴν πεδιάδα καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον. Οὗτος πολλάκις ὑπερεκχειλεῖται καὶ καταστρέφει τὰ παράχθια κτήματα· παρασύρει δὲ πολλὴν ἕλυν (λάσπην), τὴν ὁποίαν ἀποθέτει εἰς τὸν Μαλιακόν, καθιστῶν αὐτὸν ὅλον ἐν ἀβαθέστερον. Εἰς τὴν Βοιωτίαν ὁ Κηφισσοὸς, πηγάζων ἐκ τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Κόρακος, ῥεῖ πρὸς Ἀν. διὰ τῆς Λεβαδικῆς πεδιάδος καὶ χύνεται εἰς τὴν Κωπαῖδα λίμνην. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπάρχουσι μικρότατοι ποταμοί, ὄνομαστοὶ μόνον διὰ τὰς ἱστορικὰς των παραδόσεις.

Ἐν Αἰτωλίᾳ ὁ Εὐνήνοσ, χυνόμενος πρὸς Δ. τοῦ Ἀντιρρίου, καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ ὁ Ἀχελῷος, πηγάζων ἐκ τοῦ Πηνδου. Οὗτος ἔχει βαθύτατα ὕδατα καὶ τὰ ὅποια

σχηματίζουσι δ ί ν α ς (άθλέμονας) έπικινδύνους, διέρχεται την πεδιάδα του Άγρινίου και εκβάλλει εις τό Ιόνιον πέλαγος, άντικρύ των Έχινάδων νήσων. Τέλος εις τόν Άμβρακικόν κόλπον χύνεται ό Άραχθός· ούτος πηγάζει εκ του Πίνδου, τρέχει όρμητικώς προς Ν. και χρησιμεύει ώς φυσικόν όριον μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Ίνα δέ συγκοινωνώσι τά δύο μέρη, ύπάρχει άρκετά μεγάλη και ύψηλή λιθίνη γέφυρα κατά την Άρταν· και αύτη δέ ανήκει από κοινοϋ εις τε τούς Έλληνας και Τούρκους.

Εις την Πελοπόννησον άξιοι λόγου είναι ό Πηνειός (ποτάμι της Γαστούνης), όστις πηγάζει από την νοτίαν ύπώρειαν του Όλένου και της Φολόης και χύνεται εις τόν κόλπον της Γαστούνης.

Ό Άλφειός (Ρουφιός) πηγάζει εκ της ύψηλης πεδιάδος της Μεγαλουπόλεως και βέων προς Β. δέχεται δεξιόθεν (α) τόν εκ των Άροανίων πηγάζοντα παραπόταμον Λάδωνα, ειτα στρέφεται προς Δ. και χύνεται εις τόν Κυπαρισσιακόν κόλπον. Όλίγον ύψηλότερον των εκβολών και εις την δεξιάν αυτού έχθην ήτο τό πάλαι εκτισμένη ή πόλις Όλυμπία, ήτις κατεσχόθη ύπό της ίλύος του ποταμοϋ και νϋν

(α) Δεξιόν μέρος λέγεται τό κείμενον προς τά δεξιά του ακολουθούντος τόν ροόν του ποταμοϋ, τό δέ άλλο άριστερόν.

ἀνασκάπτεται ὑπὸ Γερμανῶν. Ἐνταῦθα κατὰ τετραε-
τίαν ἐγίνοντο ἐπίσημοι ἀγῶνες. Ἐκάστη τετραετία
ὠνομάζετο Ὀλυμπιάς καὶ ἐχρησίμευεν ὡς χρο-
νολογία τῶν ἀρχαίων.

Εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον χύνεται ὁ Πά-
μισσος, σιγηλὸς ποταμὸς, πηγάζων ἀπὸ τὸ Τε-
τράγιον καὶ ῥέων πρὸς Ν. διὰ τῆς ὀμωνύμου πε-
διάδος.

Ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ πλη-
σίον εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἄλφειοῦ πηγάζει ὁ Εὐρώ-
τας ποταμὸς τῆς Λακεδαίμονος. Ῥέων πρὸς Ν. δι-
έρχεται παρὰ τὴν Σπάρτην, ἔχων διαυγῆ ὕδατα καὶ
χύνεται εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον, σχηματίζων κα-
τὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ἔλος.

Τέλος ὁ Ἰναχος ὅστις, ῥέων διὰ τῆς Ἀργολι-
κῆς πεδιάδος πρὶν ἢ χυθῆ εἰς τὴν θάλασσαν, βιθίζε-
ται εἰς τὴν πεδιάδα, οὖσαν ἀμμώδη πρὸς ἀνατολὰς,
καὶ καθιστᾷ τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἀνώμαλον.

Ἐκ τῶν προρρηθέντων γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ
ποταμοὶ χύνονται εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη· ὅτι αἱ
διευθύνσεις τούτων εἶναι διάφοροι καὶ χύνονται ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκ τούτων εἰς
τὸ Αἰγαῖον χύνονται οἱ . . . . . καὶ εἰς τὸ Ἴόνιον
οἱ λοιποὶ . . . . . Ὅθεν γίνεται φανερόν ὅτι τὰ δυ-
τικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἔχουσι περισσότερα ὕδατα
ἢ τὰ ἀνατολικά.

§ 48 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΤΑΜΩΝ
ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΑΥΤΩΝ.

Οἱ ποταμοὶ συνεχῶς μεταβάλλουσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους· διότι ποῦ μὲν ἐκχωματοῦσι, παρασύροντες πᾶν τὸ προστυχόν, ποῦ δὲ ἐπιχώνουσι, ἀποθέτοντες πᾶν ὅ,τι ἄλλοθεν ἀφῆρσαν. Ἐν τῇ ῥοῇ των παραλαμβάνουσι καὶ ἄλλους δευτερεύοντας ποταμοὺς (παραποτάμους), οἵτινες ἐλαττοῦσι τὴν ἀρχικὴν τῶν κυρίων ποταμῶν ταχύτητα. Τὰ μέρη, ὅθεν διέρχονται ποταμοὶ εἶναι κατωφερῆ· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ἐνῶ τρέχει, κατακρημνίζεται ὑπὸ ἀρκετοῦ ὕψους καὶ εἶτα ἀρχίζει πάλιν τὸν τακτικόν του δρόμον. Τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον κατακρημνίζεται ποταμὸς τις, λέγεται *καταρράκτης*. Ὁ δρόμος τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι ποτε εὐθύς, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ διὰ τοῦτο σχηματίζει πλείστας ὄσας καμπάς, αἵτινες συντείνουσιν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητός του καὶ εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν εὐπροσιότερον. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ τοῦ ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ εὐκόλως ἐννοοῦμεν ἂν μία χώρα ᾖ ἢ ὑψηλοτέρα μιᾶς ἄλλης.

Ἡ θερμοκρασίᾳ τοῦ ποταμίου ὕδατος εἶναι ἀκριβῶς ἀντίθετος τῆς τοῦ φρεατιαίου, διότι τὸν μὲν χειμῶνα εἶναι ψυχρὸν, ἕνεκα τῆς χιόνος, τὸ δὲ θερος θερμόν, ἕνεκα τῆς θερμότητος τοῦ ἐδάφους, τὸ ὅ-

ποτον περιχλείει. Τὰ ὕδατα σχεδὸν πάντων τῶν ποταμῶν εἶναι θολὰ, ἔνεκα τῶν ὑπὸ τῶν βροχῶν παρασυρομένων χωμάτων· εἶναι ὁμῶς πεπτικώτατα καὶ καθαρίζονται διὰ στυπτηρίας.

Οἱ ποταμοί, ἔνεκα τῶν πολλῶν βροχῶν καὶ τῆς τηκομένης χιόνος ὑπερεκχειλίζουσι, καταστρεφοντες πᾶν ὅ,τι εὗρωσι καὶ ἰδίως παρασύρουσι χώματα καὶ χάλικας, τοὺς ὁποίους ἀποθέτοντες προσχώνουσι τὰ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μέρη. Οἱ ἄνθρωποι, ἵνα ἀποφεύγωσι τὰς πλημμύρας ταύτας, κατασκευάζουσι κατὰ τὰς χαμηλὰς ὄχθας προχώματα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ταῦτα παρασύρει διὸ ἐπενόησαν τὰς διώρυγας, διὰ τῶν ὁποίων διοχετεύουσι τὸ πλεονάζον ὕδωρ καὶ οὕτω ἀποφεύγουσι τὰς ζημίας.

Ἐκτὸς τῶν ἰχθύων τοὺς ὁποίους μᾶς παρέχουσιν οἱ ποταμοί εἶναι καὶ ἄλλως χρήσιμοι. Ἡ ροὴ τοῦ ὕδατος χρησιμοποιεῖται ὡς κενητικὴ δύναμις, κινουσα πολλοὺς μύλους καὶ ἄλλας μηχανάς. Δι' αὐτῶν μεταφέρουσι πολλάκις τὰ πράγματά των εἰ χωρικοὶ ἐπὶ σχεδιῶν, καὶ ἰδίως ξύλα, εἰς τὰ κατώτερα μέρη· ποτίζουσι τὰ κτήματά των καὶ τὰ ζῶά των καὶ δύνανται νὰ συγκοινωνῶσι (ἃ ὁ ποταμὸς ἦναι πλωτός) μὲ ἄλλα μέρη διὰ πλοίων. Πλησίον εἰς τοὺς ποταμοὺς κτίζονται αἱ μεσόγειαι πόλεις, ἵνα καθαρίζωνται διὰ τοῦ ὕδατος των· εἰς τὰ στενότερα δὲ μέρη

τούτων υπέρχουσι γέφυραι πρὸς ταχεῖαν καὶ εὐκολὴν συγκοινωνίαν.

Οἱ ποταμοὶ λοιπὸν μεταβάλλουσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ὅθεν διέρχονται· ρέουσι πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐνίοτε σχηματίζουσι καταρράκτας. Ἐν τῷ δρόμῳ των παραλαμβάνουσι παραποτάμους καὶ σχηματίζουσι πολλὰς καμπάς. Τὰ ὕδατά των εἶναι θολὰ καὶ ἔχουσι ἀντίθετον θερμοκρασίαν πρὸς τὰ τῶν φρεάτων. Ἐνίοτε υπερεκχειλίζουσι καὶ κατασφρέφουσι πᾶν ὅ,τι ἔμπρὸς των εὗρωσι. Χρησιμοποιοῦνται ὁμως οἱ ποταμοὶ ὡς κινητικὴ δύναμις, ὡς μέσον συγκοινωνίας καὶ εἰς ποτισμὸν τῶν κτημάτων καὶ τῶν ζώων.

§ 49. ΛΙΜΝΑΙ ΚΑΙ ΤΕΛΜΑΤΑ.

Πολλὰς πεδιάδας κεκλεισμένας πανταχόθεν ὑπὸ ὄρέων τὰ ὕδατα, μὴ εὐρίσκοντα διέξοδον, τὰς καλύπτουσι· ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει ἢ γῆ νὰ ᾖ σκληρὰ καὶ πυκνὴ (ὡς ἡ ἀργιλώδης), τὸ ὕδωρ δὲν δύναται νὰ τὴν διαπεράσῃ καὶ προχωρήσῃ πρὸς τὰ κάτω, ὅθεν μένει ἐκεῖ λιμνάζον. Τὸ μέρος, τὸ κατεχόμενον ὑπὸ τοιούτων ὑδάτων, καλεῖται λίμνη.

Τοιαῦται εἶναι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Βοιβητὶς καὶ Νεζερός εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐξ ὧν ἡ πρώτη κατὰ τὸ θέρος ξηραίνεται. Ἡ Κωπατὶς πρὸς ἀνατολὰς τῆς πεδιάδος τοῦ Ὀρχομενοῦ. Εἶναι ἡ μεγίστη λίμνη τῆς Ἑλλάδος, διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Κηφισσοῦ ποτ. καὶ

τὰ ὕδατα αὐτῆς ὑπογείως εἰσέρχονται εἰς τὴν ἀνατολικώτερον κειμένην Ὑλίκην λίμνην, καὶ ἀπὸ ταύτης διὰ πολλῶν καταβοθρῶν χύνονται εἰς τὴν Εὐβοϊκὴν θάλασσαν. Ταύτην ἤδη ἤρχισαν ν' ἀποξηράνωσι καὶ νὰ μετασχηματίσωσιν εἰς μεγάλην καὶ εὐφορον πεδιάδα.

Ἡ Ὀζηρὸς πρὸς Δ. τοῦ Ἀχελφῶ, τὰ ὕδατα τῆς ὁποίας χύνονται εἰς τὸν ῥηθέντα ποταμὸν καὶ εἰς Λυσιμαχίαν καὶ Τριχωνίαν, κείμεναι ἡ μὲν ἀνατολικώτερον τῆς δέ· τὰ ὕδατα δ' ἀμφοτέρων χύνονται ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην καὶ τέλος εἰς τὸν πλησίον ποταμὸν.

Ἐν Πελοποννήσῳ δ' ὑπάρχουσι μόνον ἡ Φανεὸς καὶ ἡ Στύμφαλος, ἀμφότεραι κείμεναι μεσημβρινῶς τοῦ ὄρους τῆς Κυλλήνης, αἵτινες καὶ θ' ἀποξηρανθῶσι.

Τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν εἶναι καθαρὰ καὶ πῶσιμα συνήθως· περιέχουσι δὲ ἰχθῦας καὶ διάφορα ἄλλα ὑδροβία· ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον μέρος γίνεται διὰ πλοιαρίων. Τὸ μέγεθος τῆς λίμνης μεταβάλλεται κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ εἶναι μεγαλύτερον κατὰ τὸ ἔαρ καὶ φθινόπωρον ἕνεκα τῶν βροχῶν, μικρότερον δὲ κατὰ τὸ θέρος ἕνεκα τῆς ξηρασίας. Πολλάκις αἱ λίμναι ἀποξηραίνονται ἕνεκα ἡφαιστειῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως σεισμῶν.

Τέλεματα (βάλτοι) σχηματίζονται εἰς τὰ πα-

ρόχθια τῶν λιμνῶν καὶ ποταμῶν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι βόρβορος, βρούλα, ὑδρόβια φυτά· ἐνδαιπῶνται βάτραχοι, ἀποτελοῦντες ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης θερινὰς κοακιστικὰς συναυλίας. Τὰ τέλματα παρέχουσιν ἀφθονον βοσκήν εἰς τὰ ποιμνία καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα οἱ ποιμένες τὰ ἐνοικιάζουσι. Εἰς τὰ τέλματα ἔνεκα τῆς σήψεως ἀναπτύσσονται πολλὰ ἔντομα καὶ νόσοι, προπάντων πυρετοί. Καθίστανται τὰ μέρη ταῦτα πρόσφορα πρὸς κατοικίαν διὰ τῆς ἀποξηράνσεως καὶ τῆς φυτείας εὐκαλύπτων (δένδρων ἀντιμιασματικῶν).

Αἰτία λοιπὸν τῆς γεννέσεως τῶν λιμνῶν εἶναι ἡ εἰς σκληρὸν ἔδαφος συσσώρευσις ὑδάτων. Τοιαῦται σχηματίζονται ἐν Ἑλλάδι 9, ἐξ ὧν δύο μικραὶ ἀνήκουσιν μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἔκτασις τῶν λιμνῶν μεταβάλλεται κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους. Εἰς τὰς ὄχθας τούτων σχηματίζονται τὰ τέλματα, ἐνθα ἀναπτύσσεται ἀφθονος χόρτος, ἀλλὰ καὶ νόσοι οὐχὶ σπανίως.

§ 20. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΟΥ Α'. ΜΕΡΟΥΣ.

Μέχρι τοῦδε εἶδομεν πῶς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ὑπέκυψε κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὸ διαφόρους δυναστας καὶ πῶς ἐπὶ τέλος διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 κατώρθωσε νὰ ἐλευθερωθῇ μέρος μόνον αὐτοῦ. Ἀπὸ ποῦ ἐκτείνεται καὶ ὅτι τὰ πρὸς Β. ὄριά του

ἀποτελοῦσιν ἔτι δούλαι ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι. Ἐξετάσαμεν ἀκολούθως τὴν φυσικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας καὶ εἶδομεν ὅτι αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν διακεκριμένων μερῶν. Τοὺς κόλπους, τὰ ὀνόματα τούτων, ὡς καὶ τὴν χρησιμότητά των. Τὰ ἀκρωτήρια, τὴν θέσιν, σύστασιν, ὀνομασίαν καὶ χρησιμότητά των.

Ἀκολούθως προχωροῦντες ἀνεφέραμεν περὶ τοῦ ὄρειου τῆς χώρας, ἐνθα παρατηρήσαμεν, ὅτι τὰ ὄρη τῆς ἀνάγονται εἰς σειρὰς καὶ ὠνομάσαμεν τὰς ἐπὶ τῆς Σπ. Ἑλλ., τὰς ἐπὶ τῆς Πελοπ. καὶ τὰς ἐπὶ τῶν νήσων. Ἐπὶ πάντων δὲ τούτων, ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων ὄντων, εὐρίσκονται διάφορα ζῶα, δάση καὶ πετρώματα. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν κοιλάδων καὶ τῶν βροχῶν καὶ τῶν πεδιάδων δὲν παρελείψαμεν νὰ εἰπωμεν τ' ἀναγκαιότερα καὶ δεῖξωμεν ποῖα ἢ πρὸς τὸν ἄνθρωπον θέσις ἑνὸς ἑκάστου τούτων. Ὁ λόγος δὲ περὶ τῶν βροχῶν, πηγῶν καὶ πεδιάδων μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐξετάσωμεν τί ἀπογίνονται τὰ ρέοντα ταῦτα ὕδατα καὶ εἶδομεν, ὅτι σχηματίζουσι τοὺς τόσον χρήσιμους καὶ ἐπωφελεῖς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποταμοὺς καὶ ὠνομάσαμεν καὶ τούτους. Ὡστε δὲν μᾶς ἀπέμενεν ἄλλο εἰρή νὰ ἐξετάσωμεν περὶ τῶν λιμνῶν καὶ τῶν τελεμάτων· ἄλλ' ἀφοῦ περὶ τούτων εἶπομεν ἄρκετὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ §, εἶναι περιττὸν νὰ τὰ ἐπαναλάβωμεν καὶ πάλιν. Διὰ τοῦτο μεταβαίνομεν τώρα εἰς τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου μας, ὅπου

θα εξετάσωμεν πλησιέστερον καὶ λεπτομερέστερον τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, τὰς πόλεις καὶ κώμας, τὰς ἀσχολίας των καὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.

---

§ 21. ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΙ.

Ἡ Ἑλλάς ἐκτὸς τῆς φυσικῆς τῆς εἰς τρία διαίρεσεως εἶναι καὶ πολιτικῶς διηρημένη εἰς ἄλλα μικρότερα μέρη.

Οἱ κάτοικοι γεωργοῦντες (καὶ ἡ γεωργία φέρει τὰς ἄλλας ἀσχολίας) οἱ πλοῖστοι οὐ μόνον ἰδίας, ἀλλὰ καὶ ξένας γαίας, ἔρχονται πολλάκις εἰς συναλλαγὰς πρὸς ἀλλήλους, τὰς ὁποίας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισημοποιήσωσι καὶ καταστήσωσιν ἀναλλοιώτους καὶ διαρκεῖς. Εἰς τοιαύτην περίστασιν ὡς καὶ εἰς ἄλλας οἶον, ὅταν κινδυνεύῃ ἑνὸς ἢ τιμῆ ἢ ἡ περιουσία ἢ ἡ ζωὴ κ. κθ. — προσέρχονται εἰς ἀμερόληπτον διαιτη-

τῆν, τὴν ἐξουσίαν, ἣ ὁποία πάντοτε προστατεύει τὸ δίκαιον καὶ καλόν, καταδιώκει δὲ τὸ ἀδίκον καὶ κακόν. Ἡ ποτιλεία (ἐξουσία) ἔχει ἐπίσης καθῆκον νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διεύθυνσιν τῶν σχολείων, τὴν ἐξάπλωσιν τῶν μέσων τῆς συγχωινωνίας, τὴν πρόοδον ἐν ταῖς τέχναις καὶ ἐπιστήμαις, τὰ δικαστήρια, τὴν κοινω- νίαν ἐν γένει καὶ πᾶν ὅ,τι ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν Θε- ραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολίτου.

Διὰ νὰ προφθάσῃ δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τόσων πολ- λῶν καθηκόντων, ἀνάγκη νὰ ᾖναι ἡ πολιτεία εἰς πολλὰ μέρη καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρατηρῇ τὰ συμ- βαίνοντα. Διὰ τοῦτο τὸ ὅλον Κράτος εἶναι διηρημένον εἰς δέκα καὶ ἕξ (16) μέρη, καλούμενα Νομούς· (α) οὗτοι δὲ πάλιν εἰσὶν ὑποδιηρημένοι εἰς Ἐπαρχίας καὶ αὗται εἰς Δήμους.

Αἱ ἀρχαὶ πᾶσαι εἰσι συγκεντρωμέναι εἰς τι μέ- ρος τοῦ νομοῦ, εἰς μίαν πόλιν, ἣτις τότε, ἐπειδὴ πρωτεύει εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ αὐτοῦ νομοῦ, κα- λεῖται πρωτεύουσα. Πᾶσαι δὲ αἱ πρωτεύουσαι ἔχουσι πάλιν μίαν ὡς πρωτεύουσαν, ἣτις εἶναι πάν-

---

(α) Τὰ ὀνόματα τῶν νομῶν εἶναι 1) Λαρίσσης. 2) Τρικ- κάλων. 3) Ἄρτης. 4) Αἰτωλίας καὶ Ἀκαριανίας. 5) Φθιώ- τιδος καὶ Φωκίδος. 6) Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. 7) Ἀργολί-δος καὶ Κορινθίας. 8) Ἀχαΐας καὶ Ἠλίδος. 9) Μεσσηνίας. 10) Ἀρκαδίας. 11) Λακωνίας. 12) Κυκλάδων. 13) Εὐβοίας. 14) Ζακύνθου. 15) Κεφαλληνίας καὶ 16) Κερκυράς.

τοτε ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ εἰς ἣν μένει δι-
αρκῶς ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Βασιλεὺς. Γιαυτὴ πρω-
τεύουσα ἐν Ἑλλάδι εἶναι αἱ Ἄθῆναι.

Οὕτως βλέπομεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται οὐ μόνον φυ-
σικῶς, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς εἰς 46 νομούς, εἶτα εἰς ἐπαρ-
χίας καὶ δήμους, ὅτι αἱ ὄρχει συγκεντροῦνται εἰς μίαν πό-
λιν, ἥτις καλεῖται πρωτεύουσα καὶ ὅτι τοιαύτη ἐν Ἑλλάδι
εἶναι αἱ Ἄθῆναι.

§ 22. ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΣΗΣ (130 χ. κ.)

Οὗτος ἐκτείνεται πρὸς Β. τοῦ Παγασητικοῦ μέ-
χρι τῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ἐλληνικῶν συνόρων καὶ
καταλαμβάνει πᾶσαν τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσσης καὶ
τῶν Φερσέλων. Τὰ ἐν αὐτῷ ὄρη εἶναι ὁ Ὀλυμπος,
ἡ Ὀσσα καὶ τὸ Πήλιον πρὸς ἀνατολάς, πρὸς δυσμὰς
δὲ τὰ ὑψώματα τὰ χωρίζοντα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιά-
δα. Ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους
τῆς ἐθνικῆς δουλείας οἱ ἀτρόμητοι Ἄρματοι καὶ
Κλέφται, οἵτινες ἐδόξασαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, πο-
λεμήσαντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθλου Ἑλληνι-
σμοῦ. Ποταμὸς ἐνταῦθα, ὡς γνωστόν, εἶναι ὁ Πη-
νεϊός, ἔχων θαλὸν μὲν ὕδωρ, ἀλλὰ κατάλληλον πρὸς
πόσιν· παρέχει τοῖς κατοίκοις, ὡς καὶ ἡ Βοιθῆς, ἰχ-
θῆας, καὶ ἐκβάλλει διὰ τῶν Τεμπῶν εἰς τὸ Αἰγαῖον
κατὰ τὸ Τ σ ά γ ε σ σ ι.

Οἱ κάτοικοι εἰσὶ γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Ἐξάγει

ἔξ ἧ χώρα αὕτη σίτον ἄφθονον καὶ ἐν γένει δημητρι-
ακοὺς καρπούς, καπνόν, βάμβακα κ. τ. τ. μαλλία,
βούτυρον, ζῶα καὶ καθεξῆς. Οἶνος δὲν παράγεται
ἐνταῦθα πολὺς, διότι ὑπάρχουσι πρὸς τὸ παρὸν τό-
σοι μόνον ἀμπελώνες, ὥστε νὰ παρέχωσι μόνον πρὸς
βρῶσιν σταφυλάς. Ἐλαιον παράγεται οὐδαμοῦ ἀλλα-
χοῦ εἰμὴ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Βόλου.

Πόλεις, εἰς ἃς συνέρχονται πόλιαι ἄνθρωποι καὶ
τὰ ἐμπορεύματα τῆς χώρας, εἰσὶν ἡ Λάρισσα
πρωτὶ ὄλου τοῦ νομοῦ, πόλις ἀρχαία καὶ παραποτά-
μιος. Κεῖται περὶ τὸ μέσον ἐκτεταμένης πεδιάδος. Αἱ
οἰκίαι αὐτῆς εἰσὶν ἄσχημοι καὶ αἱ ὁδοὶ στεναὶ καὶ ἀ-
κανόνιστοι ὑπόκειται δὲ εἰς πυρκαϊάς, διότι αἱ οἰκίαι
εἰσὶ, πλην τινῶν ἐλαχίστων ἐξοιρέσεων, ξύλιναι αὐ-
τῇ ἐπὶ Τούρκων, ὡς καὶ νῦν, ἦτο πρωτεύουσα ὅλης
τῆς Θεσσαλίας. Ἔχει πολλοὺς κατοίκους (16 χ.),
ὧν πολλοὶ Τούρκοι καὶ Ἰσραηλῆται.— Τύρναβος,
μικρὰ πόλις κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς πεδιάδος,
ἔχουσα μέγαν στρατῶνα, ἄφθονα καὶ ὠραία νερά καὶ
6 χ. κατοίκους. Ἐνταῦθα ἐδρεύουσι καὶ στρατιωτι-
κὰ σώματα, διότι πλησιάζει εἰς τὰ ὄρια. Ὀλίγον δυ-
σμικῶς τοῦ Παγασσητικοῦ εἶναι ἡ κωμόπολις Φεραὶ
(Βελεστῆνον), πατρίς τοῦ Ῥήγα τοῦ Φεραίου.— Βό-
λος εἰς τὸν μυχόν τοῦ Παγασσητικοῦ κόλπου, παρὰ
τὴν ἀρχαίαν Ἰωλκόν, ὠραία καὶ εὐκείμενος καὶ ἐμπο-
ρικὴ πόλις. Δικεῖται εἰς παλαιὰν καὶ νέαν πόλιν·

ἔχει δὲ καὶ φρούριον Βανετικόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δια-
μένουσιν οἱ Ὀθωμανοί. Ἐνταῦθα διενεργεῖται ὅλον
τὸ μετὰ τῆς Θεσσαλίας ἐμπόριον· ἐξάγονται δὲ καὶ
μάρμαρα μαῦρα, ἀλλ' ὄχι καὶ καλῆς ποιότητος. Ἡ
πόλις ἔχει ἀφθονα νερὰ καὶ ἀρτεσιανὰ φρέατα ἐντὸς
καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης ἀκόμη καὶ 10 χιλιάδας κα-
τοίκους. Ἀλμυρὸς εἰς τὸν αὐτὸν κόλπον, ἀλλ'
ὀλίγον μακρὰν τοῦ παραλίου. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται ὁ
περίφημος καπνὸς καὶ οἱ μαγειρικοὶ ξυλάνθρακες.

Ἄξιαπαρατήρητον εἶναι, ὅτι εἰς ὅλην τὴν πεδιά-
δα τοῦ νομοῦ τούτου δὲν ὑπάρχουσι δένδρα.

Οὕτως ἐζητάσαμεν τὸν πρῶτον νομόν· εἶπομεν περὶ ὀ-
ρέων, ποταμοῦ καὶ πεδιάδος αὐτοῦ, εἰς τί ἀσχολοῦνται οἱ
κῆτρικοι, περὶ τοῦ ποιοῦ τῶν πόλεων καὶ ὅτι ἐκ τούτων δύο
διακρίνονται, ἡ Λάρισσα καὶ ὁ Βόλος. (α)

§ 23. ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΛΩΝ (130 χ. κ.)

Οὗτος καταλαμβάνει τὸ λοιπὸν μέρος τῆς Θεσ-
σαλικῆς πεδιάδος, ἐκτεινόμενος πρὸς Δ. μέχρι καὶ
αὐτοῦ τοῦ Πίνδου καὶ πρὸς Ν. μέχρι τῆς Ὀρθρουοῦ.
Τὰ ἐν αὐτῷ ὄρη εἶναι τὰ τοῦ Πίνδου, ὅλα κατεσχι-
σμένα, ἀπότομα, λίαν ὑψηλά, τινὰ χιονοσκεπῆ καὶ κα-
τάρυτα τὸ πλεῖστον ὑπὸ δένδρων· ἐπὶ τούτων ἀπαν-

(α) Εἰς πάντα νομόν κελὸν εἶναι νὰ παρατηρῶνται τὰ
δοῦνὰ του μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὡς καὶ τὸ σχῆμά
του.

τῶνται ἐνίοτε καὶ ἄρκτοι. Ποταμὸς ῥεῖ καὶ ἐνταῦθα ὁ Πηνειός, ἔχων μάλιστα τὰς πηγὰς του εἰς τὰ ὄρη τοῦ νομοῦ τούτου· συνίσταται δὲ ὑπὸ πλείστων παραποτάμων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἄτεχνοι ξύλινοι γέφυραι.

Οἱ κάτοικοι καὶ ἐνταῦθα εἶναι γεωργοὶ καὶ ποιμένες. Ἡ παχεῖα καὶ μαύρη γῆ καλλιεργουμένη παραγει ἐν ἀφθονίᾳ τὰ σιτηρὰ καὶ τοὺς δημητριακοὺς ἐν γένει καρπούς, τὸν καπνόν, βάμβακα, οισάμιον κ. λ. Δένδρα καὶ ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχουσιν· ἡ μόνη δὲ περιουσία τῶν χωρικῶν εἶναι ἀροτῆρες βόες καὶ οἰκισκὰ πτηνὰ· ἀλλὰ καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶναι διαδεδομένη. Πλεῖστα ὄσα ποίμνια κατακλύζουσι τὸν χειμῶνα τὴν πεδιάδα, καὶ μάλιστα τὰ τῶν Γκέγκιδων τῆς Μακεδονίας, οἵτινες, φερέοικοι ὄντες, ἀναχωροῦσιν ἐντεῦθεν μετὰ τῶν ποιμνίων των, ἅμα ἐπέλθη τὸ ἔαρ. Οἶνος παράγεται ἐλάχιστος καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν ὄρεινῶν μερῶν, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ ἀμπελώνες· ἀλλὰ τὰ μαλλία, βούτυρον καὶ κρέας ἐν ἀφθονίᾳ.

Πόλεις εἰσὶ Τρίκκαλα, πρωτ. τοῦ νομοῦ, ἐκτισμένη παρά τὸν ποταμόν, ὅστις ἐνταῦθα διαβαίνεται διὰ πλοιαρίων ἀνηκόντων εἰς τὴν κυβέρνησιν· εἶναι δὲ καὶ πατρίς τοῦ πατρὸς τῆς ἱατρικῆς Ἀσκληπιοῦ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ταύτης εἶναι κατὰ μὲν τὸ θέρος 8—9 χ. κ., τὸν δὲ χειμῶνα 11—15,

δίδει τότε κατέρχονται οί κάτοικοι ἐκ τῶν ἐρέων, ὅπου εἶχον τὸ θέρος καταφύγει χάριν τῶν ποιμνίων των. Ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς Λάρισσαν, ὑπάρχει πληθὺς ταύρκων καὶ καθ' ὅλα ὁμοιάζει αὐτῇ ἐκείνῃ. — Πρὸς Β. καὶ μακρὰν τῶν Τρικκάλων ἔρχονται τὰ Μετέωρα, μονὰ Βυζαντινῆς ἐποχῆς, κτισθεῖσαι διὰ τὸν φόβον τῶν τούρκων ἐπὶ βράχων ἀπομεμονομένων, ἀποτόμως ὑψουμένων οἰκὴν στηλῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναβαίνουν οἱ προσκυνηταὶ ἐμβαίνοντες εἰς κορφινιόν τι, ἀνασυρόμενον διὰ τροχιλίας (μκκαρᾶ) ὑπὸ τῶν καλογήρων: ἐνταῦθα εὐρίσκονται καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀρχαίων σχολιαστῶν ἐπὶ περγαμηνῆς. Καρδίτσα, πόλις ἐντὸς τῆς πεδιάδος καὶ μόλις 2 1)2 ὥρας ἀπέχουσα τοῦ Πίνδου· διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ καὶ οἱ κάτοικοί της καταγίνονται εἰς τὰ γεωργικά. Φανάρι (Ἰθάμη) 3 1)2 ὥρας πρὸς Β. Δ. τῆς Καρδίτσης μακρὰν, ἐκτισμένη ἐπὶ ἀποτόμου βουνοῦ, κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ ἐξαχθῶσιν ἀκονητικαὶ τροχοί. Ἐχει δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀναβρυτικὰ νερὰ καὶ ὀχυρὸν φρούριον, δεσπόζον τῆς πεδιάδος. Δομοκός (Θουμακία) ἀρχαία καὶ ὀχυρὰ πόλις, κειμένη ἐπὶ ἀπροσίτου βουνοῦ τῆς Ὀρθρουσ καὶ παρὰ τὴν λίμνην Εὐνίδς.

Μετ' ὀλίγον μέλλει νὰ συνδέσῃ τὰς καλλιτέρας καὶ κεντρικωτέρας πόλεις καὶ τῶν δύο προερρηθέντων

νομῶν σιδηρόδρομος καταλήγων μέχρι Βόλου, ὅπου θ' ἀποθέτη τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ θὰ διευκολύνῃ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺς κατοίκους ἐκ τῆς δυσκολωτάτης κατὰ τὸν χειμῶνα διαβάσεως, διότι αἱ ὁδοὶ εἶναι κατεσκευασμένα ἐκ τοῦ χύματος τῆς πεδιάδος, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν λίθων.

Λοιπὸν καὶ τῶν Τρικκάλων ὁ νομὸς εἶναι ἐπίπεδος, ὡς καὶ ὁ τῆς Λαρίσσης· οἱ κάτοικοι καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ποιμενικὴν· καλλιεργουμένη ἡ χώρα παράγει πολλὰ. Πόλεις ἔχει τὰ Τρίκαλα, Καρδίτσαν, Δομοκὸν καὶ ἄλλας, τὰς ὁποίας μέλλει νὰ συνδέσῃ σιδηρόδρομος.

§ 24 ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ (40 χ. κ.)

Ὁ νομὸς τῆς Ἄρτης εἶναι ὀρεινότερος τῶν προεχτεθέντων δύο, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πάντων τῶν ὀρέων τοῦ Πίνδου, φθάνων πρὸς Δ. μέχρι τοῦ Ἄραχθου ποταμοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ὄριον τῶν ἐλληνικῶν κτήσεων ἐν Ἠπειρῷ.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ τοῦτου κατοικεῖ εἰς πλείστας ὄσας κώμας καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλας πόλεις ἢ μίαν μόνην, τὴν Ἄρταν, πρωτ. ὄλου τοῦ νομοῦ κειμένην κατὰ τὴν ἄριστεράν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ λοφώδους χώρας καὶ συνδεομένην δι' ὑψηλῆς λιθίνης γεφύρας μετὰ τῆς πέρας τῆς πόλεως ὠραίας καὶ κατασφύτου ὑπὸ διαφό-

ρων δένδρων ὁμωνύμου πεδιάδας, ἧτις ἀνήκει πᾶσα εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοὶ, πολλοὶ ὅμως καταγίνονται καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἰδίως εἰς τὴν ὑποδηματοποιίαν, κατασκευάζοντες ὠραῖα (πέδιλα) τσαρούχια.

Τὰ προϊόντα εἰτάγονται εἰς τὴν πόλιν πάντα ἐκ τῆς ἀντικρῦ πεδιάδος, ἀλλ' ὑποβαλλόμενα εἰς διπλὴν φορολογίαν καθίστανται πολὺ ἀκριβά. Ἐχει δ' ἡ πόλις καὶ ὠραῖον φρεῦριον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον ὑψώθη ἡ κυανόλευκος σημαία κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν νέων ἐπαρχιῶν (α). Ὁ ποταμὸς εἶναι ὀρμητικὸς καὶ βαθύς, σχηματίζει δὲ καὶ πολλὰς δίνας. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἄρτης εὐρίσκονται καὶ τὰ χωρία **Πέττα** καὶ **Κομπότση**, ὀνομαστὰ διὰ τὰς κατὰ τὸ 1854 γνωστὰς Ἑλληνικὰς ἐπαναστάσεις.

Τὸ γενικῶς εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντας νομοὺς παρατηρούμενον εἶναι ἡ **πενία**, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τοὺς πλείστους. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν γαιῶν. Αὗται εἶναι διανενημένα εἰς ὀλίγα τινὰ πρόσωπα (βέηδες), τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνουσι τοῦ πλούτου τῆς ὠραίας χώρας. Ἐνῶ οἱ ὀρεινοὶ χωρικοὶ ἔχουσι ἰδίας γαίας καὶ καλλιεργοῦσιν, οἱ πεδινοὶ στεροῦνται ὅλως διόλου καὶ τούτων. Ἐργάζονται οἱ δυστυχεῖς τὰ τσιφλίκια (περιούσια) τῶν

(α) Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας.

κυρίων των, καταβάλλοντες πᾶσαν τὴν ἐργασίαν καὶ μέρος τῶν ἐξόδων· ἐν δὲ τῇ διανομῇ λαμβάνουσιν οὗτοι μὲν ὀλίγον, τὸ δὲ πολὺ οἱ κύριοι τῶν γαιῶν. Εἰς τοὺς χωρικοὺς ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ χτίσωσιν οἰκίσκον πρὸς κατοικίαν των, ἀλλ' ἐκάθηντο εἰς κτίριον τοῦ κυρίου των, διὰ νὰ μὴ ἔχωσιν ἄσυλον καταφυγῆς καὶ οὕτω νὰ δέχονται τὰς καταπίεσεις ἐξαναγκάζομενοι. Ἦδη ἐλλίξεται εἰς αὐτοὺς ἀνετώτερος καὶ ἀνθρωπινώτερος βίος διὰ τῆς λύσεως τοῦ λεγομένου ἀ γ ρ ο τ ι κ ο ῦ ζ η τ ῆ μ α τ ο ς.

Ὁ τρόπος τῆς διαίτης αὐτῶν εἶναι ἀπλούστατος καὶ λιπότατος· συνήθης αὐτῶν τροφή εἶναι τὰ ὕπρεκα. Ἐντὸς τῶν ἐσθγιῶν οἰκιῶν τῶν χωρικῶν δὲν εὐρίσκεται κάθισμα, οὐδὲ κλίνη· κάθηνται σταυροποδητὴ καὶ κοιμῶνται πλαγιαζόντες ἐπὶ ψιᾶθου ἢ ἐριούχου τᾶπητος!

§ 25. ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (140 χ. κ.)

Ἐκτείνεται πρὸς Ν. τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τῶν Ἀγρᾶφων μέχρι τοῦ Ἰονίου πρὸς Δ. καὶ Ν. [πρὸς δὲ τὰς Ἀν. ἀποτελοῦσι τὰ ὅρια αὐτοῦ αἱ κορυφαὶ τοῦ Τυμφρηστοῦ, τῆς Ὀξειᾶς καὶ τοῦ Μακρυνόρου]. Εἰς τὰ ὄρη τοῦ νομοῦ τούτου εὐρίσκονται λύκαι πολλοὶ καὶ εἰς τὰ ὄρη ἔλαφοι. Ποταμὸς ἐνταῦθα εἶναι ὁ Ἀχελῷος, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τὸν Πίνδον καὶ ὀνομάζεται Ἀ σ π ρ ο π ὄ τ α μ ο ς· χωρεῖ πρὸς Ν. καὶ διαχωρίζεται

τὰς πεδιάδας τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας λαμβάνει τὰ ὕδατα τῶν ἐνταῦθα λιμνῶν καὶ χύνεται εἰς τὰς κατὰ τὸ Ἴόνιον κειμένας ἀκατοικήτους Ἐχινάδας νήσους. Ὁ ποταμὸς οὗτος πολλάκις καθίσταται ὀρηκτικὸς καὶ παρασύρει πᾶν ὅ,τι καθ' ὁδὸν εὖρη καὶ ἰδίως τὰ εἰργασμένα ὑπὸ τῶν χωρικῶν ξύλα, ἅτινα φέρει εἰς τὴν θάλασσαν· ἔχει δὲ ἐντὸς τῆς κοίτης του καὶ πολλὰς φοβερὰς δίνας.

Ἐξαιρουμένων τῶν ὀρέων, τὸ λοιπὸν τῆς χώρας εἶναι πεδινόν, ἔχον τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἢ τὴν τοῦ Ἀγρινίου. Αὕτη εἶναι οὐχὶ τόσοσ παραγωγός, ὅσον αἱ Θεσσαλικαὶ καλλιεργούμενῃ ὁμῶς παράγει ἐν μεγάλῃ ποσότητι σῖτον, ἀραβόσιτον καὶ λοιποὺς δημητριακοὺς καρπούς, ἄφθονον καὶ ὀνομαστὸν καπνὸν (Ἀγρινίου) καὶ κατὰ τὸ Μεσολόγγιον σταφίδα καὶ ἰχθύας ἀρθρόνους. Ὑπάρχουσι δὴλ. ἐδῶ τὰ λεγόμενα βιβάρια, ἤτοι ἀβαθῆ νερὰ περικεκλεισμένα διὰ φραγμῶν, ἐνταῦθα δὲ ἐρχόμενοι οἱ ἰχθύς, ὅπως γεννήσωσι τὰ ὠά των, συλλαμβάνονται καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ κάκοικοι καταγίνονται εἰς τὴν ποιμενικὴν μετ' ἐπιτάσεως, ἔχοντες μάλιστα τοὺς ὀνομαστοὺς καὶ μεγάλους σκύλους, τοὺς κ α ρ α κ ο ὐ ν η δ ε ς, οἵτινες προστατεύουσι τὰ ποιμνιά των κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν λύκων. Οἱ κάτοικοι καὶ ἰδίως οἱ ὄρεινοὶ διακρίνονται διὰ τὸ ἀρσιμάνιον καὶ πολεμικὸν ἠθὸς των, διὸ καὶ στρατο-

λογούμενοι κατατάσσονται εἰς τὰ τῶν Εὐζώνων τάγματα.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶναι τὸ Μεσολόγγιον παρὰ τὴν θάλασσαν, ἣτις εἶναι ἐνταῦθα τεναγώδης· ἔχει δὲ περὶ τὰς 7 χ. κ. Ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ὑπερασπιζομένη ὑπὸ τῶν εἰς αὐτὴν καταφυγόντων Σουλιωτῶν, ἀντέστη εἰς τὰς συνεχεῖς πολιορκίας καὶ ἐφόδους τῶν Τούρκων, ἀποθαναισθεῖσα τέλος διὰ τῆς ἀποφασιστικῆς ἐξόδου τῶν ἐν αὐτῇ πολιορκουμένων. Αἰτωλικὸν πρὸς Β. τοῦ Μεσσολλογγίου, συντελέσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῆς πολιορκίας. Ἡδὴ ἐν τῇ παρ' αὐτῷ θαλάσσει παρατηροῦνται ἠφαιστεια φαινόμενα, ἐμβάλλοντα τοὺς κατοίκους εἰς ἔλλογον φόβον. Ἀγρίνιον, μεσόγειος, ἐμπορικὴ καὶ κανονικὴ πόλις, ἔχουσα περὶ τὰς 3500 κατοίκους. Καρπενήσιον, ἐπίσημον διὰ τὸν ἐν αὐτῷ ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ ἥρωος Μάρκου Βότσαρη. Βόνιτσα καὶ Καραβάσαρ ἄς, ἀμφότεραι παρὰ τὸν Ἀμβρικικόν· περισιχιζόμεναι δὲ ὑπὸ τελημάτων, καθίστανται καὶ ἰδίως κατὰ τὸ θέρος νοσώδεις διὰ τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιπολάζοντας πυρετούς. Τέλος κατὰ τὴν εἰσόδον τοῦ Κορινθιακοῦ εἶναι καὶ ἡ Ναύπακτος, ἔχουσα Βενετικὸν φρούριον. Ἐνταῦθα κατεσκεύασαν (κατὰ τὴν κάθοδον) οἱ Ἡρακλεῖδαι τὰς νῆας διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐκ τούτου ἔλαβε τὸ ὄνομα.

Ἐναλόγως τῶν ἀποστάσεων τοῦ νομοῦ αἱ ὁδοὶ εἶναι ὀλίγαι· ἔνεκα τούτου ἐλλείπει ἡ τακτικὴ συγκοινωνία, ὁ πολιτισμὸς καὶ τὸ ἐμπόριον· διὰ τοῦτο εἰς τὰ μεσόγεια πρὸ ἐτῶν διετηροῦντο καὶ ληστῶν συμμορίαι.

Λιπὸν διὰ τῶν ἐκτεθέντων μανθάνομεν τὰ ὄρη, ποταμοὺς, καὶ τὰς πεδιάδας τῆς χώρας· προσέτι, ὅτι καλλιεργουμένη παράγει ἐν γένει δημητριακοὺς καρποὺς, κριθὰς καὶ ἕχθους, καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι μᾶλλον καταγίνονται εἰς τὴν ποιμενικὴν καὶ ἔχουσιν ἦθος παλεμικόν. Πόλις πρωτεύουσα εἶναι τὸ Μεσολόγγιον, ὀνομαστὸν διὰ τὴν πολιορκίαν του καταστάν. Τὰ πεδινὰ μέρη εἶναι νοσηρά. Αἱ δὲ ὁδοὶ ἀναλόγως τῶν ἀποστάσεων εἶναι ὀλίγαι.

§ 26. ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΩΚΙΔΟΣ (130 χ. κ.)

Ἦ δυτικὰ ὄρια ἔχει τὰ ἀνατολικά τοῦ προμνησθέντος νομοῦ· ἀπὸ τὰ βόρεια χωρίζεται διὰ τῆς σειρᾶς τῆς Ὀρθρουσ· τὸ νότιον ὀρίζει ὁ Κορινθιακός, ὁ Παρνασσός καὶ ἡ Κωπαῖς, τὸ δὲ ἀνατολικὸν ἡ Εὐβοϊκὴ θάλασσα.

Ὀρη ἐνταῦθα διακρίνονται ἡ Ὀρθρουσ, ἡ Οἶτη καὶ ὁ Παρνασσός, ἐφ' ὧν ζῶσι λύκοι καὶ ἀλώπεκες καὶ ἀγριόχοιροι. Μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας σειρᾶς περιλαμβάνεται ἡ Λαμιακὴ πεδιάς, μεταξὺ δὲ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἡ Λεβαδική. Ποταμοὶ εἶναι ὁ Σπαρχειός (ὄρμητικὸς) παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ ὁποίου

κατὰ τὰς Θερμοπύλας ἐφρονεύθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκκος, ὑπερασπίζων αὐτὴν ὡς ἄλλος Λεωνίδας· καὶ ὁ Κηφισσός, ὅστις διαρρέων τὴν Λεβαδικὴν πεδιάδα, χύνει τὰ ὕδατά του εἰς τὴν Κωπαίδα. Αἱ πεδιάδες παράγουσιν ὅ,τι καὶ αἱ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ τῆς Λεβαδίας εἶναι εὐφορωτέρα. Οἱ κάτοικοι καταγίνονται τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ποικμενικὴν· ὁ δὲ τυρὸς καὶ τὸ βούτυρον τοῦ Παρνασσοῦ εἶναι ὠραιότατα καὶ ἄφθονα.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶναι ἡ Λαμία (Ζητοῦνι) ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως μὲ φρούριον, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, ἔχουσα περὶ τὰς 7 χ. κατ. Ἐδῶ κατασκευάζουσι τὰ ἑλληνικὰ λεγόμενα τσαρούχια καὶ τοὺς ἐμβάδας, τοὺς διαδεδομένους καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ χρησιμωτάτους ἐν καιρῷ βροχῆς. Παρὰ τὴν Λαμίαν εἶναι καὶ ἡ Ὑπάτη, ἔχουσα θειοῦχα λουτρὰ εἰς τὰ ὅποια μεταβαίνουνσι πλεῖστοι χάριν τῆς ὑγείας των. Ἡ Ἀτιλάντη κατὰ τὴν Εὐβοϊκὴν θάλασσαν, χρησιμεύουσα καὶ ὡς ὁ κυριώτερος λιμὴν τοῦ ὅλου νομοῦ. Ἡ Ἀμφισσα (Σάλωνα) κατὰ τὸν Κορινθιακόν, πόλις ἀρχαία, ὑποφέρουσα ἀπὸ σεισμούς· παράγει δὲ ἀφθονον ἐλαιόκαρπον, χρήσιμον πρὸς τροφήν καὶ ἀποστελλόμενον κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὀλίγον ἀνατολικώτερα ταύτης ἔκειντο τὸ πάλαι οἱ Δελφοί, ἔχοντες περίφημον ναὸν καὶ ἀπέναντι σπηλαίου τὸ ὀνομαστότερον μαντεῖον τῆς ἁ-

χαιότητος· τὰ πλούτη τοῦ ναοῦ ἦσαν ἀναρίθμητα, ἕνεκα τῶν διαφόρων ἀφιερωμάτων. Νῦν ὑπάρχουσι μόνον τὰ ἐρείπια, τὰ ὅποια καθ' ἑκάστην ἐπισκέπτονται περιηγηταί.

Μεταξὺ Σπερχειοῦ, Οἴτης καὶ Μαλιακοῦ ὑπῆρχον τὸ πάλαι πηγαὶ ἀναβλύζουσαι θερμὸν ὕδωρ, καὶ διὰ τοῦτο ἡ θέσις αὕτη ὠνομάσθη **Θερμοπύλαι**. Ἡτο δὲ τόσον στενὸν τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε μόνον μία ἄμαξα ἦτο δυνατόν νὰ διέλθῃ· διότι ἄνωθεν μὲν ὑπῆρχε τὸ ἀπότομον ὄρος τῆς Οἴτης, κάτωθεν δ' ἡ θάλασσα. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὠχύρωσαν τὸ μέρος τοῦτο, ἵνα μὴ ἐπιτρέψωσιν εἰς τοὺς βαρβάρους τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴσοδον.

Τὰ ὄρη ἐνταῦθά εἰσι πάντα κατάφυτα ὑπὸ δασῶν, τὰ ὅποια ὅμως οἱ ἀμαθεῖς ποιμένες καίουσιν ἀσπλάγχχνως πολλάκις, διὰ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐπίον ἔτος χλόη διὰ τὰ ποιμνιά των, ἀδιαφοροῦντες ἂν ζημία τὴν ὁποίαν προξενοῦσιν εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἄνωτέρα τῆς ὠφελείας, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ χόρτου θὰ λάβωσι.

Ποῖα τὰ ὄρια τοῦ νομοῦ τούτου; Τίνες οἱ ποταμοὶ τῶν καὶ ἐκ τίνων πηγάζουσιν ὄρεων; Εἰς τί καταγίνονται οἱ κάτοικοι; Πόλις πρωτεύουσα εἶναι ἡ Λαμία· ἀρχαία δὲ καὶ ὀνομαστή διὰ τὸ παρ' αὐτὴν μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἡ Ἄφισσα. Παρὰ τὸν Μαλιακὸν κόλπον ὑπῆρχον τὸ πάλαι αἱ Θερ-

μοπύλαι. Τὰ ἐπὶ τῶν ὀρέων δάση κίχουσι αἱ ποιμένες. Ἴνα
ἐκεῖ σχηματίζεται χόρτον τὸ ἐπιόν ἔτος διὰ τὰ ποιμνιά των.

§ 27. ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ (187 χ. κ)

Εὐρίσκεται πρὸς Ν. Ἄν. τοῦ προμνησθέντος καὶ
βρέχεται κατὰ τὰς λοιπὰς πλευρὰς ὑπὸ τοῦ Κοριν-
θιακοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου, πρὸς Ἄν. δ' ὑπὸ τοῦ
Εὐβοϊκοῦ πόρου.

Διασχίζουσι δὲ αὐτὸν αἱ κορυφαὶ τῆς σειρᾶς τοῦ
Παρνακσοῦ. Ἐνταῦθά εἰσι καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Λεβα-
δίας (ἡ ἡμίσεια ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν Φθιώτιδος καὶ
Φωκίδος) καὶ ἡ τῶν Θηβῶν, χωριζομένη τῆς πρώ-
της διὰ τινων ὑψωμάτων. Ἐν ταύτῃ παράγονται
λίαν μεγάλα σευτλα (παντζάρια), τὰ ὁποῖα πρὸ ἐ-
τῶν ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ζακ-
χάρως. Ἡ Ἀττικὴ, ξηρὰ, λεπτόγειος καὶ ἀγο-
νος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι καὶ αἱ Ἀθη-
ναι ἐκτισμένα. Οἱ ἐνταῦθα ποταμοὶ εἶναι πολὺ μι-
κροί. ἡ δὲ γῆ καλλιεργουμένη φιλοπόνως ὑπὸ τῶν
κατοικούντων αὐτὴν παράγει οἶνον, αἶτον καὶ ἔλαιον.

Πόλεις εἰσὶ (πλὴν τῆς πρωτεύουσας) ὁ Πειραι-
εύς, παράλιος, ἐμπορικὴ καὶ εὐλίμενος. Αὕτη εἶναι ἡ
ἐμπορικωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἔχει ὡραίας οἰ-
κοδομὰς καὶ πλεῖστα ὄσα ἐργαστάσια. Συνέχεται
μετὰ τῆς πρωτεύουσας διὰ σιδηροδρόμου καὶ ἐν τῷ
λιμένῳ τῆς, ἐπειδὴ εἶναι ἐπίγειον, εὐρίσκονται πάντοτε

πολεμικά πλοία ὄλων σχεδόν τῶν Δυνάμεων. Ἔχει κατοίκους ὑπὲρ τὰς 25 χ. καὶ ἐκτείνεται πρὸς τὰ Ν. Ἄν. περιλαμβάνουσα προσέτι τοὺς δύο ἄλλους λιμένας τῆς Ἀττικῆς, τὴν Μουνυχίαν καὶ Φάληρον. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος εὐρίσκεται ἡ ξηρὰ καὶ βουνώδης νῆσος Σαλαμίς, ἐφ' ἧς εἶναι καὶ ὁ Ναύσταθμος, ἔχουσα ἐν ὄλῳ 7 χ. κ. καὶ ὁμώνυμον πόλιν. Ἀπέχει ἡ νῆσος τῆς ξηρᾶς ἐλάχιστον καὶ τὸ πέρασμα τοῦτο φράττει πρὸς Ἄν. τὸ νησίδριον Ψυτάλεια. Κατὰ τὸ στενὸν τοῦτο ἐγένεν ἡ περίφημος (480 π. χ.) ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, ἣτις ἔσωσεν ἐκ τῆς βαρβαρότητος οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἀπέναντι τοῦ δυτικοῦ μέρους τῆς νήσου, κατὰ τὸ ὅποιον πλησιάζει ἐτι περισσότερο πρὸς τὴν ξηρὰν, κεῖνται τὰ Μέγαρα ἐν τῷ μέσῳ μικρᾶς τερπνῆς πεδιάδος. Ἡ πόλις αὕτη τῶρα μὲν εἶναι μικρὰ καὶ ἄστυμος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο πολὺ μεγάλη καὶ εἶχε καὶ πολλὰς ἀποικίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Βυζάντιον ἢ Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὴν Μεγαρικὴν πεδιάδα εὐρίσκονται καὶ φαιάνθρακες (γαιάνθρακες ἀτελεῖς). Ἐκ τῶν ἐν τῷ Σαρωνικῷ νήσων ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἡ Αἴγινα ὁμώνυμον πόλιν, ἣτις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε μέγαν πληθυσμὸν καὶ στόλον. Ἐν Αἰγίνῃ εὐρίσκονται ἐρείπια πολλῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ ἰδίως ναῶν. Ἐν-

ταύθα υπάρχουν πολλά ἀγγειοπλαστικά καταστήματα καὶ μεγάλη στρατιωτικὴ σχολή, χρησιμεύουσα ἤδη ὡς σωφρονιστήριον. Ὀλίγον ἀνωθεν τοῦ Σουνίου κεῖται ἡ εὐλίμενος πόλις Λαυρίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ υπάρχουνε πολλὰ καταστήματα καθαρίζοντα τὸν μόλυβδον, τὸν ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ μεταλικοῦ χρώματος τοῦ ὄρους Λαυρίου. Αἱ Θῆβαι ἐκτιομέναι ἐπὶ λοφώδους χώρας, κειμένης κατὰ τὸ μέσον τῆς πεδιάδος. Εἰς αὐτὴν κατώκησεν καὶ εἰς τῶν πρώτων οἰκητόρων τῆς Ἑλλάδος ὁ Κάδμος· εἶναι δὲ πατρίς καὶ τῶν μεγάλων στρατηγῶν Ἐπαμινώνδου καὶ Πελοπίδου.

Οἱ πλεῖστοι κάτοικοι τῶν μερῶν τούτων πλὴν τῆς Ἑλληνικῆς μεταχειρίζονται ἐνίοτε καὶ τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν καὶ μάλιστα ὅταν συνομιλῶσι μεταξὺ τῶν. Ταύτην μανθάνουσιν ἐκ παιδικῆς τῶν ἡλικίας παρὰ τῶν μητέρων τῶν.

Λοιπὸν πλὴν τῶν ὀρίων τοῦ νομοῦ, τὰ ὅποια μᾶς εἶναι καὶ ἐκ τῶν προτέρων γνωστά, μανθάνομεν, ὅτι ὁ Πειραιεὺς εἶναι ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσα ὡραίας οἰκοδομὰς καὶ πολλὰ βιομηχανικὰ καταστήματα. Ἀπέναντι τούτου κεῖται ἡ Σαλαμίς, ἡ τῶσον ὀνομαστὴ διὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς πρὸς Δ. δὲ ταύτης κεῖνται τὰ Μέγαρα, τὰ ὅποια εἶχον τὸ πάλαι διαφόρους ἀποικίας, ἐν αἷς καὶ τὸ Βυζάντιον. Ἐπίσης εἶπομεν περὶ Αἰγίνης, Λαυρίου καὶ Θερσῶν, καὶ παρατηρήσαμεν ὅτι πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐμίλασαι καὶ τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν.

§ 28. ΑΘΗΝΑΙ, ΜΑΡΑΘΩΝ.

Αἱ Ἀθῆναι, εἶναι πρωτεύουσα ὄχι μόνον τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κράτους, διὰ τοῦτο ἐνταῦθα εἶναι συγκεντρωμένοι ὅλαι αἱ ἀρχαί. Εἶναι ἐκτισμένη κατὰ μέσον τοῦ Ἀττικοῦ πεδίου καὶ μεταξὺ δύο λόφων πρὸς Β. Α. μὲν τοῦ Λυκαβητοῦ, ὅστις ἔχει σχῆμα κώνου, καὶ πρὸς Ν. Δ. τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ Ἀκρόπολις εἶναι μέγας βράχος ἀποτόμως ὑψούμενος, ἡ κορυφή τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπίπεδος καὶ ἔχει 800 μὲν ποδῶν μῆκος, 400 δὲ πλάτος. Ἐπὶ ταύτης εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια μόνον τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἐποχῆς, τὰ ὅποια κατὰ διαφόρους καιροὺς κατεστράφησαν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων λαῶν καὶ ἐκλάπησαν ὑπ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον νὰ ἐκτιμήσωσι τὴν ἀξίαν των.

Τὸ σπουδαιότερον ἐπὶ ταύτης ἔργον ἦτο ὁ ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς « Παρθενών », ὑψούμενος εἰς τὸ μέσον τοῦ λόφου καὶ πανταχόθεν ὁρατός. Οὗτος ἐκρημνίσθη, ὅτε οἱ Βενετοὶ πολιορκοῦντες τὰς Ἀθῆνας ἔσφιξαν ἐκ τοῦ ἀντικρῦ λόφου βόμβαν, ἧτις ἤναψε τὴν πυριταποθήκην τῶν Τούρκων, ἧτοι τὸν Παρθενῶνα, τὸν ὁποῖον εἶχον μεταβάλει εἰς ταῖα αὐτῶν.

Ὁραιστάτη εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως θέα τῆς

Ἀττικῆς. Κάτω ἢ πεδιάς πρασινίζουσα φαίνεται ὡς τάπησ· κατὰ τὸ ἄκρον ταύτης ἔρχονται αἱ πόλεις Πειραιεύς, Μουνυχία καὶ Φάληρον, πέραν τούτων ὁ Σαρωνικός καὶ ἡ Ἀργολίς· κάτωθεν ταύτης ὀλόκληρος ἢ πολυτάραχος πόλις καὶ πρὸς Β. τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς. Ἡ πόλις περιρρέεται ὑπὸ δύο ποταμῶν τοῦ Κηφισσοῦ καὶ Ἰλισσοῦ, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος ἦτο ὀνομαστός διὰ τὰ ἐν αὐτῷ γινόμενα λουτρά, ἐνῶ τώρα ξηραίνεται. Παρὰ τοῦτον εὐρίσκονται εἰσέτι καὶ 16 κίονες τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Αἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν ἰσχυρότατοι καὶ εἶχον παλλὰς κατακτήσεις ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐσύναζον χρήματα· διὰ τούτων δὲ ἐκοσμοῦντο παντοιοτρόπως. Οὕτως εἶχον τὸν ναὸν τοῦ Θησέως (σωζόμενον ὀλόκληρον) καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα ἀγάλματα καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν τῷ μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς τόπῳ, ὅστις περιεκλείετο διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν λαὸς εὐφάνταστος καὶ εὐθυμοσ, διὰ τοῦτο καὶ ἀνεδείχθησαν πολλοὶ ὡς μεγάλοι σοφοὶ καὶ ποιηταί. Ἡ δὲ δύναμις τῆς πόλεως συνίστατο εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθυσιάζοντο χάριν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὄχι μόνον τῆς ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι αὐτοὶ ἀνελάμβανον πάντοτε πρῶτοι τοὺς κατὰ τῶν βαρβάρων πολέμους.

Ὅτε οἱ Πέρσαι ἤθελον νὰ κυριεύσωσι τὰς κατὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἑλληνικὰς πόλεις, εὗρον ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Διὰ τοῦτο, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἀπεφάσισαν οἱ Πέρσαι νὰ ἐλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τιμωρήσωσι τοὺς αὐθάδεις. Συνήθροισαν λοιπὸν στρατὸν ἐξ 110 χιλιάδων καὶ στόλον πολὺν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες ὅτι ἀπειλεῖται ἡ πατρίς των καὶ ἡ Ἑλλάς σύμπασα, ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἐβράδυναν νὰ ἐλθωσιν, ἀνέλαβον μόνοι των καὶ 1000 Πλαταιεῖς, ἐν ὧν 11 χιλιάδες, τὸν ἀγῶνα. Ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὁ Μιλτιάδης, ὅστις διεύθυνε τόσον καλῶς τὴν μάχην, ὥστε κατενίκησε τοὺς ἐχθρούς, τρέψας αὐτοὺς εἰς αἰσχρὰν φυγὴν διὰ τῆς θαλάσσης. Ἐνταῦθα ἠγέρθησαν τότε μνημεῖα ὑπὲρ τῶν πεσόντων Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ ὁ Μαραθῶν ἐν κοίλωμα κατὰ τὴν Β. ὑπώρειαν τοῦ Πεντελικοῦ, τὸ ὁποῖον περικλείεται ὑπὸ ὄρεων καὶ ἀνατολικῶς ἔχει τὴν Εὐβοϊκὴν θάλασσαν. Εἰς τὸ κοίλωμα τοῦτο ὑπάρχει ἤδη ὁμώνυμον χωρίον ἀσήμαντον.

Οὕτω λοιπὸν ἐμάθομεν τίνες ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι πῶς ἐλάμβανον χρήματα, ποῦ συνέκειτο ἡ δύναμις των, ποίαν ἰδέαν εἶχον περὶ ἐλευθερίας καὶ τέλος τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην.

§ 29 ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ.

Ἡ πόλις αὕτη καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διέκρηψε μεταξὺ τῶν ἐλληνίδων πόλεων καὶ ἤδη διαπρέπει. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψώματος ἐν τῷ μέσῳ τερπνοτάτης πεδιάδος καὶ ἔχει ὠραῖον καὶ ἐκτεταμένον ὄριζοντα. Ἡ ἀρχαία πόλις κατεγράφη καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὑπῆρχον ὀλίγισται καὶ ἀσήμαντοι οἰκίαι τοιαῦται, οἷαι συνήθως εἶναι αἱ τῶν τουρικῶν πόλεων. Κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱερὸν ἀγῶνα ἔλαβε καὶ αὕτη μέρος καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς « Ἀκρόπολις » ὑπέστη πολλὰς πολιορκίας. Λυσσῶντες οἱ Τοῦρκοι, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ τὸ κυριεύσωσιν, ἀφοῦ διὰ τῶν σφαιρῶν τῶν πυροβόλων κατετρύπησαν τὰ τείχη του, ἐπεχείρησαν νὰ τὸ ἀνατινάξωσιν εἰς τὸν ἀέρα δι' ὑπονόμων, ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῶν ἐματαιώθη. Τότε δὲ ὑπέστησαν τὰ ἐναπομείναντα λείψανα τῶν ἀρχαίων ἔργων τὴν τελευταίαν λυσσῶδη καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν.

Ἄλλὰ καὶ μολονότι ὑπέστη τόσα, ἅμα ἀνηγορεύθη πρωτεύουσα τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ἔλαβε τοιαύτην προαγωγὴν, ὥστε εἶναι τὸ καύχημα τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ὁδοὶ αὐτῆς εἶναι πλατεῖαι καὶ αἱ πλεῖστοι εὐθεῖαι. Αἱ οἰκοδομαὶ (τῶν νέων Ἀθηνῶν) πᾶσαι ὠραιόταται τὴν ὄψιν καὶ αἱ πλεῖστοι μαρμάριναι. Ἐνταῦθα εὐρίσκονται καὶ πλεῖστα ὄσα δημόσια κτίρια.

οἶον τὰ Ἀνάκτορα, ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατοικεῖ ὁ Βασιλεὺς, ἔχει δὲ καὶ τὰ γραφεῖά του. Τὸ οἶκημα τοῦτο εἶναι ἀπλοῦν, ἀλλὰ σοβαρὸν καὶ μεγαλοπρεπές. Ὅπισθεν (ἀνατολικῶς) τῶν ἀνακτόρων κεῖται ὁ Κήπος, ἔχων μεγάλην ἔκτασιν. Ἐντὸς τούτου εὐρίσκονται παντὸς εἴδους δένδρα καὶ φυτὰ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν σιδηροῦν κλωβίῳ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου φυλάττεται μόνον μία λέαινα ζῶσα.

Ἡ βουλή· εἰς τὸ οἶκημα τοῦτο συνέρχονται οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ καὶ συσκέπτονται νομοθετοῦντες περὶ τῆς βελτιώσεως καὶ διοικήσεως τῆς χώρας. Οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ὑπουργοὶ κάθηνται ἐπὶ ἀμφιθεατρικῶν ἐδωλίων, ἀνωθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι θεωρεῖα διὰ τοὺς ἀκροατάς· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς αἰθούσης ὑπάρχει τὸ βῆμα, ἐφ' οὗ ἀνερχόμενοι οἱ βουλευταὶ ὁμιλοῦσι. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ἀνώτατον σχολεῖον τοῦ κράτους καὶ πλησίον τούτου ἡ Ἀκαδημία, ὄλη ἐκ λευκοῦ Πεντελικοῦ μαρμάρου, ἔχουσα ἐπὶ δύο ὑψηλῶν κίωνων δύο μεγάλα καὶ ὠραῖα ἀγάλματα, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀθηνᾶν. Τὸ Ὀφθαλμιατρεῖον καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι τὰ Ἰπουργεῖα, Γυμνάσια καὶ Σχολεῖα, τὸ Πολυτεχνεῖον, Μουσεῖον, Ὀδεῖον, Ἀστεροσκοπεῖον, Ὀρφανοτροφεῖα, Νοσοκομεῖα, Πτωχοκομεῖα καὶ Γηροκομεῖα, ἰδρύματα χρησιμώτατα εἰς

τὴν ἀνθρωπότητα. Τοιαῦτα εἰς ἄλλα κράτη εὐρίσκονται εἰς πολλὰς πόλεις, ἀλλὰ δυστυχῶς παρ' ἡμῖν, ἕνεκα τῆς πενίας, εἰς μόνας τὰς Ἀθήνας. Ἡ πόλις ἔχει πολλὰς πλατείας καὶ κήπους καὶ δενδροστιχίας καὶ διασκεδάσεις διὰ τὸν φύσει εὐθυμον κάτοικον τοῦ μέρους τούτου. Ἐνεκα τῶν μεγάλων ἀποστάσεων ἢ μεταβάσεις εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως γίνεται δι' ἄμαξων καὶ διὰ τοῦ πρὸ ἑνὸς ἔτους τελεσθέντος ἱπποσιδηροδρόμου. Οὗτος ἤδη συνδέει τὸν Πειραιᾶ, Φάληρον καὶ τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν διὰ σιδηρᾶς ὁδοῦ. Συγκοινωνοῦσι δὲ πρὸ πολλοῦ αἱ Ἀθηναί μετὰ τοῦ Πειραιῶς διὰ σιδηροδρόμου, μεταβαίνοντος ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν πόλιν ἐντὸς $\frac{1}{4}$ τῆς ὥρας· μεταφέρει δὲ οὗτος κατὰ μέσον ὄρον καθ' ἑκάστην περὶ τὰς 5000 ἐπιβατῶν.

Ἡ κίνησις ἐνταῦθα εἶναι μεγίστη· αἱ ἄμαξαι ἔρχονται δρομαίως καὶ ἀλλεπάλληλοι, ὥστε ἡ ἀπροσεξία εἶναι ἐπικίνδυνος. Ἐνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῶν ἄμαξων προστρίβονται αἱ ὁδοὶ καὶ μετασχηματίζονται εἰς ἀποθήκας λεπτοτάτης κόνεως, ἧτις μόλις φυσήσῃ ἄνεμος, ἀνέρχεται ὡς νέφος ἢ καπνὸς εἰς ἱκανὸν ὕψος. Ἴνα μετριάζηται ἡ ἐνόχλησις αὕτη, καταβρέχονται δις τῆς ἡμέρας αἱ κεντρικώτεραι ὁδοί. Ὑδρῶν ἔρχεται ἀφθονον ἐκ τῆς Πεντέλης δι' ὑδραγωγείου. Ἡ πόλις δὲ φωτίζεται τὰς νύκτας δι' ἀερίοφατος (Gas).

Ἡ παιδεία καὶ ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἀρκετὰ διαδο-
δομένα ἐνταῦθα· εἰς τοῦτο δὲ πλὴν τῶν ἄλλων συνε-
τέλεσεν πολὺ καὶ ἡ ἐφημεριδογραφία, ἣτις φέρει εἰς
γνώσιν τοῦ κοινοῦ πράγματα πολὺ σπουδαῖα. Τὸ κλί-
μα εἶναι ἄστατον· αἴφνης ἀπὸ θερμὸν μεταβάλλεται
εἰς ψυχρὸν καὶ τάνάπαλιν, διὰ τοῦτο εἶναι ἐπίφοβον
εἰς τὸν μὴ γινώσκοντα αὐτό. Εἰς τὰ περίξ τῶν Ἀ-
θηνῶν καὶ ὄχι μακρὰν ὑπάρχουσι τερπνόταται ἐξο-
χαί, εἰς τὰς ὁποίας μεταβαίνουν οἱ πολῖται καὶ δι-
ασκεδάζουσι (α). Ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον ἔτους διὰ μη-
χανῆς μεταφέρεται ἡ Φαληρικὴ θάλασσα παρὰ τοὺς
στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὅπου γίνονται τὰ θα-
λάσσια λουτρά.

Λοιπὸν αἱ ἀρχαὶ αἱ Ἀθηναὶ καταστραφεῖσαι, ἀνωκοδομή-
θησαν ἀφ' ἑτοῦ ἐγένοντο πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ ἤδη
εἶναι τὸ καύχημα τῆς Ἀνατολῆς ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα.
Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικὰ, φιλανθρωπικὰ
καὶ διοικητικὰ καταστήματα. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ παιδεία
ἔκαμον ἀρκετὰς προόδους· καὶ τέλος ἐδῶ εἶναι παντὸς εἶδους
διασκεδάσεις καὶ κατὰλληλοι πρὸς τοῦτο ἐξοχαί.

(α) Ὁ διδάσκαλος δύναται καὶ λεπτομερέστερον νὰ δι-
δάξῃ τὴν πόλιν ταύτην, διὰ νὰ δώσῃ σαφεῖ ἰδέαν τῆς πρω-
τεύουσης τοῦ κράτους· διότι διὰ ταύτης κατόπιν εὐκόλως
μανθάνει ὁ παῖς τοὺς Παρισίους, Λονδίνον καὶ λοιπὰς πρω-
τεύουσας ἄλλων κρατίων.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ.

§ 30. ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ (136 χ. κ.)

Τὰ ἀπ' Ἀθηνῶν πρὸς Ν. τοῦ Σαρωνικοῦ φαινόμενα ὄρη ἀνήκουσιν εἰς τὸν νομὸν τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ὅστις ἐνοῦται μὲ τὸν τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας διὰ στενῆς ταινίας ξηρᾶς, τοῦ Ἴσθμοῦ, καὶ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος διὰ τοῦ πρὸς Ν. τῶν Μεγάρων ὄρους Μακρυπλάγι. Πλήν τούτου ὑπάρχουσιν ἐδῶ καὶ τὰ γνωστὰ ὄρη τῆς Κυλλήνης, ἡ κορυφή τῆς ὁποίας φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον.

Ἐν γένει ἡ χώρα, ὅπως καὶ ὅλη ἡ Πελοπόννησος, εἶναι ὄρεινή· ἔχει ὅμως καὶ πεδιάδας, τὴν Κορινθιακὴν, ἐκτεινομένην κατὰ μῆκος τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, τὸ πλατύτερον μέρος τῆς ὁποίας εἶναι κατὰ τὸν Ἴσθμὸν (ἐξαμίλια), καὶ τὴν Ἀργελικὴν πρὸς Β. τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Αὕτη διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ἰνάχου, ὅστις πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν εἰσδύει ἐντὸς τῆς ἄμμου καὶ οὕτω ἀφανίζεται, σχηματίζων ἐκεῖ τὸ ἔδαφος ἀνώμαλον. Μετ' ὀλίγον δι' ἀποξηράνσεως θὰ μεταβληθῶσιν εἰς ὠραίας πεδιάδας καὶ αἱ δύο κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Κυλλήνης λίμναι τῆς Φανεοῦ καὶ Στυμφάλου.

Τὰ κύρια προϊόντα τῆς χώρας εἶναι ἡ (κορινθια-

κή) σταφίς, ἣτις ἐξάγεται εἰς μεγίστας ποσότητας καὶ ἀποστέλλεται εἰς Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, ὁ οἶνος ἐν ἀφθονίᾳ παραγόμενος, ἢ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἡ ῥητίνη. Ταύτην συνάζουσιν ἐκ τοῦ δένδρου « πεύκη », ἀποξέοντες μέρος τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ, ὅτε ῥέει ὡς δάκρυ εἰς τὸ κατώτερον μέρος· χρησιμεύει δὲ εἰς τὸ νὰ διατηρῆ τὸν οἶνον καὶ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸν μίαν ἰδιάζουσαν (πικρὰν) γεῦσιν, ὅταν ῥίπτηται ἐντὸς αὐτοῦ· εἶναι δὲ ὠφέλιμος καὶ εἰς τὸν στόμαχον. Ἐλαιον παράγεται ὀλίγον, ὡς ἐπίσης καὶ μέταξα.

Ὡς πρωτεύουσα πόλις τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ Ν α ὑ π λ ι ο ν κατὰ τὸν Ἀργολικόν. Τοῦτο ἐχρησίμευε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος (μέχρι τοῦ 1834) ὡς πρωτεύουσα τοῦ κράτους· εἶναι δὲ ὀχυρὰ πόλις, διότι πρωστατεύεται ὑπὸ τοῦ φρουρίου Παλαμιδίου, ἐκτισμένου ἐπὶ ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου βουνοῦ· ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ ἀποστέλλονται οἱ βαρύποιοι κατάδικοι, καὶ ἰδίως στρατιωτικοί, οἱ ὅποιοι ὑποβάλλονται εἰς πολλὰ δημόσια ἔργα καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν ὀπλων καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν στρατιωτικῶν κλινοστρωμῶν (κουβέρτες). Ἀργος, ἀρχαία πόλις κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος καὶ ἔχουσα ὠραίους κήπους, νηματοποιεῖα καὶ περὶ τὰς 10 χ. κ. Ὅχι μακρὰν τούτου εὐρίσκονται τὰ εἰρεῖπια τῶν Μυκηνῶν, ὅπου ἦσαν τὰ βα-

σίλεια τοῦ Ἀγαμέμνονος. Κόρινθος κατὰ τὸν Ἰσθμόν, νέα πόλις μὲ εὐθεῖς καὶ κανονικοὺς ἑρόμους καὶ περὶ τὰς 3 χ. κατοίκων· πάσχει ἀπὸ σεισμοῦ, εἶναι παράλιος καὶ ἀπέχει τῆς ἀρχαίας Κορίνθου περὶ τὴν μίαν ὥραν. Εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν εἶναι καὶ τὸ ὀχυρὸν φρούριον Ἀκροκόρινθος, τὸ ὁποῖον δεσπόζει ὅλης τῆς χερσονήσου. Ἡ Κόρινθος ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της (ἀμφιθάλασσος) τὸ πάλαι ἦτο πλουσιωτάτη, ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου, καὶ, διὰ τοῦτο αὐξηθεῖσα ταχέως, ἔστειλε διαφόρους ἀποικίας (Ἀμβρακίαν, Κέρκυραν κ. λ.). Ἦδη ἤρχισε καὶ ἡ διωρυχὴ τοῦ Ἰσθοῦ, ἣτις θὰ ἔχη πλάτος 22 περίπου μέτρων· ἄνωθεν δὲ ταύτης θὰ κηται γέφυρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέρχεται σιδηρόδρομος καὶ κάτωθεν τὰ πλοῖα· τότε θὰ ὑπάρχη μεγίστη εὐκολία εἰς τὴν συγκοινωνίαν. Τρίκκαλα, κώμη ἐπὶ ὄρεινης θέσεως καὶ πατρίς τοῦ ἀγίου Γερασίμου, οὗ τὸ λείψανον σώζεται ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὑπάγονται καὶ αἱ νῆσοι Σπέτσαι, Ὑδρα, Πόρος καὶ Κύθηρα. Πᾶσαι αὗται εἰσι ξηραὶ καὶ ἄγονοι, πλὴν τοῦ Πόρου, ὅθεν ἐξάγεται εἰς ἐμπορίαν πληθὺς πορτοκαλίων καὶ λεμονίων. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ κάτοικοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἀπέκτησαν ταχέως καὶ πλοῦτον καὶ πλοῖα καλά, τὰ ὁποῖα κατεπολέμησαν καὶ κατεγίκησαν τὸν μέγαν Τουρκικὸν στόλον

εις ὅλας τὰς ναυμαχίας. Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τούτων ὁμιλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἀλβανικὴν, στρατολογούμενοι δὲ κατατάσσονται εἰς τὰ ναυτικά.

Λοιπὸν ἐξετάσαντες τὸν πρῶτον νομὸν τῆς Πελοποννήσου ἐμάθομεν, ὅτι αἱ εἰς αὐτὸν ὑπαγόμεναι ναυτικαὶ νῆσοι κατενίκησαν τὸν Τουρκικὸν στόλον· ὅτι ἤδη τέμνεται ὁ Ἰσθμὸς, ὅτι τὸ ἔδαφος εἶναι ἠρξιστειῶδες καὶ πάτχει ἀπὸ σεισμού, προσέτι δὲ καὶ τὴν πρωτὴν Ν α Ὑ π λ ι ο ν μὲ τὸ ἔνομαστὸν Π α λ α μ ῖ δ ι ο ν. Ἐν γένει δὲ ἡ χώρα εἶναι θρεϊνὴ καὶ κατάλληλος διὰ τὴν παραγωγὴν οἴνου καὶ σταφίδος λαμπρᾶς.

§ 31. ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ ΚΑΙ ΗΛΙΔΟΣ (181 χ. κ.)

Οὗτος ἐκτείνεται πρὸς Δ. τοῦ προμνησθέντος καὶ φθάνει πρὸς Ν. μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐνταῦθά εἰσι τὰ χωματώδη καὶ κατάφυτα ὄρη, τὰ Ἀ ρ ο ἄ ν ι α, ὁ Ὠ λ ε ν ο ς, τὸ Π α ν α χ α ῖ κ ὸ ν καὶ ὁ Φ ο λ ὸ η, ἐξ ὧν πηγάζουσι πλεῖστοι ὄσοι χειμάρροι, ἐπιφέροντες καταστροφὰς κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς ὥρας. Τὰ ὄρη ταῦτα ἐκτείνονται μέχρι θολάσσης, ἀλλ' ἀφίνουσιν εἰς τινα μέρη καὶ πεδιάδας. Τοιαῦται δ' εἰσὶν ἡ τοῦ Α ἰ γ ῖ ο υ μετὰ τῆς ὁποίας διὰ στενοτάτης λωρίδος συνέχεται ἡ Κορινθιακὴ καὶ ἡ ἀμέσως κατόπιν τῶν Π α τ ρ ῶ ν. Καὶ αὖτη πάλιν διὰ στενῆς παραλίου ταινίας συνέχεται εἰς τὴν ἀμέσως νοτιώτερον κειμένην πλατείαν καὶ ὑπὸ σταφιδώ-

νων κατάφυτον τῆς Ἡλιδοῦ. Ἡ πεδιάς αὕτη ἀπὸ Α. πρὸς Ν. στενουμένη φθάνει μέχρι τοῦ διὰ μικρῶν πλοιαρίων μόνον πλωτοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἔτι νοτιώτερον, ἀπολήγουσα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου.

Ἡ χώρα, ἐπειδὴ εἶναι παχύγεως καὶ καλλιεργεῖται ἐπιμελῶς, παράγει ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πάντα· ἰδίως δ' ἐξάγει σταφίδα, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ κύριον εἰσόδημα τοῦ τόπου πλουτίζουσα πολλούς, οἶνον, ἔλαιον ὀλίγον, σίτον καὶ βάμβακα. Ἄλλοτε παρήγεν ἀφθονον σίτον καὶ ἐν γένει δημητριακοὺς καρποὺς, οἷτινες ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἰταλίαν· ἤδη ὁμως παρημελήθη ἡ καλλιέργεια αὕτη καὶ ἀντικατέστη διὰ τῆς ἐπικινδύνου καὶ πολυεξόδου σταφίδος. Ἡ γεωργία εἰσέτι ἐν Ἑλλάδι εὐρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα καὶ διὰ τοῦτο, μὴ ἐπαρκοῦντες οἱ κάτοικοι μόνοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων των, προσλαμβάνουσιν ἐργάτας ἐξ ἄλλων μερῶν καὶ ἰδίως ἐκ Κεφαλληνίας.

Πόλεις εἶναι τὸ Αἰγίον εἰς τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα, ἀρχαία καὶ παράλιος πόλις· ἐκ ταύτης ἐξάγεται μέγα ποσὸν σταφίδος δι' Ἀγγλίαν. Μετὰ ταύτην, παραπλέων τις τὸν πορθμὸν τοῦ Ῥίου, εἰς ὃν συμβαίνουσι καὶ μικρὰ θαλάσσια ρεύματα, θέλει ἀπαντήσῃ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παναχαϊκοῦ τὰς Πάτρας. Ἡ πόλις αὕτη, κειμένη παρὰ τῆς ἀρ-

χαίας, είναι ὁ γενικὸς λιμὴν ὅλης τῆς Πελοποννήσου καὶ κέντρον σπουδαίου ἐμπορίου ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Εἶναι νέα, κανονικῶς ἐκτισμένη μὲ εὐθείας καὶ πλατείας ὁδοὺς, μὲ ὑδραγωγεῖον, φέρον ἄφθονον, ὡραῖον καὶ ψυχρὸν ὕδωρ, μὲ ἀεριόφως, τὸ ὁποῖον φωτίζει λαμπρῶς καὶ τὰ ἀπότατα σημεῖα τῆς πόλεως. Ὁ λιμὴν εἶναι τεχνητός, ἀλλὰ λίαν ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν κυμάτων· διὸ καὶ κλείεται ἤδη τὸ μεσημβρινὸν τούτου μέρος.

Πρὸς Δ. τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν εὐρίσκεται τὸ ἀκρωτήριο Ἄραξος, παρ' ᾧ ἀγρεύεται πλῆθος ἰχθύων. Παραπλέων δέ τις τοῦτο θέλει φθάσει εἰς τὸ τῆς Κυλλήνης, πλησίον τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ μικρὰ ὀμώνυμος κόμη εἰς τὸ μέσον μεγάλης καὶ τερπνῆς πεδιάδος. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ πηγαὶ ἰαματικῶν ὑδάτων. Οἱ λουτῆρες ὁμῶς δὲν εἶναι ὅπως πρέπει κατεσκευασμένοι, ἔνεκα ἀμελείας καὶ διὰ τοῦτο ἐλλείπουσι πολλὰ χρειώδη. Οἰκήματα κατάλληλα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἰδίως φαγητὰ δὲν ὑπάρχουσιν. Ἰατρὸς ἐδῶ εὐρισκόμενος προσδιορίζει εἰς τὸν ἀσθενῆ εἰς ποίαν πηγὴν θά λουσοῦν καὶ ποσάκις τῆς ἡμέρας. Τὰ ὕδατα ταῦτα ἐκμισθοῖ ἢ κυβέρνησις εἰς ἐργολάβον. Εἰς τὰ νότια τῆς Ἡλίδος εἶναι καὶ ἡ πλουσία γεωργικὴ καὶ ἐμπορικὴ πόλις Ἡύργος, ἔχουσα 8700 κατοίκους. Αὕτη συνδέεται μὲ τὸ ἐπίγειόν τῆς Κατάκωλον διὰ σιδηροδρόμου, δι' οὗ

γίνεται ἡ μεταφορὰ τῶν ἐγχωρίων καὶ ἐξωτερικῶν ἐμπορευμάτων. Καλάβρυτα, μεσόγειος πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται κατ' ἔτος καὶ ἐμπορικὴ πανήγυρις. Πρὸς Β. ταύτης εὐρίσκεται ἡ μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἐκτισμένη ἐπὶ ἀποτόμου καὶ ὑψηλοῦ βράχου. Ἡ μονὴ αὕτη εἶναι πλουσιωτάτη καὶ ἔχει μίαν τῶν τριῶν εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, τὰς ὁποίας ἐζωγράφησεν ὁ ἀπόστολος Λουκᾶς. Ὀλίγον ἀνατολικῶς ταύτης εἶναι ἡ ἑτέρα μονὴ τῆς ἁγίας Λαύρας, ὅπου ὑψώθη τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ ἔτους 1821 ἡ σημαία τῆς Ἑλευθερίας ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τῶν ἄλλων πρωτευόντων προσώπων τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ χώρα ἐν γένει εἶναι ὄρεινή, ἀλλὰ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ὀρέων τῆς καλύπτονται ὑπὸ παχυτάτου στρώματος χώματος καὶ διὰ τοῦτο εἶναι τὰ ὄρη εἰς ἀρκετὸν ὕψος καλλιεργημένα. Τὰ παράλια εἶναι πεδινὰ καὶ ἰδίως τὰ κατὰ τὴν Ἡλιδα. Ἐδῶ ἡ γῆ εἶναι ἀργιλλώδης καὶ ἔχει πολλὰ ὕδατα· εἶναι ὁμως τὸ πλεῖστον νοσώδης καὶ ἐπιπολάζουσι συνήθως περιοδικοὶ πυρετοί. Τὸ Ν. ὄριον ἀποτελεῖ ὁ Ἄλφειός, κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ὁποίου καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ μεγάλη πόλις Ὀλυμπία. Ἦδη γίνονται εἰς ταύτην ἀνασκαφαὶ ὑπὸ Γερμανῶν καὶ ἀνακαλύπτονται πολλὰ τῶν ἀρχαίων

ἔργων, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἡλίδος ἐθεωρεῖτο τὸ πάλαι ἱερόν, διότι περιεῖχε πληθὺν ναῶν καὶ ἄλλων ἱερῶν οἰκοδομημάτων· διὸ καὶ ἐχθροὶ δὲν ἔβλαψάν ποτε τὸν τόπον. Ἐνταῦθα ἐγίνοντο κατὰ τετραετίαν καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, μία τῶν μεγάλων πανηγύρεων τῆς ἀρχαιότητος· ἐχρησίμευον δὲ οὗτοι καὶ εἰς τὴν χρονολογίαν τῶν ἀρχαίων, καλούμενοι Ὀλυμπιάδες.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν μᾶς γίνεται γνωστὸν τὸ ποῖόν τοῦ ἑδάφους καὶ τὰ ἐν αὐτῷ καλλιεργούμενα εἶδη. Πρωτὶ τοῦ νομοῦ εἶναι αἱ Πάτραι, ὁμοιάζουσαι ἐν πολλοῖς μὲ τὸν Πειραιᾶ. (Πῶς ;). Ὡς ἄξια προσοχῆς ἀνεφέραμεν καὶ τὰ ἱαματικὰ ὕδατα τῆς Κυλλήνης. Ἐμάθομεν προσέτι πῶς ἐχρονολόγουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μονῶν τοῦ Σπηλαίου καὶ Λαύρας εἶπομεν ὀλίγα μάλιστα δὲ ὅτι ὁ κληρὸς ἐφάνη ἄξιος τοῦ προσορισμοῦ του, διότι ὑπερήσπισε τὴν Ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του καὶ τὴν Ἀνεξαρτησίαν τῆς θρησκείας του.

§ 32. ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ (156 χ. κ.)

Τοῦτον ἀποτελεῖ ὁλόκληρος ἡ χώρα, ἡ ἐκτεινομένη πρὸς Ν. τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ πρὸς Δ. τοῦ Ταυγέτου· περιέχει δὲ αὕτη τὰ δασώδη ὄρη Τετραγίον, Ἰθώμην καὶ Ταύγετον. Καὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων πηγάζων ῥεεὶ διὰ τῆς Μεσσηνιακῆς πεδιάδος

ὁ Πάμισος ποταμός, χυνόμενος εἰς τὸν Μεσ. κόλπον.

Τὰ Β. μέρη τοῦ νομοῦ εἶναι ὀρεινότερα τῶν μεσσηνίων.

Ἡ χώρα εἶναι εὐφοριώτατη καὶ καλλιεργουμένη ἐπιμελῶς παράγει ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πάντα καὶ ἰδίως σαρφίδα, σῦκα, μήλα, σησάμιον, βάμβακα, μέταξαν, σῖτον, οἶνον καὶ ἔλαιον. Ἐνεκα δὲ τῆς εὐφορίας τῆς ὑπέστη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν Σπαρτιατῶν, μέχρις οὗ ἠναγκάσθησαν (δουλωθέντες) οἱ κάτοικοι νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χώραν των καὶ νὰ κτίσωσι τὴν πόλιν Μεσσηνίαν εἰς τὴν Σικελίαν.

Πόλεις εἶναι: Κυπαρισσία ἐπὶ λόφου παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον καὶ ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας (20). Νοτίως ταύτης ἔρχεται ἡ Πύλος (Νεόκαστρον ἢ Ναυαρίον) μικρὰ καὶ παράλιος πόλις κειμένη παρὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ ἔχουσα ὠραῖον πεταλοειδῆ λιμένα, ὅστις φράττεται ἔμπροσθεν ὑπὸ τῆς ξηρᾶς νήσου Σφακτηρίας. Αὕτη ἀφίνει δύο εἰσόδους, ἀλλ' ἡ μία τούτων, ἡ βορρία, εἶναι στενὴ πολὺ, ἔχει δὲ καὶ σκοπέλους· διὸ σπανίως καὶ δυσκόλως χρησιμεύει ὡς εἰσόδος. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον εὕρισκόμενος ὁ Τουρκικὸς καὶ Αἰγυπτιακὸς στόλος κατὰ τὸ 1827, τελευταίου ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπυρπο-

λήθη τῇ προτροπῇ τοῦ φιλέλληνος Ἀγγλου ναυάρχου Κόδρικτων, ὑπὸ τῶν ἠνωμένων στόλων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας καὶ οὕτω ἐδόθη πέραις εἰς τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἶχον ἀπολέσει πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας.

Καλάμαι, πρωτ: ὄλου τοῦ νομοῦ, ἀπέχουσα 26' ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ ἔχουσα περὶ τὰς 7 χ. κ. Εἶναι ἐμπορική καὶ βιομηχανος· ἐδῶ εὐρίσκονται μεταξοκλωστήρια καὶ βιομηχανικά καταστήματα μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Ἐπειδὴ παράγεται ἐνταῦθα (ὡς καὶ καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον) πολλὴ μέταξα, ὑπάρχει καὶ πληθὺς συκαμινεῶν (μορεῶν) πρὸς τροφήν τῶν μεταξοσκωλήκων. Ἡ πόλις ἀποστέλλει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς ἐμπορίαν σταφίδα, μέταξαν, ἔλαιον, οἶνον καὶ σῦκα (παστά) κ. λ. Εἶναι δὲ ἄνευ λιμένος καὶ μόλις τώρα ἐσχάτως ἤρχισαν ἐργαζόμενοι εἰς τὴν κατασκευὴν ἑνὸς τόσον ἀναγκαίου ἔργου. Παρὰ δὲ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Παμίσσου εἶναι καὶ ἡ πόλις Νησίον, ἔχουσα 7 χ. κ. παράγει δὲ ὅ,τι καὶ αἱ Καλάμαι.

Ἡ Μεσσηνιακὴ πεδιάς εἶναι μία τῶν εὐφορωτέρων καὶ τερπνοτέρων τῆς Ἑλλάδος, διαρρεομένη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, καθίσταται περισσότερον εὐφορος, διότι ποτίζονται τὰ παρὰ τοῦτον κτήματα ἐξ αὐτοῦ. Ὁ Πάμισος κατὰ τὸ ἄνω μέρος του (βοῦν) εἶναι ὄρ-

μητικός, ἀλλ' ὅσον προχωρεῖ εἰς τὸ μέσον καὶ κάτω πλατύνεται καὶ ῥεεῖ βραδύτερον. Εἰς τοῦτον μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατεσκευάσθη καὶ σιδηρᾶ γέφυρα, ἵνα διευκολύνῃ τὴν διάβασιν τῶν ἐκεῖ κατοίκων. Τὸ μέρος τοῦ νομοῦ τὸ εὐρισκόμενον πρὸς τὸν Ταύγετον κοινῶς λέγεται **Μάνη**.

Ὡτως ἐτελειώσαμεν καὶ τὴν νομὸν τοῦτον, ὅστις ἔχει καὶ τὴν εὐφρούτεραν πεδιάδα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅστις δι' ἐνὸς τῶν λιμένων του ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Εἶδαμεν δὲ προσέτι, ὅτι ὁ πλοῦτος τῆς χώρας υπῆρξέ ποτε ἡ ἀφορμὴ τῆς υποδουλώσεώς της ὑπὸ τῶν πτωχῶν γειτόνων Σπαρτιατῶν.

§ 33. ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ (149 χ. κ.)

Κατέχει τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου. Τὰ ὄρια του ἀποτελοῦσι δρυμώδη ὄρη, τὸ δὲ ἐσωτερὸν σχηματίζει ἐν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Τὸ ὄροπέδιον τοῦτο σχηματίζεται ἐκ δύο συνεχόμενων πεδιάδων τῆς **Μαντινείας** καὶ **Τεγέας** (Τριπόλεως) ἀνατολικῶς καὶ τῆς **Μεγαλοπόλεως Ν. Δ.**, ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τῆς πρώτης διὰ τινων χαμηλῶν ὑψωμάτων. Ποταμὸς δὲ εἶναι ὁ Ἄλφειός καὶ ὁ παραπόταμος τούτου Ἀάδων, ὀνομαστός εἰς τὴν μυθολογίαν διὰ τὴν χρυσόκερων ἔλαφον. Εἶναι καὶ ἄλλοι οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ ῥεοῦν εἰς πεδιάδας, τὰς ὁποίας περικλείουσι πανταχόθεν ὄρη, δὲν εὐρίσκουσι διέ-

ξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, ὡς τὸ Σαρανταπόταμον καὶ ὁ Ὀφεις. Ἐν γένει ἡ χώρα εἶναι κατάρρυτος καὶ κατάφυτος, τὸ δὲ κλίμα αὐτῆς ὀροσερὸν καὶ ὑγιεινόν. Τὰ ὄρη εἶναι ὄλα κατάφυτα καὶ αἱ πεδιάδες κατασκέπαστοι ὑπὸ γλόης, καὶ διὰ τοῦτο ὑπάρχουσι πλεῖστα ὄσα ποιμνία. Ἐὰν εὐρίσκηται τις ἐδῶ κατὰ τὸ ἕαρ θ' ἀκούη παντοῦ μουσικὴν τῆς σύριγγος καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ ὕλακας τῶν κυνῶν, καὶ θὰ νομίσῃ ὅτι ἐδῶ κάπου εἶναι καὶ ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ τῆς ποιμενικῆς Πανός (ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι περὶ τούτου ἐπίστευον).

Τα κήρια προϊόντα τοῦ τόπου εἶναι ὁ οἶνος, ὁ σῖτος καὶ ὁ τυρὸς καὶ μικρὰ βιομηχανία ἐγγύριος, καταγινομένη τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ οἴνου καὶ τὴν ἐξεργασίαν τῶν μαλλίων εἰς ἐμβάδας καὶ σκεπάσματα. Ἄλλοι κάτοικοι ἐπιδίδονται καὶ εἰς τέχνας τινάς· εἶναι δηλονότι χαλκεῖς, σιδηρουργοί, βυρσοδέψαι, ὑλοτόμοι καὶ οἰκοδόμοι.

Ἡ Ἀρκαδία ἀνέκαθεν δὲν εἶχε πόλεις μεγάλας καὶ πυκνῶς κατοικημένας, ὡς καὶ σήμερον ἐτι δὲν ἔχει. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ κάτοικοι ζῶσι κατὰ κώμας καὶ πολίγνας. Πόλεις δὲ εἶναι: Τρίπολις πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ ἡ μεγαλητέρα τῶν ἄλλων, ἔχουσα περὶ τὰς 10 χ. κ. Κεῖται εἰς ἀξιώλογον θέσιν ὑπὸ τὸ Μαίναλον καὶ βλέπει πρὸς Β. καὶ Ἀν. ὄλην τὴν ἐκτεταμένην πεδιάδα τῆς Μαντινείας. Τὸ κλίμα τῆς

εἶναι εὐχραέστατον καὶ ὑγιεινότατον καὶ μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα ὀλίγον ψυχρόν, ἐνῶ τοῦναντίον τὸ θέρος εἶναι ὀροσερόν καὶ οὐχὶ θερμόν. Ὅχι μακρὰν καὶ Ν. Δ. ταύτης κείται ἡ ὄρεινὴ κώμη Βαλτέτσιον πατρὶς τοῦ ἥρωος Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, εἰς ἣν πρώτην φορὰν οἱ Ἕλληνες κατενίκησαν τοὺς Τούρκους κατὰ τὸ 1821, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Κολοκοτρώνην. Δημητσάνα ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ μικρὰ καὶ ἐμπορικὴ, ἐνῶ οἱ εἰς τὰς παρὰ ταύτην κώμας κατοικοῦντες καταγίνονται καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὰς τέχνας. Αὕτη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως εἶχε ὠραῖον σχολεῖον καὶ βιβλιοθήκην. Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν πολλῶν ἐξ ἐκείνων, ὅσοι τότε διέπρεψαν εἰς τὸν ἱερόν ἀγῶνα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος Ε'. ὁ κρεμασθεὶς χάριν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ριφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸν νεκρὸν τούτου μετέφερε πλοῖον ἐλληνικὸν εἰς Ῥωσίαν καὶ πρὸ ἐλίγων ἐτῶν μετεφέρθησαν πάλιν ἐκεῖθεν τὰ ὀστά του εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ εὐρίσκονται εἰς τὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας (μητροπόλεως). Τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ὡς πυριτιδοβολαὶ (μπουτούνια). Τὸ δὲ διὰ τῆς πόλεως ἐρχόμενον ρεῦμα κινεῖ πολλοὺς μύλους, εἰς οὓς κατεσκευάζον τότε

τὴν πυρίτιδα, τὴν ὁποίαν εἰς τὸν πόλεμον ἐξώδευον. Μεγαλόπολις εἰς τὸ μέσον τῆς ὀμωνύμου πεδιάδος καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν μεγάλην πόλιν, τῆς ὁποίας μόνον ἐρείπια σώζονται. Ἦδη ἡ κώμη Μεγαλόπολις ἀνεγείρεται μὲ κανονικὸν σχέδιον· εἶναι ὅμως εἰσέτι πολὺ μικρὰ, ἔχουσα μόνον 1500 κατοίκους.

Ἡ Ἀρκαδία ἐκτείνεται ὀλίγον πρὸς τὸ Αἰγαῖον διὰ τῆς Κυουρίας. Καὶ ἐνταῦθα ἔχει τὴν πόλιν Λεωνίδιον, ὡς ἔγγιστα 50' τῆς ὥρας ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης καὶ ἐκτισμένην ὑπὸ ὄρος· ἔχει δὲ ἀρκετὴν φυτεῖαν ἐξ ἐλαιῶν, πορτοκαλεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Βορειότερον ταύτης εἶναι παρὰ τὸν Ἀργολικὸν ἢ παράλιον κωμόπολις Ἀστρος, χρησιμεύουσα ὡς λιμὴν, δι' οὗ ἐξάγονται τὰ προϊόντα τῆς Κυουρίας· εἶναι δὲ ἐπίσημος, διότι, ἐνῶ ἐξηκαλοῦθαι ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος, ἐδῶ συνεκροτεῖτο ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις, ἥτοι ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἀρκαῶδες εἶναι ἄνθρωποι φύσει πολεμικοί, διὰ τοῦτο ἡ χώρα των ἦτο ἕδρα Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν καὶ ἔγεινε θέατρον πολλῶν πολέμων κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους χρόνους. Εἶναι τολμηροὶ καὶ ἐπιχειρηματαί· ὅθεν ἀπέρχονται μετὰ τῆς μεγίστης εὐκολίας καὶ κατὰ τὴν μικρὰν ἐτι ἡλικίαν εἰς ξένα μέρη καὶ ἰδίως εἰς Ἀθήνας. Ἡ Κυουρία

σήμερον λέγεται Γσακωνία (Λακωνία) καὶ ἐδῶ ὁμιλεῖται ἡ Γσακωνικὴ διάλεκτος, ἡ ὁποία ἔχει πολ-
λὰς ἀρχαίας Δωρικὰς λέξεις, ἀλλὰ παρεφθαρμένας.

Τὴν Ἀρκαδίαν λοιπὸν ἀποτελεῖ ἐν ὑψηλόν, κατάφυτον
καὶ κατάρυτον ὄροπέδιον, ἔχον δροσερὸν καὶ ὑγιεινὸν κλίμα
τοῦτο δ' ἔνεκα τῆς γλῶσσης τοῦ εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν
κτηνοτροφίαν. Παράγει ἕθεν ὁ τόπος οἶνον, σίτην, τυρὸν καὶ
τὰ σχετικὰ τούτοις. Ἐκ δὲ τῶν πόλεων ἀξιωμακόμενται
εἶναι τὸ Βαλτέτσιον καὶ ἡ Δημητσάνα καὶ τὸ
Ἄστρος ἐν Κυνουρίᾳ.

§ 34. ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ (121 χ. κ.).

Κεῖται ὅλος πρὸς Ν. τῆς Ἀρκαδίας. Ἔχει ὡς
δυτικὸν μὲν ὄριον τὸν δασώδη, ὑψηλὸν καὶ χιονο-
σκεπῆ Ταύγετον, ὅστις χωρίζει τοῦτον ἐκ τῆς Μεσ-
σηνίας, ἀνατολικὸν δὲ τὸν Πάρωνα καὶ τὴν θάλασσαν.
Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὄρέων ἐκτείνεται ἡ ὠ-
ραία καὶ κατάφυτος κοιλὰς τῆς Σπάρτης, διαρροεμένη
ὑπὸ τοῦ Εὐρώτα. Οὗτος ἔχει τὰς πηγὰς τοῦ πλη-
σίον εἰς τὰς τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ βέων πρὸς Ν. διέρχε-
ται παρὰ τὴν Σπάρτην καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Λακω-
νικὸν κόλπον, σχηματίζων ἕλος, Κατὰ τὰς ὄχθας
τούτου (ὡς καὶ εἰς τοὺς πλείστους ποταμοὺς) ὑπάρ-
χουσι καλάμωνες, ἐξ ὧν ἔκοπτον οἱ ἀρχαῖοι Σπαρ-
τιάται τὰς καλάμους καὶ ἐσχημάτιζον τὰς στρω-
μὰς των. Εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον, τοῦ ὁποίου τὰ ὄ-

δατα εἶναι διάυγη, ἐλούοντο οἱ κάτοικοι, διὰ νὰ ἐξασκῶσι τὸ σῶμά των ν' ἀντέχη εἰς τὰ ψύχη καὶ τὰς κακουχίας.

Ὅλη ἡ πρὸς Δ. τῆς κοιλάδος γῶρα ἡ κατεχομένη ὑπὸ τοῦ Ταυγέτου ὀνομάζεται Μάνη. Οἱ ὄρεινοὶ αὐτῆς κάτοικοι, οἱ Μανιάται, διετήρησαν μέχρι σήμερον ἀκμαῖον καὶ ἀκλόνητον τὸ ἀρχαῖον τῶν Σπαρτιατῶν φρόνημα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας διετήρησαν ἀνεξαρτησίαν καὶ προσέφερον εἰς τὸν ἀγῶνα τοὺς ἥρωας Μαυρομιχαλέους.

Οἱ Λάκωνες καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν τῆς γῶρας των, ἣτις παράγει ὠραῖον καὶ καθαρὸν ἔλαιον, διάφορα ὀπωρικά καὶ μέταξαν καλλίστης ποιότητος κλ. καὶ εἰς τὴν ποιμενικὴν. Εἶναι φύσει ἐργατικοὶ καὶ δὲν ἀρέσκονται εἰς τὴν ἐκ τῆς γῶρας των ἀπομάκρυνσιν. Ὁ βίος των εἶναι λιτὸς καὶ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν τῶν ἀρχαίων. Δὲν εἶναι πολὺ φίλοι τῶν νεωτερισμῶν οὐδὲ ἀρέσκονται εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν καθεστώτων ἐθίμων, διὰ τοῦτο καὶ ὁ πολιτισμὸς εἰσέτι δὲν ἀνεπτύχθη ἐδῶ, ὅπως εἰς ἄλλας ἐπαρχίας.

Ὁ πληθυσμὸς ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῆς γῶρας εἶναι ὀλίγος καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπαντῶσι πόλεις καὶ κῶμαι μεγάλαι. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι: ἡ Σπάρτη, κειμένη εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας εἰς θέσιν τερπνῆν, ὡς ἐκ τῶν κήπων καὶ δένδρων καὶ τοῦ ἐκτετα-

μένου ὀρίζοντος. Εἶναι νέα πόλις, ἀνωκοδομηθεῖσα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦτο ἔχει κανονικὰς ὁδοὺς καὶ πλατείας καὶ καλὰς οἰκοδομὰς. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 3500 κατοίκων, καταγινομένων εἰς τὴν γεωργίαν, βομβυκοτροφίαν καὶ τὴν μεταξουργίαν. Ὀλίγον Ν. Δ. ταύτης καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταύγετου εὐρίσκεται ἐπὶ τερπνοῦ ὑψώματος ἡ ὠραία κώμη Μιστραῆς πρώην πρωτεύουσα τῆς Λακωνίας. Ἐχει αὕτη πολλὰς πηγὰς καὶ κήπους καταφύτους ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων· εἶναι δὲ κτίσμα τῶν Φράγκων. Ὁ Ταύγετος εἶναι ὅλος κατωκημένος κατὰ κώμας καὶ χωρῖα τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι καταγίνονται εἰς τὴν ποιμενικήν· οὔτοι δὲ καίουσι πολλάκις τὰ ἀξιόλογα δάση του, διὰ νὰ σχηματισθῇ τὸ ἐπιδὸν ἔτος ἐκατὶ χλόη.

Δύο δὲ λιμένες ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Μάνην, εἰς εἰς τὸ δυτικόν, ὁ τῆς Οἰτύλου καὶ ἕτερος εἰς τὸ ἀνατολικόν τοῦ Γυθείου, χρησιμεύοντες εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῆς χώρας. Τὸ Γύθειον εἶναι καὶ ὁ γενικὸς λιμὴν τῆς Λακεδαίμονος καὶ συνδέεται δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τὴν Σπάρτην καὶ λοιπὰς κώμας· κατὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εὐρίσκοντο ἐδῶ καὶ τὰ νεώρια (ναύσταθμοί) τῶν Λακεδαιμονίων. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν προέκτασιν τῆς Λακωνίας ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἀραιότερος καὶ δὲν ἀπαντῶμεν πόλιν

σημαντικὴν, πλὴν τῆς μικρᾶς παραλίου κόμης Μο-
νεμβασίας. Εἶναι δὲ αὕτη ἐκτισμένη ἐπὶ μικροῦ
καὶ ξηροῦ νησιδίου, τὸ ὁποῖον ἐνοῦται διὰ γεφύρας
μέ τὴν ἀπέναντι ξηράν. Οἱ Βενετοί, οἵτινες ἐζήτουν
παντοῦ θέσεις ὀχυράς, ἔκτισαν ἐνταῦθα ὠραῖον καὶ
ὀχυρὸν φρούριον καὶ κατέστησαν οὕτω τὸ μέρος δυ-
σπóρθητον· ἐδῶ δὲ εἶναι καὶ ὠραία ἀρχαία Βυζαντινὴ
ἐκκλησία. Ἡ προεξοχὴ τοῦ νησιδίου εἰς τὴν θάλασ-
σαν σχηματίζει πολὺ βαθὺν λιμένα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀ-
σφαλῆ.

Τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον ἔχει πολλὰ καὶ με-
γάλα σπήλαια, εἰς ἓν δὲ τούτων (τὸ μεγαλείτερον)
ὑπέθετον κατὰ τοὺς παναρχαίους (μυθικοὺς) χρόνους,
ὅτι ἦτο ἡ πύλη, δι' ἧς κατήρχοντο εἰς τὸν Ἄδην.
Εἰς δὲ τὰς χαράδρας καὶ τὰ σπήλαια τοῦ Μαλέου
κατέφυγον καὶ ἐκρύβησαν οἱ Κένταυροι, διωκό-
μενοι ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι διεκρίθησαν μεταξὺ τῶν Ἑλλη-
νικῶν λαῶν καὶ πολλάκις ἔλαβον τὴν ἀρχηγίαν τῆς
ὅλης Ἑλλάδος. Ἡρίζον πάντοτε περὶ τῶν πρωτείων
πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ ἔνεκα τούτου περιεπλάκη-
σαν πολλάκις εἰς πεισματώδεις πολέμους· πάντοτε
ὁμῶς συνέπραξαν καὶ ἐβοήθησαν τοὺς Ἀθηναίους προ-
κινδυνεύοντας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐ-
νῶ τῶν Ἀθηναίων ἡ δύναμις συνίστατο εἰς τὰ πλοῖα,
τῶν Σπαρτιατῶν ἀποναντίας εἰς τοὺς στρατοὺς τῆς

Ξηρᾶς. Πάντοτε Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι ἀπετέ-
λουν ἀντίθεσιν· ἐκεῖνοι ἦσαν εὐθυμοί, φίλοι τῶν
γραμματέων καὶ τῶν νεωτερισμῶν καὶ διωκοῦντο δη-
μοκρατικῶς, οὗτοι δὲ ἦσαν σοβαροί, ἐχθροὶ τῶν με-
ταβολῶν καὶ εἶχον πολιτευμα ἀριστοκρατικόν. Ἡ
ἀντιζηλία ὁμῶς αὕτη κατέστρεψεν ἀμοιβαίως τὰς πό-
λεις καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ πράγ-
ματα τῆς Ἑλλάδος ἡ Μακεδωνικὴ ἐξουσία,
ἣτις ἀντικατέστησε ταύτας.

Τὰ ἄξια παρατηρήσεως ἐν τῷ νομῷ τούτῳ εἶναι ὁ ἀ-
ραιοὺς πληθυσμός, ἡ λιτότης τῶν ἠθῶν, τὸ φιλοπόλεμον τῶν
περὶ τὸν Ταύγετον καὶ ἡ ἐμμονὴ εἰς τὰ πάτρια ἔθιμα. Πρωτῶς
εἶναι ἡ Σπάρτη, ἣτις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχε τὴν ἀρχη-
γίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ πολλὰ ἔτη· ἤρισε πολλάκις μὲ τὰς
Ἀθήνας καὶ συνέπραξε μετ' αὐτῶν. Ἐν τέλει δ' ἔλαβε τὴν
τύχην τῶν λοιπῶν ἑλληνίδων πόλεων, ἣτοι κατέπεσεν ἐκ
τῆς προτέρας αὐτῆς εὐκλείας εἰς ἀράνειαν. — Οὐδὲν τῶν ἀν-
θρωπίνων σταθερόν.

§ 35. ΤΑ ΓΕΝΙΚΩΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΡΟΡΗΘΕΝΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΠΑΡΑΤΗΡΟΥΜΕΝΑ.

Μέχρι τοῦδε ἐξητάσαμεν ἐν ὄλῳ 11 νομούς, ἔξ-
μὲν ἐπὶ τῆς Στερεᾶς καὶ πέντε ἐπὶ τῆς Πελοποννή-
σου. Οὐσιώδῃς διαφοραὶ μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ
δὲν ὑπάρχουσιν. Παρατηρεῖται ὁμῶς, ὅτι οἱ μὲν βό-
ρριοι εἶναι μᾶλλον ἐπιβεκτικοὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν

τῶν καρπῶν τῆς Δήμητρος καὶ τὴν διατροφήν κτηνῶν· οἱ δὲ νότιοι τούναντίον δείκνυνται κατάλληλοι διὰ τὸν οἶνον, σταφίδα, ἔλαιον καὶ τοὺς εὐγενεῖς λεγόμενους καρπούς. Τὸ κλίμα εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ, καὶ διαφέρει μόνον κατὰ τὴν ποσότητα τοῦ ῥέοντος ὕδατος, εἶναι δηλαδή τὰ δυτικὰ μέρη ἐνουδρότερα τῶν ἀνατολικῶν καὶ παραγωγικώτερα. Αἱ κύρια ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι ἡ γεωργία, ἡ ποιμενικὴ καὶ ἡ ἐσχάτως εἰσαγομένη βιομηχανία.

Αἱ πόλεις τῶν νομῶν δὲν εἶναι μεγάλαι, οὐδὲ πᾶσαι σημαντικαὶ δι' ἄλλο τι ἢ δι' ἱστορικὰς τῶν παραδόσεις. Οὕτως δὲν ὑπάρχει σχεδὸν σπιθαμὴ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἣτις νὰ μὴ ἔχη μέρος εἰς τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Ἐκ τῶν κατοίκων προθυμότεροι εἰς τὸ νὰ ὑποστῶσι θυσίας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐδείχθησαν οἱ ὄρεινοὶ μᾶλλον ἢ οἱ πεδινοί, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ παραλείψωσι καὶ οὗτοι τὸ ἐπιβαλλόμενον αὐτοῖς καθήκον. Ἄλλ' ἤδη χαιρετίζοντες τοὺς ἀξίους μιμήσεως κατοίκους τῶν μερῶν, ἅτινα προεξεθέσαμεν, ἅς μεταβῶμεν καὶ εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς Ἑλλάδος τὰς νήσους, διὰ νὰ ἴδωμεν μὴ καὶ ἐδῶ συμβαίνωσιν ἄλλα ὅμοια μετὰ ἄνω ῥηθέντα.

ΑΙ ΝΗΣΟΙ.

§ 36. ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ (132 χ. κ.)

Τούτον συνιστῶσιν αἱ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἐσπαρμέναι

εις τρεις σειράς καὶ πλησίον ἀλλήλων εὐρισκόμεναι νησοί. Πᾶσαι εἶναι ὄρειναι καὶ πετρώδεις· πεδιάδες καὶ ποταμοὶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχουσι, διότι αἱ ἐκτάσεις εἶναι μικραί. Οἱ κάτοικοι εἶναι λίαν φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦσι τὸν τόπον ἐπιμελῶς. Τὰ κύρια δὲ προϊόντα τῶν νήσων τούτων εἶναι ὀλίγη κριθή, ἄρθρονος καὶ ὠραῖος οἶνος, τυρός, ὀπῶραι παντὸς εἶδους, μέταξα καὶ βάλανοι. Οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων καταγίνονται εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἰδίως ταξειδεύουσι μὲ μικρὰ πλοῖα ἐμπορευόμενοι.

Ἐκτὸς τῶν φυτικῶν καὶ ζωικῶν προϊόντων εἰς τινὰς τῶν νήσων τούτων εἶναι καὶ τὰ ἔρρυκτά. Οὕτως ἡ Πάρος καὶ Νάξος ἐξάγουσι τὸ ὠραῖον λευκὸν καὶ μολυβδόχρουν μάρμαρον, ἡ Τήνος τὸ λευκὸν καὶ ὑποπράσινον, ἡ Μῆλος τὰς μυλοπέτρας καὶ θεῖον, ἡ Θήρα τὴν κίσηριν καὶ ἄλλαι ἄλλα. Τὰ μέρη, ὅθεν ἐξάγουσι τὰ μάρμαρα, ὀνομάζονται λατομεῖα. Ἐνταῦθα βλέπει τις πλείστους ἀνθρώπους ἐργαζομένους, τοὺς μὲν εἰς τὸ νὰ σκάπτωσι καὶ ἀνευρίσκωσι τὰ μαρμαροῦχα μέρη, τοὺς δὲ νὰ κόπτωσι ταῦτα καὶ ἄλλους νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὴν παραλίαν τὰ ἐκκοπέντα, ὅπως ἐπιβιβάσωσι ταῦτα ἐπὶ πλοίων καὶ τὰ ἀποστείλωσι πρὸς πώλησιν. Ἡ δὲ μεταφορὰ γίνεται συρομένων τῶν λίθων ἐπὶ στρογγύλων ξύλων καὶ ὠθουμένων πρὸς τὰ κατωφερῆ μέρη. Τὸ κλίμα εἶναι τερπνὸν καὶ εὐκραές, διότι μετριάζει τοῦτο ἡ περίεθα-

λασσα καὶ τὸ καθιστᾶ ζηλευτὸν τὸ θέρος. Ὅθεν μεταβαίνουνσιν ἐδῶ πλείστοι ὄσοι, ἵνα ἀπολαύσωσι τῶν καλλωνῶν τῆς φύσεως.

Ἡ Ἐρμούπολις ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀγόνου νήσου Σύρου εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Ἡ πόλις αὕτη, ἕνεκα τῆς κεντρικῆς θέσεώς της, ἀποκατέστη εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ πολὺ μεγάλη καὶ τὸ κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου. Ἐχει δὲ πλείστα ὅσα βιομηχανικὰ καταστήματα· οἷον σιδηρουργεῖα, μηχανουργεῖα, σαπωνοποιεῖα, ὑαλουργεῖα, νηματοποιεῖα, βυρσοδεφεῖα καὶ ἀξιόλογον ναυπηγεῖον ἐμπορικῶν πλοίων. Ἡδὴ τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν εὐκλειαν ταύτης διαφιλονεικεῖ ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν Σύρον, ὡς καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ νομοῦ τούτου, ὑπάρχουσι πλείστοι ὄσοι δυτικοί, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατεῖχον τὰς νήσους οἱ Φράγχοι. Αἱ πλείσται τῶν ἄλλων νήσων ἔχουσι κώμας μᾶλλον ἢ πόλεις καὶ ἡ πρωτεύουσά των συμπίπτει νὰ ἔχη τὸ αὐτὸ ὄνομα μὲ τὴν νῆσον ἐφ' ἧς κεῖται. Ἐπὶ τούτων ὁμως παρατηρητέα, ὅτι εἰς τὴν Κύθον εὐρίσκονται πολλαὶ ἱαματικαὶ θερμαὶ πηγαὶ (δι' ἃς καὶ ἡ νῆσος ὀνομάζεται Θερμιά), εἰς τὰς ὁποίας τὸ θέρος συρρέει πλῆθος ἀσθενῶν ἐκ χρονίων νοσημάτων. Εἰς τὴν Τήνον εὐρίσκεται ὁ μεγαλοπρεπὴς καὶ ὀνομαστός ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας, κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ ὁποίου συρρέουσι

πλήθη πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος, ἵνα προσκυνήσωσι τὴν εἰκόνα.

Ἡ Θήρα (Σαντορίνη) ἐξάγει ἀφθότους καὶ ὀνομαστοὺς οἴνους. Πρὸ τοῦ λιμένος τῆς κεῖται ἡ Θηρασία καὶ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς νήσου δύο μικρότερα νησίδια ἀκατοίκητα, ὀνομαζόμενα Γεώργιος καὶ Καυμένη. Ταῦτα ἀνεφάνησαν δι' ἠφαιστείου δυνάμεως. Πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς των ὅμως προηγήθησαν σεισμοὶ φοβεροί, ὑπόγειοι κρότοι, σκότος βαθύ, βροχὴ στάκτης καὶ μύδρων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ τὰ ὕδατα τοῦ λιμένος ἐθερμάνθησαν καὶ ἐκινουῦτο. Πλησίον τῶν νησιδίων τούτων ἐλλιμενίζονται πολλὰ χαλκένδυτα πλοῖα καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὁ χαλκὸς των καθαρίζεται καὶ λαμβάνει τὸ στυλπνὸν ἐρυθρὸν χρώμα του. Ὁλη ἡ νήσος ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστώδους καὶ κιστηρώδους γῆς, ἥτις εἶναι καταλληλοτάτη διὰ τὴν φυτεῖαν τῆς ἀμπέλου· ἐξάγεται δὲ ἐντεῦθεν καὶ κεκρυσταλλωμένον θεῖον. Τὰ ὕδατα τοῦ λιμένος εἶναι βαθύτατα, φθάνοντα μέχρι τῶν 135 ὀργυιῶν πλησίον εἰς τὴν παραλίαν.

Πλὴν τῶν βῆθειςῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι νῆσοι, ἄλλαι μὲν μεγάλαι, ἄλλαι δὲ μικρότεραι καὶ τινες ἀκατοίκητοι. Ἡ συγκοινωνία γίνεται διὰ πλοιαρίων, ἀκατίων καὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ἅτινα προσεγγίζουσιν εἰς πολλὰς τούτων. Εἰς ταύτας ἐν γένει καὶ ἰδίως εἰς τὰς νοτίας τὰ τρόφιμα εἶναι εὐθιυότατα, ὑπάρχει ἀφθονία λαγαῶν καὶ κονίκλων ὡς καὶ

θέρμ διαβατικῶν πτηνῶν. Πολλοὶ τῶν νησιωτῶν καταγίνονται εἰς τὴν σπογγαλιείαν καὶ κερδίζουσιν οὐκ ἕλιγα.

§ 37. ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ (94 χ. κ.)

Πρὸς Β. τῶν Κυκλάδων καὶ Ἀν. τῆς Στερεᾶς ἐκτείνεται ἡ μεγάλη καὶ εὐφορος νῆσος Εὐβοία, ἥτις μετὰ τῶν ἄλλων πρὸς Β. αὐτῆς κειμένων Σποράδων νήσων ἀποτελεῖ τὸν ὁμώνυμον νομόν. Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι ἡ μεγίστη τῶν Ἑλληνικῶν καὶ διασχίζεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ σειρᾶς ὑψηλῶν ὄρέων μένουσιν ὅμως καὶ ἀρκετὰ καλὰ πεδιάδες, αἵτινες παράγουσιν γεννήματα, οἴνους, ἔλαιον, καπνόν, ὡς ἐπίσης ἔρια, τυρόν καὶ ἐκ τῶν ὄρέων ξύλα πρὸς ναυπηγίαν πλοίων.

Πλησιάζει πολὺ μὲ τὴν Στερεὰν καὶ ἰδίως κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς, καὶ τόσον ὥστε ἀφίνει μόνον στενὸν μέρος θαλάσσης πρὸς διάβασιν τῶν πλοίων, καλούμενον « Εὐριπος ». Τοιαῦτα στενὰ θαλάσσης μέρη εὐρίσκονται πολλαχού καὶ ὀνομάζονται πορθμοί. Ὁ Εὐριπος εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιοπαρατήρητος, καθότι συμβαίνουσιν εἰς αὐτὸν θαλάσσια ρεύματα ἰσχυρά, ἀκολουθοῦντα ὄχι πάντοτε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν. Πηγαίνουσι καὶ ἔρχονται ὀρμητικῶς καὶ ἐμποδίζουσι τὴν διάβασιν τῶν πλοίων, διότι καθίστανται ἐπίφοβα. Εἰς τὸν πορθμὸν ὑπάρχει καὶ φρουρίου προμαχῶν, ὅστις καθιστᾷ τὸ μέρος ἐπι

στενότερον· ἐπὶ τούτου ὑπάρχει κινητὴ γέφυρα καὶ οὕτω ἐνοῦται ἡ νῆσος μὲ τὴν ἀντικρὺ ξηράν. Ἐπὶ τῆς γεφύρας ὑπάρχει ἐπὶ τούτῳ ὠρισμένος ἄνθρωπος, ὅστις, ὡσάκις τὸ ρεύμα ἴσταται ἢ εἶναι εὐνοϊκὸν εἰς τὸ πλοῖον, ἀνοίγει τὴν γέφυραν διὰ μηχανῆς καὶ ὑψοῦ σημαίαν εἰς σημεῖον, ὅτι δύναται τὸ πλοῖον νὰ διέλθῃ· ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει ἢ σημαία δὲν ὑψοῦται. Τὸ πλάτος τοῦ πορθμοῦ κατὰ τὴν γέφυραν εἶναι τόσον στενόν, ὥστε ἀτμόπλοιον τροχοφόρον δυσκολώτατα διέρχεται.

Εἰς τὸν Εὐρίπον καὶ ἐπὶ τῆς νήσου κεῖται ἡ Χαλκίς, πρωτὶ τοῦ νομοῦ καὶ ἐμπορικῆ. ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ βροχερὸν καὶ παράγει παντός εἶδους προϊόντα. Εἶναι ὄχυρά, διότι ἐκτὸς ὅτι περικλείεται ὑπὸ τείχους, ὑπερασπίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ φρουρίου Καρραμπαμπᾶ, τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς Στερεᾶς. Ἀνατολικῶς τῆς Χαλκίδος εἶναι τὸ ὄρος Δίρφος, ἐξ οὗ ρέουσιν ἀφθονα ὕδατα· τούτων μέρος ἐσχάτως ἐχρησιμοποίηθη εἰς κατασκευὴν ὑδραγωγείου τῆς πόλεως. Ἀνατολικῶς δὲ τοῦ ὄρους τούτου καὶ εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν κεῖται ἡ παράλιος καὶ μικρὰ πόλις Κύμη, πλησίον τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἀνθρακορυχεῖον· ἐντεῦθεν ἐξάγονται φαιάνθρακες (γαιάνθρακες ἀτελεῖς) καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα. Κατὰ τὸ βόρειον τῆς νήσου ὑπάρχει τὸ Ἀρτεμίσιον κλησίον τοῦ ὁποίου ἔγειναν ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων

πρὸς τοὺς Πέρσας ναυμαγία καὶ παρὰ τοῦτο ἐπὶ τερ-
 πνης ὑψηλῆς θέσεως ἡ κομῶπολις **Ξηροχώριον**,
 οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας, καταγινόμενοι εἰς τὴν γεωρ-
 γίαν, παράγουσι μεγάλας ποσότητας ἀραβοσίτου καὶ
 καπνοῦ. Δυτικῶς δὲ τούτου, κατὰ τὸν Μαλιακὸν εἶ-
 ναι ἡ μικρὰ παράλιος κώμη **Αἰδηψός**, εἰς τὴν
 ὁποίαν ὑπάρχουσι θερμὰ ἰαματικά ὕδατα, γνωστὰ εἰς
 τοὺς ἀρχαίους. Εἰς τινὰς τῶν πηγῶν τούτων γίνον-
 ται καὶ ἀπολιθώσεις διαφόρων ἀντικειμένων, ἕνεκα
 τοῦ ἐν τῷ ὕδατι περιεχομένου ἐν καταστάσει διαλύ-
 σεως μαρμάρου. Διὸ οἱ κάτοικοι, σχηματίζοντες διά-
 φορα ἐκ χόρτων ἢ ξυλαρίων σχήματα, τὰ ἐξαρτῶσιν
 εἰς τὰς πηγὰς ταύτας οὕτως, ὥστε νὰ πίπτωσιν ἐπ'
 αὐτῶν σταγόνες, καὶ μετ' ὀλίγας ὥρας τὰ ἐξάγουσιν
 ἀπελιθωμένα.

Αἱ Σποράδες πᾶσαι, πλὴν τῆς **Σκύρου**,
 ἀποτελοῦσι μίαν ἐπαρχίαν τὴν τῆς **Σχοπέλου** ἔχουσι
 δ' ἐκάστη τούτων ὡς πρωτ. ὁμώνυμον κομῶπολιν.
 Οἱ κάτοικοι εἶναι ναυτίλοι καὶ τὸ ἔδαφος καλλιερ-
 γούμενον ὑπὸ τῶν ἐναπομενονόντων, παράγει οἶνον,
 κερᾶσια, ἄπια (ἀγλάδια) καὶ διαφόρους ἄλλας ὀπώ-
 ρας, τὰς ὁποίας πωλοῦσιν εἰς **Βόλον**, **Πειραιᾶ** καὶ **Ἀ-**
θήνας. Ἐχρησίμευσαν δὲ αἱ **Σποράδες** εἰς τὰς
 διαφόρους ἐπαναστάσεις ὡς ὀρμητήρια, ἐκ τῶν ὁποίων
 μετέβαινον εἰς τὴν τότε τουρκικὴν **Θεσσαλίαν** οἱ ἐ-
 παναστάται.

Λοιπὸν ἡ Εὐβοία ἔχει πρὸς τὴν Χαλκίδα, παρὰ τὴν δ-
ποίαν συμβαίνουσι τὰ θαλάσσια ρεύματα τοῦ Εὐρίπου. Ἄλ-
λην πόλιν ἔχει τὴν Κύμην πρὸς Ἄν. μὲ τὰ ἀνθρακωρυχεῖά
της, τὸ Ξηροχώριον καὶ τὴν Αἰδηψόν, περὶ τῶν πηγῶν τῆς
ὁποίας ἐγένετο ἀρκετὸς λόγος. Ἐνταῦθα υπάγονται καὶ αἱ
βόρειοι Σποράδες, αἱ χρησιμεύσασαι ὡς ὄρμητήρια εἰς τὰς
διαφόρους Θεσσαλικὰς ἐπαναστάσεις.

§ 38. ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ. (45 χ. κ.)

Πρὸς Δ. τῆς Κυλλήνης εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος
κεῖται ἡ τριγωνικὸν σχῆμα ἔχουσα ὠραία νῆσος Ζά-
κυνθος· αὕτη δὲ ὁμοῦ μὲ τὰς πρὸς Ν. κειμένας
καὶ σχεδὸν ἀκατοικήτους Στροφάδας νήσους ἀ-
ποτελεῖ τὸν ὁμώνυμον νομόν.

Ἡ νῆσος ἐν γένει εἶναι χαμηλὴ. Μία δὲ μόνη σει-
ρὰ βουνῶν τὴν διασχίζει ἀπὸ Β. πρὸς Ν., σχηματί-
ζουσα ἐκεῖ μὲν τὸ Σχοινάρι ἀκρωτήριο, ἐδῶ δὲ
τὸ Κερί. Τὸ ἀνατολικὸν τῆς νήσου μέρος ἀποτε-
λεῖται ἀπὸ μιᾶς χαμηλῆς, εὐφόρου καὶ καλῶς καλλι-
εργημένης πεδιάδος, ἣτις ἀπολήγει πρὸς τὴν θάλασ-
σαν εἰς χωματώδη τινὰ ὑψώματα, κατάφυτα ὑπὸ ἐ-
λαιῶν καὶ διαφόρων ἄλλων δένδρων. Ἡ πεδιάς εἶναι
κανονικῶς καὶ φιλοκάλως καλλιεργημένη καὶ κατέ-
χεται ἅπασα ὑπὸ στασιδῶνων, ἀμπελώνων, ὀπωροφό-
ρων δένδρων καὶ κήπων ὠραίων. Τὰ κτήματα ἔχου-
σιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κανονικὸν σχῆμα καὶ χωρί-
ζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ δένδρῳστιχιῶν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου (45 χ. κ.) εἶναι διανεμημένος εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ σχηματίζει ὠραίας πόλεις· πλέον ὁμως τοῦ ἑνὸς τρίτου τούτου κατοικεῖ εἰς τὴν πόλιν Ζάκυνθον, ἥτις εἶναι καὶ ἡ πρωτεύουσα νομοῦ. Ἀὕτη ἔχει πεταλοειδὲς σχῆμα (οἶον καὶ τὸ τοῦ λιμένος τῆς) καὶ αἱ οἰκίαι τῆς, οὔσαι ἀκανόνιστως ἐκτισμέναι, σχηματίζουν τὰς ὁδοὺς στενάς καὶ οὐχὶ εὐθείας. Βιομηχανικὰ καταστήματα εἶναι πολλὰ καὶ ἰδίως σαπωνοποιεῖα, ἀτμόμυλοι, ἐργαστήρια βομβηκερῶν καὶ λινῶν ὑφασμάτων καὶ ἄλλα. Οἱ κάτοικοι καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἀνθοκομίαν καὶ κατασκευάζουσι τὰς εὐώδεις καὶ ὠραίας ἀνθοδέσμας. Ἐπίσης, καὶ ἰδίως αἱ γυναῖκες, καταγίνονται εἰς τὴν ἐξεργασίαν τῆς μετάξης, τὴν περιποίησην καὶ ζωοτροφὴν τῶν καναρινίων (πητῶν), τὴν κατασκευὴν τῆς κόλλας (ἀμβύλου) καὶ τῆς πούδρας.

Τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν κατοίκων καὶ μεταδίδουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐθυμίαν των καὶ τὴν χαρὰν των· διὰ τοῦτο ἡ Ζάκυνθος φημίξεται διὰ τὸ ὠραῖον, τερπνὸν καὶ γλυκὺ κλίμα τῆς ὡς καὶ διὰ τὰς διασκεδάσεις τῆς. Ἐνῶ οἱ Ζακύνθιοι καταγίνονται εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ τὰς διασκεδάσεις, δὲν ἀμελοῦσιν ὁμως καὶ τῶν κοινωνικῶν αὐτῶν καθηκόντων· ὅθεν διατηροῦσιν ἐμπορικὰς λέσχας, δημόσιον βιβλιοθήκην, ὄρφανοτροφεῖον, γηροκομεῖον καὶ νο-

σοκομείον, καταστήματα δηλονότι αναγκαϊότατα καὶ φιλανθρωπικά. Ἐν τῇ πόλει εὐρίσκεται καὶ τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ προστάτου τῆς νήσου ἀγίου Διονυσίου.

Ὁ λιμὴν τῆς Ζακύνθου εἶναι ἀνοικτός καὶ ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν κυμάτων διὰ τὸν χειμῶνα ἐλάχιστα πλοῖα λιμενίζονται ἐνταῦθα. Ἄνωθεν τῆς πόλεως ἐπὶ ἀποτόμου βράχου εἶναι μέγα καὶ ὑψηλὸν φρούριον, δεσπόζον τῆς πόλεως. Ἐν τῇ νήσῳ εὐρίσκονται καὶ πολλαὶ πηγαὶ ποσίμων ὑδάτων, ἐξ ὧν ὀνομαστή διὰ τοὺς ἐκεῖ γινομένους περιπάτους εἶναι « τὸ κρυονέρι » κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν. Ἐπίσης κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ὄρους Κερὶ ὑπάρχουσιν αἱ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀκόμη γνωσταὶ νάφθης πηγαί, ὅθεν ἐξάγεται κατράμιον καὶ πετρέλαιον ἀκάθαρτον.

Λοιπὸν περὶ τῆς Ζακύνθου εἶπομεν ὅτι ἔχει ὁμώνυμον πρῶτ. μὲ τὸ τρίτον περίπου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου καὶ μὲ πλείστα βιομηχανικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Τὸ κλίμα εἶναι ὥραϊον καὶ τὸ ἔδαφος παραγωγικότατον ὥστε φαίνεται ἡ φύσις ἐπροέκτισεν αὐτὴν μὲ ἐξόχους καλλονάς, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὴν ἀξίαν τοῦ δόματος, τὸ ὅποιον φέρει « ἡ Ζάκυνθος εἶναι τὸ ἄνθος τῆς ἀνατολῆς ». Zante è il fior di Levante.

§ 39. ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ (80 χ. κ.).

Τοῦτον ἀποτελοῦσιν αἱ νῆσοι Κεφαλληνία,

Ἰθάκη καὶ μικραὶ τινες νῆσοι πρὸς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα· καίται δὲ πρὸς Β. τῆς Ζακύνθου καὶ ἀντικρὺ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν. Ἡ Κεφαλληνία (ἔχουσα σχῆμα σφύρας τουφεκίου) εἶναι ἡ μεγίστη τῶν Ἰονίων νήσων, ἀλλὰ καὶ ἡ μᾶλλον ὄρεινὴ καὶ πετρώδης καὶ ξηρά. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν διασχιζόντων αὐτὴν ὄρεων, εἶναι τὰ Μαῦρα βουνὰ καὶ ἡ Εὐγερωσ κατὰ τὸ μέσον, ὁ δὲ Αἶνος εἰς τὸ νότιον καὶ εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ Νήριτον.

Ὁ Αἶνος εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλὸς καὶ κατάφυτος ὑπὸ πελωρίων δένδρων ἐλάτης, ἐξ ὧν κόπτουσι οἱ κάτοικοι καὶ θεραπεύουσι τὰς οἰκιακὰς τῶν ἀνάγκας, κατασκευάζοντες δηλονότι ἴστους καὶ κεραίας πλοίων, σκαφίδια, δοκοὺς οἰκιῶν καὶ σανίδας. Ἡ ζημία αὕτη θὰ ἦτο ἀσήμαντος καὶ ἀνεπαίσθητος διὰ τὰ μέγαρα καὶ ὠραῖα δάση του, ἀν δὲν κατέστρεφον ἐνίοτε αὐτὰ οἱ χωρικοὶ διὰ πυρκαϊῶν καὶ διὰ τῶν ποιμνίων, τὰ ὅποια εἰσερχόμενα καὶ τρώγοντα τὰ μόλις βλαστάνοντα δένδρα, τὰ καταστρέφουσι. Τὸ δάσος φυλάττεται ὑπὸ φρουρᾶς χωροφυλάκων. Οἱ πρόποδες δὲ τοῦ ὄρους εἶναι ἐντελῶς καλλιεργημένοι καὶ πυκνῶς κατωκημένοι.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου εἶναι φιλοπονώτατοι καὶ καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν· ἔχουσι δὲ καλλιεργήσει οὐ μόνον τὰ εὐφορα καὶ πεδινὰ μέρη, ἀλλὰ φθάνουσι μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν κο-

ρυφῶν τῶν ὀρέων φυτεύοντες ἀμπέλους. Τὰ προϊόν-
τα, τὰ ὁποῖα ἐξάγει εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ τὰ
ὁποῖα ἔνεκα τοῦ ξηροῦ καὶ μεταλλικοῦ ἐδάφους εἶναι
νοστιμώτατα, εἶναι ἡ σταφίς, τὸ ἔλαιον, ὁ τυρὸς καὶ
ὁ οἶνος· ἀλλὰ καὶ παντὸς εἶδους προϊόντα ἐξάγει εἰς
μικρὰς ποσότητας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κάτοικοι, πολ-
λοὶ ὄντες, δὲν δύνανται ν' ἀποζήσωσιν ἐκ τῶν προϊ-
όντων τούτων, ἐπιδίδονται πολὺ ταχέως εἰς τὴν ναυ-
τιλίαν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, ἐγκατασπειρόμε-
νοι εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ
πλουτίζουσι.

Τὸ κλίμα εἶναι ὑγιεινόν, βροχερὸν καὶ μελαγχολ-
λικόν· ἡ δὲ μελαγχολία αὕτη ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τῶν
κατοίκων καὶ καθιστᾷ αὐτοὺς σοβαροὺς καὶ σκυθρω-
πούς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς εὐθύμους Ζακυνθίους.
Καὶ περὶ τῆς Ἰθάκης δὲ ἰσχύουσι τὰ αὐτά.

Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ πόλις Ἀργαστό-
λιον, παράλιος, εὐλίμενος καὶ ἐμπορικὴ. Ὁ λιμὴν
εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλὴς καὶ ἔχει κατὰ μὲν τὴν
εἰσοδὸν λαμπρὸν φάρον, κατὰ δὲ τὸν μυχὸν μεγά-
λην λιθίνην γέφυραν ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Θέτει δ' αὐ-
τὴ εἰς συγκοινωνίαν τὰ Β. καὶ Β. Ἄν. χωρία μὲ τὴν
πρωτεύουσαν καὶ ἀποχωρίζει ἱκανὸν μέρος τοῦ λιμέ-
νος, ὅπερ σχηματίζει τρόπον τινὰ λίμνην. Τὰ ὕδατα
τῆς λιμνοθαλάσσης ταύτης εἶναι ἀβαθῆ καὶ εὐχὶ πολὺ

άλμυρά, ὡς ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῆς βρευσῶν πολλῶν πηγῶν· ἐξάγει δὲ πλῆθος ἰχθύων, τοὺς ὁποίους ὁμῶς σὲ ἀλιεῖς ἀγρεύουσι πρὶν ἢ αὐξήθῳσι καὶ οὕτω χάριν μικρᾶς ἀπολαβῆς καταστρέφουσι τὸν κύριον πόρον των. Τὸ Ἄργοστολίον κεῖται εἰς κατωφέρειαν λόφου καὶ ἔχει θέαν ἀμφιθεατρικὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ νυκτὸς μακρόθεν. Ἔχει ὁδοὺς καλὰς καὶ τὰς πλείστας λιθοστρώτους καὶ 10 χ. κ. σῆτινες διατηροῦσι φιλαρμονικὴν σχολὴν καὶ χειμερινὸν θέατρον. Πρὸς Ν. τοῦ Ἄργοστολίου ἔρχονται τὰ πλησίον ἀλλήλων κείμενα μαγευτικὰ χωρία τῆς Λεϊβαθοῦς.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν δὲ Αἰγιαλός, πόλις παράλιος καὶ πλησίον εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Σάμης, ὅπου εὐρίσκονται πολλὰ βαθέα σπήλαια μὲ περιέργους σταλακτίτας καὶ πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Εἰς τὸ Β. καὶ ἀντικρὺ τῆς Ἰθάκης ἢ εὐλίμενος κωμόπολις Φισκάρδον, εἰς τὴν ὁποίαν σώζονται πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τάφοι καὶ νομίσματα. Εἶναι δὲ τόσον πλησίον ἢ Ἰθάκη κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ὥστε καὶ ἀλέκτωρ φωνάζων γίνεται ἀκουστός ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο μέρος, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ γαληνιαίας νυκτὸς.

Ληξούριον. (8 χ. κ.) εἰς τὰ Δ. τοῦ Ἄργοστολίου, ἡ δευτέρα πόλις τοῦ νομοῦ, ἡμίσειαν περιπέου ὠραν ἀπέχουσα ἐκ ἀτμοπλείου τῆς πρωτευού-

σης. Ὁλη ἡ νῆσος πάσχει ὑπὸ σεισμῶν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἡ πόλις αὕτη, τῆς ὁποίας αἱ πλείσται οἰκίαι εἶναι ἐρραγισμέναι. Οἱ κάτοικοί τῆς ζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας καὶ ναυτιλίας· ἐργάζονται δὲ πρὸς τούτοις εἰς τὴν διαπόρθμευσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐμπορευμάτων ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν πόλιν. Οἱ τοιοῦτοι πορθμεῖς ἔχουσι ἀνεπτυγμένας τὴν ὄρασιν καὶ τὴν φωνήν, διὸ καὶ ὁ Ὅμηρος τοὺς καλεῖ τῆ λεθόας.

Εἰς τὴν Ἰθάκην (12 γ. κ.) πόλις πρωτ. εἶναι τὸ Βαθύ (5 γ. κ.), ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς κατωφερείας λόφου καὶ ὀλίγον μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἰθάκης, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν τὰ βασιλεια τοῦ σοφοῦ Ὀδυσσεύς. Ἐχει ὠραῖον καὶ βαθύτατον λιμένα, ὅστις φράσσεται κατὰ τὴν εἴσοδον ὑπὸ μικροῦ νησιδίου. Ἐπὶ ἄλλου μικροῦ νησιδίου εἶναι καὶ αἱ φυλακαὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ λιμένος, κατὰ δὲ τὸ ἄκρον καὶ ὠραῖον ναυπηγεῖον. Ἐπὶ τῆς Ἰθάκης εὐρίσκονται καὶ τῶρα ἀκόμη πολλὰ λείψανα, δεικνύοντα τὸ μεγαλεῖόν τῆς κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν.

Ὁ νομὸς οὗτος καίτοι ὀρεινός, εἶναι ὅμως γεμάτος ἀπὸ ἀμαξιτᾶς ὁδοῦς, αἱ ὁποῖαι συνδέουσι καὶ τὰ ἐλάχιστα χωρία μὲ τὰς κεντρικὰς κώμας καὶ πόλεις· αἱ ὁδοὶ αὗται τεχνικώτατα κατεσκευασμέναι φθάνουσι καὶ μέχρι τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων καὶ θέτουσιν εἰς συγκοινωνίαν ὅλον τὸν νομόν. Τούτου ἕνεκα συ-

χνάκις καὶ οἱ ἀπώτατα κατοικοῦντες ἐπισκέπτονται τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἀποκομίζουσι μέρος τοῦ πολιτισμοῦ τῆς εἰς τὰς ἐξοχὰς των. Ἐπὶ τῆς ΒΔ. πλευρᾶς τοῦ Αἴνου καὶ ἐπὶ ὀμαλωτάτου ὄροπεδίου, καλουμένου Ὀμαλά, εὐρίσκεται καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, τοῦ προστάτου τῆς νήσου, ἐν ἣ ὑπάρχει καὶ τὸ σεπτὸν αὐτοῦ Λεῖψανον. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ἐνταῦθα, πλὴν τῆς φιλοπονίας καὶ περιεργίας τῶν κατοίκων, ὀλιγὸς βίος καὶ ἡ μεγάλη τῶν ἡθῶν αὐστηρότης καὶ ἰδίᾳ τῶν γυναικῶν.

Τόσα μόνον περὶ τῆς Κεφαλληνίας, τὰ ὅποια ἐν συνόψει εἶναι: τὸ ὄρεινόν, ξηρὸν καὶ πετρῶδες τοῦ ἐδάφους, ἢ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν ἀσχολία τῶν κατοίκων καὶ τὸ μελαγχολικὸν τοῦ κλίματος. Τὴν πρωτὶ ἀποτελεῖ τὸ Ἀργαστόλιον καὶ τὴν δευτερεύουσαν τὸ Λεξούριον. Τὸ ἔδαφος εἶναι μεταλλικόν, ἡφαιστειῶδες καὶ παράγει νοστιμώτατα προϊόντα. Αἱ ὁδοὶ εἶναι ὠραιόταται καὶ πολλαί· ἡ δὲ αὐστηρότης τῶν ἡθῶν μεγάλη.

§ 40. ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ (131 χ. κ.)

Εὐρισκόμενός τις κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Φισκάρδον θέλει ἶδει ἀπέναντί του πρὸς Β. καὶ ὄχι πολὺ μακρὰν ὄρος ἀπόκρημνον καθῆκον εἰς τὴν θάλασσαν· τοῦτο εἶναι τὸ ἀκρωτήριον Λευκάτας, τὸ ὅποιον ἀνήκει εἰς τὴν νῆσον Λευκάδα. Αὕτη εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἔχει μόνον δύο μικρὰς κοιλάδας, τὴν μὲν εἰς τὸ Β. τὴν δὲ εἰς τὸ Ν. Εἶναι δὲ καλλιεργημένη καλῶς

καὶ κατάφυτος ἐξ' ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν. Σταφίς παράγεται ὀλίγη, καὶ αὕτη ὄχι εἰς ὅλην τὴν νῆσον, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν πρὸς Ν. κειμένην κοιλάδα (Βασιλικήν).

Ἡ πόλις ὀνομάζεται Λευκάς ἢ κοινῶς Ἁγία Μαύρα (-5 χ. κ.) καὶ προστατεύεται ὑπὸ δύο πλησίον εἰς τὴν πόλιν εὐρισκομένων ὄχυρῶν φρουρίων καὶ ὑπὸ δύο ἄλλων παραλίῳν ὀλίγον μακρὰν ταύτης. Ἡ πόλις κεῖται κατὰ τὸ βόρειον μέρος εἰς ὠραίαν θέσιν, ἔχει κήπους περιφύτους καὶ νερὰ ἄφθονα· αἱ οἰκίαι τῆς ὁμοῦς εἶναι αἱ πλεῖσται ξύλιναι, διότι αἱ πρότερον ὑπάρχουσαι λίθιναι κατεστράφησαν πολλάκις ὑπὸ σεισμῶν. Ὀλίγον μακρὰν ταύτης κεῖται ἢ εἰς τὴν Τουρκίαν ἀνήκουσα ἑλληνικὴ ἐπαρχία Ἡπειρος, καὶ διὰ τοῦτο, ὅσάκις γίνονται πολεμικαὶ προετοιμασίαι, σχηματίζεται ἐνταῦθα στρατόπεδον.

Ἡ νῆσος Λευκάς ἄλλοτε ἠνοῦτο μὲ τὴν ἀπέναντι Ἀκαρνανίαν, ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι Κορίνθιοι τὴν ἀπεχώρισαν, κατασκευάσαντες τὸν πορθμὸν χάριν εὐκολίας. Ὁ πορθμὸς οὗτος, ὅστις εἶναι στενὸς καὶ ὄχι πολὺ βαθύς, διαβαίνεται διὰ ξυλίνης κινητῆς γεφύρας, στηριζομένης ἐπὶ πλεόντων βαρελίῳν. Πρὸς Β. τῆς Λευκάδος κεῖται ἡ νῆσος Παξοὶ καὶ ἡ μικροτέρα ταύτης Ἀντίπαξοι. Καὶ αἱ δύο αὗται εἶναι ξηραὶ καὶ κατάφυτοι ὑπὸ ἐλαιῶν, αἵτινες παρά-

γουςιν ώρατον και ἄχρουν (λευκόν) ἔλαιον, περιζή-
τητον εἰς τὸ ἐμπόριον.

Αἱ δύο αὐται νῆσοι, ἡ Λευκάς και ἡ ἀμέσως ἐρ-
χομένη πρὸς Β. νῆσος Κέρκυρα, ἀποτελοῦσιν δε-
μοῦ τὸν νομόν. Ἡ Κέρκυρα εἶναι νῆσος ἐπιμή-
κης και δρεπανοειδῆς, χαμηλὴ μὲν τὸ πλεῖστον, ὑ-
ψηλὴ δ' εἰς τὸ βόρειον μέρος. Εἶναι παχύγυως, ὑγρὰ
και εὐφορος. Ἐξάγει εἰς ἐμπορίαν μόνον πολὺ ἔλαιον
και ὠραῖα γαιόμηλα· οἶνον παράγει ὀλίγον και ὄχι
καλόν, σταφίδα δὲ ὅλως διόλου. Κεῖται ἀντικρὺ
τῆς Ἡπείρου και εἰς τὴν μεταξὺ ταύτης και τῆς
νῆσου θάλασσαν ἀλιεύονται ἄφθονοὶ ἰχθύς τοὺς ὁ-
ποίους οἱ ἀλιεῖς ἀποστέλλουσιν και εἰς τὰς ἄλλας
Ἰονίους νῆσους, ἀφοῦ πρῶτον τοὺς ταριχεύωσιν· ὅ-
ταν δ' ἀγρευθῶσιν εἰς ὑπερβολικόν ποσόν, τότε και
τοὺς ἀλατίζουσι και καθιστῶσιν αὐτοὺς ἀλιπάστους
(ὕφαλμύρους). Τὰ ὠὰ τῶν ἰχθύων κατεργαζόμενα με-
ταποιοῦνται εἰς τὰ γνωστὰ ὠοτάρια (αὐγοτάρια),
τὰ τόσον ἀκριβῆ και περιζήτητα κατα τὴν
μεγάλην τεσσαρακοστήν.

Πρωτεύουσα τῆς νῆσου και τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ
Κέρκυρα, μεγάλη και ἐμπορικωτάτη πόλις ἔχουσα
και μικρὰν βιομηχανίαν. Εἶναι πολὺ ἀρχαία και διὰ
τοῦτο ἀκανόνιστος. Ἐχει στενάς και ὑγρὰς ὁδοὺς,
ἐπειδὴ δὲ δὲν πάσχει ποτὲ ἀπὸ σεισμούς, διὰ τοῦτο
ἔχει και ὑψίστας οἰκοδομὰς μὲ 4—5 ὀροφάς. Ἀλλὰ

καὶ φρουρία ἰσχυρὰ εἶχε, τὰ ὅποια κατέστρεψαν οἱ Ἄγγλοι ἀναχωροῦντες ἐντεῦθεν καὶ κατέστησαν οὕτω τὴν νῆσον οὐδετέραν· δηλ. δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὀρμητήριον ἐν καιρῷ πολέμου, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ εἰς οὐδένα ἐπιτετραμμένον νὰ τὴν προσβάλλῃ. Ὁ λιμὴν τῆς εἶναι εὐρύχωρος, καὶ ἐν αὐτῷ πλὴν τῶν πολλῶν ἐμπορικῶν πλοίων, μένουσι πάντοτε καὶ πλοῖα διαφόρων ἐθνοτήτων, συναντῶνται δὲ καὶ τὰ ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια τῆς μεσογείου. Ἐντὸς τῆς πόλεως εἶναι καὶ τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, τὸ ὅποῖον καὶ αὐτοὶ οἱ δυτικοὶ σέβονται.

Οἱ Κερκυραῖοι εἶναι ἄνθρωποι φιλόμουσι καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλείστοι γνωρίζουσι καὶ μουσικὰ ὄργανα νὰ παίζωσι· διατηροῦσι φιλαρμονικὴν καὶ θεατρικὴν σχολὴν καὶ ποτὲ δὲν στεροῦνται θεατρικῶν παραστάσεων. Πλὴν τούτων ἰδίως ὑπάρχουσιν ἐδῶ καὶ πολλὰ ἄλλα καταστήματα π. χ. Φρενοκομεῖον (τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι), νοσοκομεῖον, σωφρονιστήριον, ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια, ἱερατικὴ σχολὴ καὶ ἡ ἀργοῦσα ἤδη ἀκαδημία τοῦ φιλέλληνος ἀγγλοῦ Γκίλφορδ.

Ἡ γλῶσσα τῶν πολιτῶν εἶναι ἀναμεμιγμένη μετὰ πολλὰς λέξεις ξένων γλωσσῶν καὶ ἰδίως ἰταλικῶν. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ὁμιλεῖται κοινῶς ἐνταῦθα· ὁ δὲ πληθυσμὸς ἀνερχόμενος εἰς 20 χ. σύγκειται ἐξ Ἑλλήνων τὸ πλεῖστον, Ἑβραίων (6 χ.) καὶ Ἰταλῶν.

Τὰ προάστεια τῆς πόλεως εἶναι αἱ ὠραῖαι μικροπόλεις Μαντοῦκι, Γαρίτσα, Σαν-Ρόκος καὶ Ἀνεμόμυλος, ἐλάχιστον τῆς πόλεως ἀπέχουσαι. Ἡ ἄλλη νῆσος κατοικεῖται κατὰ κώμας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι καταγίνονται εἰς τὴν παραγωγὴν παντὸς εἴδους ὀπωρῶν καὶ τὴν περιποίησιν τῶν ἐλαιῶν.

Ἡ Κέρκυρα, ἐπειδὴ ἦτο πρωτεύουσα ὅλων τῶν Ἰονίων νήσων ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, εἶχε συγκεντρώσει εἰς ἑαυτὴν τὰ πλεῖστα τῶν δημοσίων ἰδρυμάτων, ἐν οἷς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν καὶ τὴν ἀκαδημίαν. Ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἐξελθόντες διέπρεψαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅστις διὰ τῆς ἰκανότητός του κατώρθωσε νὰ γίνῃ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ῥωσσίας. Τὴν θέσιν ταύτην κατέχων προσέφερε πολλὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τοὺς τότε δυναστευομένους Ἕλληνας. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἔγεινε κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος καὶ διηύθυνε πάνυ σοφῶς τὰ πράγματα κατὰ τὰς φοβερὰς ἐκείνας στιγμὰς, ἀλλ' ἐδολοφονήθη καὶ οὕτω ἡ Ἑλλὰς ἀπώλεσεν ἄνδρα ἐκ τῶν σπανίων. Ὁ τάφος του καὶ ὁ ἀνδριάς του εὐρίσκονται εἰς Κέρκυραν.

Οὕτω λοιπὸν ἐμάθομεν, ὅτι ὁ νομὸς τῆς Κερκύρας φθάνει καὶ μέχρι τῆς Λευκάδος, ὅτι ἡ νῆσος Κέρκυρα εἶναι γαμηλὴ καὶ πυχύγεως, ὅτι ἐξάγει ἔλαιον καὶ γεώμηλα. Ὅτι

δὲν πάτχει ὑπὸ σεισμῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς λοιπὰς Ἰονίους καὶ διὰ τοῦτο ἔχει καὶ ὑψίστας οἰκοδομὰς. Εἶναι δὲ ἡ νήσος οὐδετέρα καὶ ἔχει πρωτ. ὀμώνυμον, ἐν ἧ ζῶσι πολλοὶ Ἑβραῖοι καὶ Ἴταλοί.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι εἰς ἕκαστον νομὸν τῶν Ἰονίων νήσων ὑπάρχει καὶ λείψανον ἀγίου.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

---

§ 41. ΚΛΙΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἡ Ἑλλάς, ὡς γνωστὸν, εἶναι ὀρεινὴ, ἀλλὰ διακόπονται αἱ σειραὶ τῶν ὄρέων τῆς ὑπὸ τινῶν πεδιάδων. Ἐκ τούτων ἄλλαι κεῖνται εἰς περισσώτερον καὶ ἄλλαι εἰς ὀλιγώτερον ὕψος ἀπὸ τῆς θαλάσσης.

Αἱ ὑψηλαὶ καὶ περιβαλλόμεναι ὑπὸ ὄρέων ἔχουσι κλίμα *δ ρ ο σ ε ρ ό ν* αἱ χαμηλαὶ καὶ παραλίαι *θ ε ρ μ ό ν*, τὸ δὲ *ψ υ χ ρ ό ν* εὐρίσκεται μόνον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν ὄρέων. *Θ ε ρ μ ό ν* ἐπίσης κλίμα ἔχουσι καὶ πᾶσαι αἱ νῆσοι, τὸ ὅποσον ὁμῶς κατὰ τὰς θερινὰς ὥρας μετριάζεται, δροσιζόμενον ὑπὸ τῶν θαλασσίων ἀνέμων. Ἔνεκα τούτου ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίῶν μερῶν εὐρίσκονται τὰ τρυφε-

ρῶτερα καὶ εὐγενέστερα φυτά : οἶον συκαῖ, ἐλαῖαι, πορτοκαλέαι, λεμονέαι, καὶ τὰ συγγενῆ τούτοις. Καὶ αἱ ὀπωρῆαι δὲ ἐνταῦθα ὠριμάζουσι προῤῥιμότερον ἢ εἰς τὰ ἄλλα μέρη ἄλλα καὶ χιῶν τὸν χειμῶνα ὀλίγη πίπτει, ἐνῶ βροχαὶ συνήθως.

Τὰ δ ρ ο σ ε ρ ἄ κλίματα ἐπισκέπτεται ἡ χιῶν συχνότερον καὶ διαμένει ἐπὶ περισσότερον χρόνον. Τὰ μέρη ταῦτα εὐκόλως ἀναγνωρίζονται, διότι δὲν ἔχουσιν εὐγενῆ φυτά, ἀλλ' ἀμπέλους, καστανέας καὶ καρυδέας, αἵτινες θαυμασιῶς εὐδοκίμοῦσι. Τὸ ψ υ χ ρ ὶ ν περιορίζεται εἰς τὰς κορυφάς, ὅπου χιονίζει συχνὰ καὶ ἡ χιῶν διαμένει πολλάκις καὶ μέχρι τοῦ ἐπομένου χειμῶνος, ὅτε τὰ τοιαῦτα ὄρη καλοῦνται χ ι ο ν ο σ κ ε π ῆ. Ἐνταῦθα μόνον ἄγρια καὶ μακρόβια δένδρα ἀπαντῶσι, ἥτοι ἐλάτη, πεύκη, δρῦς, ὡς ἐπίσης καὶ ζῶα, ἄρκτοι, λύκοι, ἀλώπεκες, ἰκτίδες (κουνάδια) κ.λ.

Τὸ κλίμα ἐν γένει ἐπηρεάζεται καὶ τροπολογεῖται ὑπὸ τῶν πάντοτε κατὰ διαφόρους διευθύνσεις πνεόντων ἀνέμων. Οἱ συνήθεις τὸν χειμῶνα εἶναι οἱ βόρειοι (ψυχροὶ καὶ ξηροὶ) καὶ οἱ νότιοι (θερμοὶ καὶ ὑγροὶ)· ἐνῶ τὸ θέρος πνεύουσι συνήθως θαλάσσιοι ἄνεμοι δροσερώτατοι, μετριάζοντες τοὺς ἀφορήτους καύσωνας. Οὕτω, ὅταν μὲν πνέωσι νότιοι εἶναι ὑψηλοτέρα ἡ θερμοκρασία, ἀλλ' αἴφνης μεταβαλλόμενοι (α) εἰς βορείους, ψύχουσι τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ ἐπιδρῶσιν ἐπιφελῶς ἢ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῶν ζῶων καὶ φυτῶν. Οἱ ἄνεμοι, ὡς

(α) Τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ προαισθάνονται ἔτι τῶν ζῶων. ἤτοι ἡ γαλῆ, ὁ χοῖρος, ἡ βδέλλα, ἡ ἀράχνη καὶ ὁ κωβίας, διὸ καὶ ὀνομάζονται ψ υ σ ι κ ἄ β α ρ ὶ μ ε τ ρ α πρὸς διαστολὴν τοῦ Βαρυμέτρου, ὄργανου ἐπινοηθέντος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι ὀρμητικοὶ καὶ ἀκολουθοῦσι τὴν διεύ-
θυνσιν τῶν ὀρέων. Μεγάλως δ' ἐπιδρῶσιν εἰς τὴν ὑγιεῖαν
καὶ τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων, διότι κα-
θαρίζουσι τὴν ἐκάστοτε μολυνομένην ἀτμόσφαιραν δι' ἄλλης
καταλληλοτέρας καὶ μάλιστα κατὰ τὰ βαλτώδη μέρη.

Ὁ οὐρανὸς τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους
καθαρὸς. Νέφη καλύπτουσι τοῦτον κατὰ τὰς βροχερὰς ὥρας
(φθινόπωρον) ἢ δὲ χιὼν πίπτει μόνον ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ
σπανιώτατα εἰς τὰ παράλια, ὅπου καὶ διαλύεται πάραυτα.
Ὁ μίχλη καὶ πάχνη σχηματίζονται κατὰ τὰ χαμηλὰ
καὶ ἐλώδη μέρη καὶ τότε, ὅτε εἶναι νηνεμία (γαλήνη), ἀλ-
λὰ καὶ διακλύονται ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου.
Ἡ βροχὴ πίπτει ἄφθονος κατὰ τὰ παράλια, ἀλλὰ καὶ ἐξατ-
μίζεται ταχέως, ἕνεκα τῶν ἀνέμων. Κατὰ τὰς βροχερὰς ὥ-
ρας πίπτουσι καὶ κεραυνοί, πλήττοντες πάντοτε τὰ ὑ-
ψηλὰ μέρη π. χ. κορυφὰς ὀρέων, οἰκιῶν, δένδρων, κωδωνο-
στασιῶν κλ. Οὗτοι πολλάκις καταπίπτοντες καταστρέφουσι
πᾶν τὸ προστυχόν διὸ οἱ ἐν ταῖς πόλεσιν, ἵνα προσυλάτ-
τωνται ἀπὸ τούτων, μεταχειρίζονται τὰ ἀλεξικέραυνα.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ξηρὸν καὶ ὀρεινὸν, εἶναι καὶ ὑ-
γιεινόν. Μὴ ὑγιεινὸν εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰ πεδι-
νὰ καὶ ὑγρὰ μέρη καὶ ἰδίως εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια δὲν πλήτ-
τουσι καλῶς ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἄνεμοι. Ἐνταῦθα δὲ τότε ἐπι-
πολάζουσι καὶ ἐνδημικαὶ ἀσθένειαι, ὡς λ. χ. ἡ ἱκτερος
(ἡλικροσισ), ὁ πυρετὸς κ. λ. Βελτιοῦται δ' ἡ κατάστασις
τῶν μερῶν τούτων διὰ τῆς ἀποξηράνσεως ἢ καὶ τῆς φυτείας
τῶν ἀντιμιασματικῶν δένδρων ἐυκαλύπτων. Οὐχὶ
σπανίως ἢ Ἑλλάς προσβάλλεται καὶ ὑπὸ ἐπικινδύνων ἐπι-

δημικῶν νόσων, ὡς, τῆς εὐλογίας, χολέρας καὶ τῶν τοιούτων. Ἄλλ' αὐταὶ ἔρχονται ἔξωθεν καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ Αἰγυπτιακὰ μέρη, μὲ τὰ ὅποια εὐρίσκεται εἰς διηνεκῆ συγκοινωνίαν. Ἐν γένει ὅμως τὰ ὄρη καὶ τὰ ἐπὶ τούτων δάση διατηροῦσιν οὐκ ὀλίγην ὑγιεῖαν εἰς τοὺς παρὰ ταῦτα οἰκοῦντας.

ὑπὸ τοιοῦτον αἶθριον καὶ χαρίεντα οὐρανὸν ζῶντες οἱ Ἕλληνας, δὲν ἠδύναντο νὰ μένωσιν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ζοφώδους δουλείας. Καὶ διὰ τοῦτο στεργοὶ μένοντες εἰς τὴν πάτριον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἰδέαν, ἐξανέστησαν, καί, μετὰ πολυετῆ καὶ φθοροποιὸν πόλεμον, ἠδυνήθησαν νὰ ἐλευθερώσωσι μικρὸν τι μέρος τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τὸ νῦν Ἑλληνικὸν Βασίλειον.

Λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγομεν, ὅτι τὸ κλίμα ἐνός τόπου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὕψους του [α] ὑπὲρ τὴν ἐπιράνειαν τῆς θαλάσσης καὶ ὅτι ἐν Ἑλλάδι διακρίνεται τὸ θερμὸν, τὸ ὀροσερὸν καὶ τὸ ψυχρὸν. Γνωρίζομεν τὰ διάφορα κλίματα ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς δένδρων. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος πνεύσιν ἄνεμοι ἐπιδρῶντες πολὺ ἐπὶ τῶν ζώων καὶ φυτῶν καὶ ὅτι τὴν μεταβολὴν τούτων προκαθορίζονται τινα ζῶα. Τὰ νέφη μᾶς ἐπισκέπτονται κατὰ τὰς βροχερὰς ὥρας, ὅτε ἐπισυμβαίνει καὶ κεραυνοί, ἀφ' ὧν προφυλαττόμεθα διὰ τοῦ ἀλεξικεραύνου. Τὸ κλίμα εἶναι ὑγιεινὸν καὶ μόνον εἰς τὰ βλατώδη μέρη ἐπιπολάζουσι νόσοι, αἵτινες δύνανται καὶ νὰ ἀποσβεθῶσι διὰ τῆς ἀποξηράσεως καὶ τῆς φυτείας τῶν εὐκαλύπτων. Αἱ ἐπιδημικαὶ δὲ νόσοι ἔρχονται συνήθως ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν μερῶν.

§ 42. ΓΕΩΡΓΙΑ, ΕΜΠΟΡΙΟΝ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

Εἶδομεν (§ 41.), ὅτι ἐν Ἑλλάδι εὐρίσκονται καὶ τὰ τρία κλίματα, τὸ θερμὸν, τὸ ὀροσερὸν καὶ τὸ ψυχρὸν καὶ ποῦ ἕκαστον κεῖται. Ἡ βροχὴ πίπτει καθ' ὥρι-

---

[α] Καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν Ἰσημερινόν.

αμείνας ὥρας, ὃ δὲ ἥλιος τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ζῶογονεῖ τὴν γῆν καὶ οἱ ἄνεμοι πάλιν καθαρίζουσι τὴν ἀτμόσφαιραν. Ὅτε δ' ὠμιλοῦμεν περὶ τῶν νομῶν, ἐξητάζομεν συγχρόνως τί ἕκαστος παράγει καὶ εἰς ποίαν ποσότητα τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα. Παρατηρήσαμεν δ' ὅτι ἀνεξαίρετως πᾶσα ἡ Ἑλλάς παράγει δημητριακοὺς καρπούς, ἔλαιον, οἶνον, καπνὸν, βάμβακα, ζῶσ, μαλλία καὶ καθεξῆς· ἡ δὲ Πελοπόννησος καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν, καὶ σταφίδα. Ἦδη δ' ἀπομένει νὰ ἴδωμεν τί ταῦτα γίνονται καὶ ποῦ κατανατῶσιν.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως θεραπεία τὰς ἀναριθμήτους ἀνάγκας τοῦ, ἐντείνει πάσας τὰς σωματικὰς καὶ διανοητικὰς του δυνάμεις καὶ εὕρισκεῖ ὅτι τὴν γῆν, ἣν οἰκεῖ, πρέπει νὰ ἐργασθῆ, διότι αὕτη καὶ μόνη δύναται νὰ τῷ παράσχη τὰ χρειώδη. Οὕτως οἱ ἄνθρωποι πρῶτον κατέγιναν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ δὴ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ δένδρων καὶ τὴν διατροφήν τῶν κατοικιδίων ζῴων. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶσαι αἱ χῶραι δὲν εἶναι ἰκαναὶ εἰς τὸ νὰ παράγωσιν ὅλα, ὅσα χρειάζονται εἰς τοὺς κατοικοῦντας ταύτας, διὰ τοῦτο ἀναγκάζονται νὰ τὰ προμηθεύονται ἀλλοθῆν καὶ νὰ μεταδίδωσιν εἰς ἐκείνους ὅ,τι ἐκείνοι δὲν ἔχουσι. Καὶ λοιπὸν ἡ συναλλαγὴ αὕτη καλεῖται ἐμπορίον. Ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον τότε εἶναι τὰ μέγιστα ὠφέλιμον, ὅταν προμηθεύῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ χρειώδη, ἐπιβαρύνον αὐτοὺς ὀλίγον· τούτο δ' ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀφθόγου παραγωγῆς τῶν ἐμπορευσίμων ὑλῶν. Ὅσον ὅμως καὶ ἂν θελήσῃ νὰ ἐργασθῆ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν χειρῶν του, ἵνα παραγάγῃ περισσότερον, δὲν θὰ δυναθῆ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἐπιδιωκόμε-

νον σκοπόν. Διὰ τοῦτο ἐπενοήθησαν μηχαναί τινες καὶ τρόποι, οἵτινες διὰ τῆς αὐτῆς ἐργασίας παραγάγουσι πολὺ περισσότερα καὶ τελειότερα εἶδη. Τὰ μηχανήματα ταῦτα ἀσχολοῦσι πολλὰς χεῖρας, ἐξεργάζονται τὰ προϊόντα ἐκαστῆς χώρας καὶ καλοῦνται μὲ ἐν κοινὸν ὄνομα βιομηχανία (τοῦ τόπου).

Ἄρα οὖν λοιπὸν ἡ γεωργία καὶ ἡ ἀχώριστος ταύτης βιομηχανία εἶναι πρόξενος τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων παντὸς ἔθνους, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποστηρίζωνται γενναίως ὑπὸ τῶν δυναμένων νὰ βοηθήσωσι καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις μάλιστα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους ἐφείλει νὰ δίδῃ ὄψιν εἰς ταύτας.

§ 43. ΠΟΡΟΙ, ΕΞΟΔΑ, ΠΑΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ.

Ὅπως διοικῆται ἐν ἔθνος, ἀνάγκη νὰ ἔχη προσδιορισμένα πρόσωπά τινα, τὰ ὁποῖα νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας τῶν κατοίκων καὶ ταῦτα πάλιν ἄλλα, τὰ ὁποῖα νὰ ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων. Ἀλλὰ διὰ νὰ συντηρῶνται τὰ τοιαῦτα πρόσωπα (ὕπλληλοι) καὶ διὰ νὰ ἐκτελῶσιν ἀκριβῶς τὸ καθήκον των, δεόν νὰ ἔχωσι καὶ μισθόν τινα, δι' οὗ νὰ θεραπεύσωσι τὰς ἀνάγκας των. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἔθνος εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξοδῆ ἢ διὰ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ὑπηρεσίας, ἥτοι τὸν βασιλέα, ὑπουργοὺς, δικαστὰς, διδασκάλους, στρατὸν ξηρὰς καὶ θαλάσσης, ἱεροκλήρικας, δημάρχους καὶ λοιποὺς. Ἐντεῦθεν λοιπὸν μᾶς γεννᾶται ἡ ἐπιθυμία νὰ μάθωμεν πόθεν τὰ ἐξόδα ταῦτα θὰ λαμβάνωνται.

Πάντες βεβαίως θά ἤκούσαμεν, ὅτι πληρώνομεν φόρους. Τοῦτο ἴσως τινές δὲν ἐννοοῦμεν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἑξῆς. Ἐν τῇ προηγουμένῃ § εἶπομεν, ὅτι τὸ ἐμπόριον μεταφέρει τὰ εἶδη μιᾶς χώρας εἰς ἄλλην καὶ κομίζει εἰς ταύτην ἄλλα, τὰ ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα. Ἀναλόγως τῆς ἀξίας ἢ τοῦ βάρους τῶν ἐμπορευμάτων τίθενται καὶ οἱ φόροι, περισσότεροι ὅμως εἰς τὰ ἐξ ἄλλων κρατῶν ἐρχόμενα, ἐνῶ εἰς τὰ ἐντόπια ἐπιβάλλονται ἐλάχιστοι ἢ καὶ μηδὲν. Οἱ φόροι οὗτοι εἰσπράττονται ὑφ' ὠρισμένης ἀρχῆς, τοῦ Τελωνείου. Ἀλλὰ πλὴν τούτων, τὸ χαρτόσημον, τὰ γραμματόσημα τῶν ἐπιστολῶν, τὰ τηλεγραφεῖα, τὰ λιμενικὰ (ἴδιοι φόροι πληρωόμενοι ὑπὸ τῶν λιμενιζομένων πλοίων), τὰ δάση, αἱ ἀλυκαὶ καὶ λοιπά, φέρουσιν οὐκ ὀλίγα γρήματα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἐκαστον ταμεῖον, ἀφοῦ παραλάβῃ ὅλας τὰς εἰσπράξεις τοῦ νομοῦ εἰς ὃν εὐρίσκεται, εἶναι ὑποχρεωὸν νὰ πληρώσῃ ὅλα τὰ ἐξοδα, ὅσα ἀπαιτοῦνται πρὸς διακίησιν τοῦ νομοῦ, καὶ τὰ περισσεύοντα ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον Ἀθηνῶν.

Ἐκ τῶν ρηθέντων εὐκόλως ἐννοεῖται, ὅτι περισσότεροι φόροι εἰσπράττονται, ὅσω ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία εἶναι μᾶλλον προωδημένα καὶ ὅσω ὁ πληθυσμὸς εἶναι πλείότερος, διότι τότε γίνεται μείζων ἡ ἐξαγωγή καὶ εἰσαγωγή.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῆς χώρας εἶναι μικρὸς καὶ ἀνέρχεται περίπου εἰς 2000000. Πάντες οὗτοί εἰσι πολῖται Ἕλληνες, ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ ἐλεύθεροι, κυβερνώμενοι κατὰ τὸ Συνταγματικὸν πολίτευμα· ἀλλὰ διαφόρων θρησκευμάτων. Ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ἡ Ὀρθόδοξος.

Χριστιανική, τὴν ὁποίαν πρεσβεύουσιν ἀνεξαιρέτως πάντες οἱ ἑλληνικὴν καταγωγὴν ἔχοντες. Εἶτα ἔρχεται ἡ Καθολικὴ Χριστιανικὴ, ἣν πρεσβεύουσι πολλοὶ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, Εὐρωπαϊκὴν τὴν καταγωγὴν ἔχοντες· ἡ Ἰουδαϊκὴ, τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ, τῶν μωαμεθανῶν τῆς Χαλκίδος καὶ Θεσσαλίας. — Ὁ σκοπὸς τῆς θρησκείας, ἤτοι ἡ ἠθικοποίησις καὶ ἡ συνένωσις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἐπίγῃς τοῦ Θεοῦ βασιλεία, ἐπιτυγχάνεται κάλλιον διὰ τῆς Χριστιανικῆς, διότι αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ἀμεταβλήτων καὶ αἰώνιων ἠθικῶν ἀρχῶν. Ταύτης διαφέρει ἡ Ἰουδαϊκὴ, διότι δὲν ἐπεκτείνει τὴν ἠθικὴν αὐτῆς προστασίαν ἐφ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν γένος. Ἡ δὲ Μωαμεθανικὴ εἶναι πολὺ κατωτέρα καὶ ἀρμοδιὰ δι' ἀνθρώπους, εἰ ὅσοι δὲν εἶναι πνευματικῶς μορφωμένοι, ἀλλὰ νομίζουσι μόνην αὐτῶν χαρὰν τὴν ἀπόλαυσιν σωματικῶν καὶ ὕλικῶν ἡδονῶν. Ἡ ἀνωτάτη θρησκευτικὴ ἐξουσία τῶν ὀρθοδόξων ἀνήκει εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπεσπάσθη πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας του καὶ διοικεῖται ὑπὸ Ἰεράς Συνόδου, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦσιν ἀρχιερεῖς κατ' ἐναλλαγὴν.

§ 44. ΠΟΘΕΝ ΕΞΑΡΤΑΤΑΙ Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἡ θέσις, ἐν ἣ εὐρίσκεται ἡ Ἑλλάς, δίδει εἰς αὐτὴν τὸ

Σημ. Ἄς μὴ παραλείψῃ ὁ διδάσκαλος ἢ ἀναγνώστης τὰς διαφορὰς τῶν θρησκευμάτων, ὡς καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ κλήρου.

ᾠραϊον καὶ ἐπιζήλον κλίμα. Διὰ τοῦτο ἀνέκαθεν εὗρε πολ-
λοὺς τοὺς ζηλωτάς, οἱ ὁποῖοι ἐπεθύμουν νὰ τὴν καθέξωσιν.
Ἐννοεῖται ὁμοίως, ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἀήρ τῆς γῶρας ἐνά-
πνεον εἰς τοὺς αὐτὴν κατοικοῦντας τὴν ἰδέαν τοῦ πατριωτι-
σμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Πάντοτε ὑπερεμάχουν ὑπὲρ τῆς
αὐτῶν ἀνεξαρτησίας καὶ προετίμων κάλλιον ἔνδοξον θάνα-
τον ἢ ἄτιμον ζωὴν.

Ἐσάκις ξένος λαὸς ἤρχετο νὰ κατακτήσῃ τὴν γῶραν εὐ-
ρισκεν ἀντίστασιν ἀκαταμάχητον ὑπὸ τῶν κατοίκων. Κατὰ
τὴν περίστασιν ταύτην συνηνοῦντο πάντες διὰ τῆς θρησκείας
καὶ δράττοντες τὰ ὄπλα μετεσχηματίζοντο εἰς στρατιώτας.
Ἄλλ' ἐννοεῖται, ὅτι πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, ἀσφαλείας καὶ
φιλοτιμίας τοῦ ἔθνους δὲν ἀρκεῖ τοιαύτη πρόχειρος δύναμις,
ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη τακτικῆς καὶ μονίμου, ἥτις ἐν κρίσειμῳ
περιστάσει δύναται ν' ἀυξήθῃ κατὰ πολὺ περισσότερον. Πρὸς
τοῦτο πρέπει πᾶς πολίτης νὰ προσφέρῃ τὴν ἀτομικὴν του
ὕπηρεσίαν, ἵνα καὶ αὐτὸς συντελῇ τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν αὐ-
ξήσιν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῆς γῶρας του καὶ ἵνα
ἐκχυμνάζηται διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην περίστασιν. Οὐδεὶς φι-
λότιμος πρέπει ἐκουσίως ν' ἀποφεύγῃ τὴν ὑποχρέωσιν ταύ-
την, ἂν θέλῃ νὰ ἔχῃ πατρίδα καὶ νὰ ὁμιλῇ περὶ ἐλευθερίας.

Οὕτω λοιπὸν σχηματίζεται ὁ στρατὸς, ὅστις εἶναι προ-
ωρισμένος εἰς τὸ νὰ προμαχῇ ὑπὲρ τῆς τιμῆς, τοῦ μεγαλείου
καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς γῶρας του. Ὁ στρατὸς δὲν ἀποτελεῖ-
ται μόνον ἐκ τῶν στρατιωτῶν τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν
τῆς θαλάσσης. Ὅπως οἱ πρῶτοι προφυλάττουσι τὰς κατὰ
ξηρὰν ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν, οὕτως οἱ δεῦτεροι προφυλάτ-
τουσι τὰς κατὰ θάλασσαν, καὶ ἔχουσι νὰ προστατεύσωσιν ἑ-

λας τὰς παραλίαις πόλεις καὶ τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εἰσάγει οὐκ ὀλίγον πλοῦτον. Ὁ τοιοῦτος κατὰ θάλασσαν στρατὸς ἀποτελεῖ τὴν ναυτικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους. Ὁ στρατὸς τῆς Ἑλλάδος ἐν ὥρᾳ εἰρήνης ἀνέρχεται εἰς 30 χιλιάδας. Τὰ δὲ πολεμικὰ πλοῖα εἶναι ἐν ὅλῳ 35, ἐξ ὧν μεγάλα 2 εἰς τὰ ὁποῖα ἐντὸς ὀλίγου προστίθενται καὶ ἄλλα 6 ἑξ.

Ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ ἔγκειται οὐχὶ τόσο ἐν τὸν μέγαν ἀριθμὸν, ὅσον εἰς τὴν καλὴν ἐκγύμνασιν καὶ εἰς τὴν εὐκολὸν καὶ ταχεῖαν συγκέντρωσίν του εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς. Ἐνταῦθα γίνεται ἐπαισθητὴ ἡ ἀξία καὶ σημασία τῶν καλῶν ὁδῶν καὶ τὰ συμπλέγματα τῶν σιδηροδρόμων. Ὅταν ὁ στρατιώτης φθάσῃ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης κατὰκοπος ἐκ τῆς ὁδοιπορίας καὶ καταθεβλημένος ἐκ τῆς στερήσεως, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ἄγῃται πρόβατον ἐπὶ σφαγῆ. Ὅθεν πρέπει νὰ μεταφέρωνται εἰς τὰ πεδῖα τῶν μαχῶν διὰ τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν σιδηροδρόμων, ὅπως φθάνωσιν ἐγκαίρως καὶ ἀκμαῖοι, διὰ νὰ ἀντιπαρατάσσωνται καὶ κατὰ πλεονόντων ἐχθρῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸν στρατόν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οὗτος θὰ ᾔηνε τόσο καλλίτερος, ὅσω καὶ τὰ μέσα ἀφθονώτερα ἔχῃ. Ἄλλ' ἵνα ὑπάρξωσι τὰ μέσα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν χώραν βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. Καὶ τὰ δύο δὲ ταῦτα ἔχουσιν ἀνάγκη τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Διὰ τῆς συγκοινωνίας εἰσρέει πλοῦτος καὶ ἀναπτύσσεται τὸ ἔθνος, ὅταν δ' αὕτη ἐλλείπῃ, τότε οὐδὲ βιομηχανία οὐδὲ ἐμπόριον ἀκμαῖον ὑφίσταται.

Εἶδομεν λοιπὸν πῶς σχηματίζεται ὁ στρατὸς καὶ τίς ἡ χρεια τῆς ὑπάρξεως τούτου, ὅτι διαιρεῖται εἰς στρατὸν ξη-

ρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ ὅτι ἡ δύναμις του ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Προσέτι εἶδομεν, ὅτι ἡ ταχέια καὶ εὐκολος συγκοινωνία συντελεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ πλοῦτου τῆς χώρας διὰ τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Ὅθεν, ἀγαπητοί, ἂν πράγματι κηδόμεθα ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἂν ρέη εἰς τὰς φλέβας μας ἑλληνικὸν αἷμα καὶ ἂν θέλωμεν νὰ ἤμεθα ἄξιοι τῶν προγόνων μας, πρέπει νὰ προσέχωμεν ἕκαστος εἰς τὰς διαφόρους σπουδαίας ἀνάγκας τούτου καὶ νὰ ἐρχώμεθα ἐπίκουροι ὅσον ἕκαστος δύναται. Ὅπως δὲ φροντίζομεν περὶ ἡμῶν τῶν ἐλευθέρων, οὕτως ὀφείλομεν νὰ φροντίζομεν καὶ ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν ὑπὸ τὴν δουλείαν εἰσέτι στεναζόντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ νὰ μὴ ἀφήνωμεν τούτους νὰ δελεάζονται ὑπὸ τῶν ὑποσχέσεων καὶ φανακισμῶν τῶν ὁμόρων. Τοιαῦτα πρέπει νὰ σκεπτόμεθα καὶ νὰ μὴ λησμονῶμεν (ἐπειδὴ εἴμεθα ἐκτὸς τῶν δεινῶν) τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς καθῆκον, μέχρις οὗ καὶ αὐτοὶ ἐλευθερωθέντες συνευφρανθῶσι μεθ' ἡμῶν, ἀποτελοῦντες μίαν, μεγάλην, ἐλευθέραν Ἑλλάδα!

Γένοιτο.

Τ Ε Λ Ο Σ,

ψ ψ ψ

Φιλάστε διδάσκαλε,

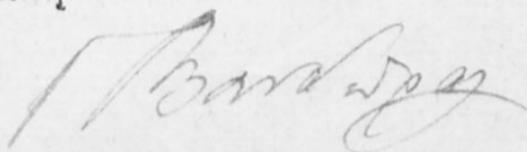
Παιδίως ἐς τὰς νῦν ἡμέρας
ἐσχισθὲν ἐν αἰσθήμασι καὶ
ἐνεργητικῶν ἔτι δέχεται ἐκπαίδευσιν
ἐν τῷ σχολείῳ σὺν τῷ πρῶτον
μου πόντῳ πόνεμα ἐμγράφο
καὶ ἔργων ἐπιπέδων ἀποτέρας
τὰς εὐχαριστίας σου.

Φίλτατε Διδάσκαλε,

Πεποιθώς εις τὰ Ὑμέτερα εὐγενῆ αἰσθήματι καὶ εὐελπιστῶν ὅτι θέλετε εἰσαγάγει εἰς τὸ σχολεῖόν Σας τὸ πρῶτόν μου τοῦτο πόνημα, ἐκφράζω Ὑμῖν ἐκ τῶν προτέρων τὰς εὐχαριστίας μου.

Αγαττόμενος δὲ τῆς ἐνκαιρίας ἀγγέλλω Ὑμῖν, ὅτι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1884 ἔτους ἐκδοθήσεται καὶ τὸ Β' τεῦχος τῆς Γεωγραφίας μου, τὸ τὴν Εὐρώπην πραγματευόμενον, τῇ αὐτῇ μεθόδῳ συντεταγμένον. Ἐν τῷ τέλει μάλιστα τοῦτου παραθήσονται καὶ ὁδηγλαὶ περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Γεωγραφίας, δίδουσαι εἰς τὸν διδάσκαλον τὰ ἐννοήσῃ τὸ διὰ τί οὕτως καὶ ὄχι ἄλλως δεόν τὰ διδάσκηται.

Ἐπικαλούμενος δὲ συγγνώμην διὰ τὰ παραπεσόντα λάθη καὶ τὴν Ὑμετέραν προσοχὴν ἐπίκουρον κατὰ τῆς τυποκλοπίας, ὑποσημειοῦμαι

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ
ΛΟΓΟΤΥΠΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ
ΛΟΓΟΤΥΠΟΣ

Τοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τὰ πιεστήρια

- 1) Ἡ Εὐρώπη ἦτοι Γεωγραφία αὐτῆς.
- 2) Λογιστικὴ ἦτοι Ἀριθμητικὴ Πρακτικὴ.
- 3) Ὁ Χριστιανὸς ἦτοι Ἱερὰ Κατήχησις
ὑπὸ Γ. Βανδώρου καὶ Ν. Ἰγγλέση.

Εὐρίσκεται παρὰ τῷ ἐκδότῃ καὶ παρὰ τῷ ἐν Ἀθήναις διδασκάλῳ τοῦ Προτύπου Θεοδ. Ἀποστολοπούλῳ.

Τιμᾶται λεπτῶν 150.